پنچم- وامن روپ ڪو ڌاري- بلي ڪو ڇري هرليو- سوامي
دو پانون ۾ ناپ ڪي اولي - تيسرو شيش ڌريو
ڇشٽم- پرسرام اوتار - پرسي هاٿ ۾ ليني - پرسي هاٿ ۾
سهسرا جن ماري - پرٿوي وپرن ديني
سپتم- رامچندر اوتار - رگهوڪل ربت ڌري- سوامي رگهوڪل
رشيون منون ڪا ڪشٽ نوارنا - راون ناس ڪري
اشٽم- ڪرشن اوتار ڌري - ڪنس ڪا ناس ڪيئا- سوامي
موهه مٽايا ارجن ڪا - گيتا گيان ديئا
نوم- بڌ اوتار - اهنسا مت ڪاين هو -
سوامي اهنسا مت ڪاين هو
ڌيان ڌري ڌرٽي پر بيٺو - جو ڪي جڳت ساڌ هو
ڏسم- ڪلڪي اوتار- پرٿوي تهه ڪلڪي ڪرهي- پرٿوي
بار ملڇن ڪو مد سوڌن سڌ شيوڪ ڌرهي
جيئه ديو جيئه ديو جيئه جا دو رايا

هيءَ آرتي سنڌ ۾ ڪڇ ڪيءَ بولي ۾ بڌل آهي لکڪي
پنڊت سيتلداس ننلا بزار واري جي مدد سان سڌار يو
ويو آهي.

سنتوس سمتي سادگي بخشش ڪريو ڀڳوان
سب جا بيڙا پار ڪريو ڏيو ڀڳتي گيان

* هري اوم شانتي - شانتي - شانتي !

ٺاڪرن کي ڀوڳ لڳائڻ لاءِ (ڀڄن ميران ٻائي)

ٽلهه - ٻرئو ٺري مزمانـي هو آج-مهري گهر آولا مهراج

۱- سنگاسن ٻا جوت ٻرائون-سيتل جل جهاري ڀر لائون
اوٽي چور جهلائون. لاڳـو ڇـي سهاوَنا مهـراج

۲- اهون ميوا پڪوان مٺائي-ڇتن ڀڄن آپ لئي ٻنائي
هاٿ سين گراس ڀرائون-رچـي رچـي ٻاولا مهراج

۳- ٻهي داڻا ايلاچي ساري-ڪاٿو چونو لونگ سپاري
پان ڪا ٻيڙا مکه ۾ دونگي-ٻيار ڪري چاهنا مهراج

۴- مور مڪٽ پيتامبر سوهن-سرلو مني جن ڪي من موهي
ميران ڪي سنگ رهنا-مـيـري مـن ڀاولا مهراج

آرتي ڏهن آوتارن جي

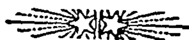
جئه جا ديو راما-سوامي جئه ماڌو راما
آرتي ڪهجي ڪروٽا لڏڪي وياپي لهن ماما-
جئه ديو جئه ديو جئه ديو

ٻرٿم-مڇ آوتار-ماريو شنڪاسر ٻاٻي-سوامي ماريو سنڪا سر
چـار ويـد ڪو لاڪو برهما ني ٿاڦـي-جئه ديو
ڏليٿي-ڪوُرم آوتار ٻونس پيٺ ڀر ڌاريو-سوامي پيٺ
سائس سمندر ڪو مٿ ڪر-چوده رتن ڪاڍيو-جئه ديو
لولهٿي-واراهه روپ ڌري-هرڻاڪه مارا-سوامي هرڻاڪه مارا
دالمت ڀر برٿوي ڪڍائي-آٺون-هر ڪٽي جئه ڪارا-جئه ديو
چترٿ-نرسنگهه روپ ڪو ڌاري-هرڻاڪش ماريو-سوامي هر
برهما ڪي ور ٻرون ڪرڪي-لاکه سين اوڌاريو-جئه

جي مٿن جي ڪار ڪيائي آهي ۽ مري جهري ۽ ڪم هاج پنهن جي هٿ سان ڪرڻ وڌيڪ پسند ڪندي آهي پر بعضي اداس رهندي آهي. سو ٽِـو جو سندس گرد هميشه لاءِ خالي رهجي ويئي آهي پر لڏهن ۽ الهن ڳالهين کي ڪو خاص ڌيان لـ. ڏيئي ايشور جو پاڻو مٿي صبر ۽ شانتيءَ سان پنهن جـو جيون گذارڻ لڳي. گهر ۾ ۽ ٽنهن پاٽون جو مٿس هٿ ۽ راز تمام گهٽوآهي جنهن ڪري هر طرح خوش گذارڻ لڳي.

سن ١٩٦٧ع کان اهــڙو ڪو واقعو لڳو جـو مهاراڻي ڪيڪئيءَ وانگر (استري چرتر) ۽ ڪرڻا سڀاءَ جي ڪري ڪن ڌولين جي چنگل ۾ اچي پنهنجي پتيءَ ۽ لي پريءَ ۾ شڪ ڪرڻ لڳي ۽ الهيءَ وهم جي وس ٿي پنهنجي سندر ڪايا کي بگاڙي ڇڏيو اٿس. ڌولين جـي لـ. ڪا ڪري سازش سٽيل هئي پر وري ۽ ايشور جي ڪا مٿس ڪرپا ٿي آهي ۽ اڳلي جنم جا ڪي پنهن ڪيل اٿس جن ڪري جيئدان بخشي سوڀارو ڪيو آهي.

هن ڇوڪر ۾ ڏرو ۽ وڌاءَ ڪولهين ته سندس جهڙي سکي ۽ سلڇڻي ڪرون ۾ ڪا مشڪل ملندي.

خاطري داري ڪرائي. گهر گرهستيءَ کي ڪفايت، ڪفايت
۽ صفائيءَ سان سٺي نموني سنڀالڻ ۾ سنڌياڻين کان گهٽ
وڌيڪ اڳڀري رهي ۽ سيٺي ۾ پاڻ کي اهڙو جذب ڪري
ڇڏيائين جو ڪنهن کي لکا ڪانه پوندي ته ڪو هيءَ
سنڌي ڪـــــن آهي. جنهن ڪر سندس ساهرن ۽
واقفيت ڪافـــي وڌڻ لڳي ۽ هرڪو کيس پيار ڪري
سٺيءَ نظر سان ڏسي سندس عزت ڪندو رهــي ٿو ۽
پاڻ ته بلڪل خوش گذارڻ لڳي. هـــن سياڻيءَ ڏاڏيءَ
جي پير پائڻ سان ئي ڏاڏي روزگار ۾ ڪافي برڪت پوڻ
لڳي جنهنڪري ڪنهن به ڳالهه جي کيس ڪمي ڪانه رهي
هيءَ ڏاڏي سيٺ ١٩٥٨ منجهه سنڌ ۾ آئي ان وقت
کان ئي اڳڀري فيشن جو رواج چالو ٿيو ۽ ڏاڏيءَ ڏاڏي
وڌڻ لڳو پر مٿس الهيءَ فضول خرچ ۽ فيشن جيڊو گهما
ته اثر ڪوله ٿيو جهڪا سنڌي پوشاڪ سنڌ ۾ اچڻ وقت
کيس رستي ۾ ڦوراني وٺي هٿي اڄ سرڏو ته ان پوشاڪ
کي ئي وڌيڪ پسند ڪندي آهي. اچڻ سان ئي باسٺ
ملڻ واريءَ ماليءَ کي جواب ڏيئي سڄو گهر جو ڪم
خوشيءَ سان پنهن جي سر تي هموار ڪيائين.
١٩٤٧ع ۾ هتي هندستان ۾ اچڻ کان پوءِ جلد
کيس واليءَ جو آڳر ٿيو جنهن ڪري ڪمر ۽ ٽنگ جي
سور جو تڪليف ٿيندي رهيس تي پر بيمار سيمار هوندي
۽ ڪيليءَ پيڙا سهندي به گهرو هاڻ ڪم لاءِ اي ڪند

ديوي رُڪمڻي وريندمل

صبح ۲۰-۲۱ جي وچ واري ڦوني ۾ ٽن ڀائرن سان
گڏ هڪ ديوي اهڙي لڳي ٿي جنهن سڄي وام ۽ اڳوڻ
جي وچ ۾ سينا.

هن ديويءَ جو جنم اتر ڀارت جي سمستيپور شهر ۾
ٿيو هو پر ناٿي ڀاڄيءَ جي وس ٿي مارُو ڪئي ۽ ملير
ڪئي. آندو هاڻ چڪي القدر ڪئي. اي چوٽي آهي ۽
ڪٿي جا ڦاهر ۽ ڪئي ٿيا ڪوهيارا. پر ڪو هڪ ڀُڃي
جو ليکو لهڻو-ڏيڻو ولڻو هو. هن ديوي ارڙهن سالن جي
عمر ۾ آريہ سماج جي ڇپرا آشرم مان (وريندمل سان)
شادي ڪري شهر ماليءَ سنڌ ۾ پرويش ڪيو. جنهن ٽيڪ
سنڌ جي سڀني ڳالهين ۾ ڪيڏو پرڀاوڻ اچي وار جو ديس
ونس ڀهڙاءَ پوشاڪ کاڌو خوراڪ ۽ ٻولي چالي ۾. سڀ
ڀيا ۽ بدلجي ويا پر جيڏن سرلين جي جدائي ۽ مڙن مائٽن
سڳن سبندين جو زندگيءَ ڀر جو وڇوڙو. انهن سڀني
ڳالهين کي برداشت ڪري جلد ٿي پنهن جا سڀ سنسڪار
۽ اُلي جي سڀني ريتن رسمن رواجن کي ترڪ ڪري
سنڌ جا رسمون رواج اپنائڻ لڳي. ساهرن جي مڙن مائٽن
عزيزن مٽرن سان پريم ۽ سڪ سان پيش اچي پنهن جو
عزت مان شان بلند ڪيائين ۽ غريب ۽ محتاج سان پراون
کي پنهن جو ڪري آئي وائي مهمان سهمان جي

٣. اهڙو خيال راکو گهڻو پيار جيسم چيتن مان سارو
ڪهي ليکن داس سڌو پالي ساڌو متيو آگيان اُڌارو

ڀڄن ٦٠

الهه. ستگر مهر ڪئي وڏا درد لٿي

وڏا درد لٿي پرالبد من جي ڪٿي

١. ڪپ ڪا وڇڙيا هري- پرلر سين ملپا وري
گرلي للدم گهر م- پيهڻدو پاڻ پيهي

٢. هٿم هٿم من مهڻدي-ويٺي پل پر آهي
چيتا جاهه ڪرڙو - واو ڪن م ڪهي

٣. ساکي روپ سب پر- ڏلر رام صڏي
من جا منورٿ-پورا ٿيا سيٺي

٤. مان قلبان اُڻهن لٿون- ڪشيش حن ڪٿي
ابحارام چري- لن جا وڃن صڏي

سلوڪ:- هي من ليهڻجو هن سنسار پر ڪچڙون لڌي مال
حــر ايڪي ســو بس هي ڪانگهو چم ڪال
مري لبري چرڙڪي لــرن مارگ ساڃي چال
پره -هڃي اپدء لعل ليکن سچيء سڪ مـان

سلوڪ:- ليکن سچيء سڪ مان پرهـــت پرانء جي پار
پڙ وکـي لگران جــو ساچـــي ڪر اڙن ڪاز
درڌم هنيمن هري سمر وچڙون وڃهه لـــ وار
لڌمن لکهي پرلدين پار جڏمن وپباڻ رکيدين گرن پر

سلوڪ:- هي غفن سواسي حو حرص حوص کي باء.ساچا حرص چورڪي
ڪوڙي حرص پر جاء. مايا موهه اوپيڪي رکي من پرچاء
داس ليکن ڪهي اُس جوڙ ڪو ڪال. هرنم کاء

ڀڄن ٣.

ٽلھ- جڳ ۾ رام نام رنگ لائي- ساچا سمرن ڪري پائي

١- آرا پنگرا سکمنا سوجھي- واڪ نار الٽائي
نابي ڪنول مان نام اٿائو- ڪنٺ ڪنول ۾ ڳائي

٢- من پون ڪو اندر آڻيو- ترڪٽي ڌيان لڳائي
سار شبد جي سمجھ لي پائي- ست سروپ او لائي

٣- نرمل نام سدا گھٽ ڀيتر- پريم ري فوج چڙھائي
تن من پورن پارس گھٽ ۾- گيان جي گولي کائي

٤- آوت جا وت ڪڇ نهين ديس- سو ستگر شبد سھائي
سمجھ ٽيڄن ھيءَ بات ملڻ جي- جنم مرڻ مٽ جائي

ڀڄن ٤.

ٽلھ- اٽي الک سان نون اوا- دئوي خيال ڌنڌا سڀ ڇوڙ

١- انحد واڄا گھڄي والا- گگن منڊل ۾ گھور- دئوي خيال
٢- ايڪو خيال ھٽي پاڪ خدائي- من پنھنجي کي موڙ- اٽي الک
٣- آپو آپ ۾ جاڻو سائين- سرت شبد ۾ ڪوڙ- دئوي خيال
٤- کھي ٽيڄن داس رمز اھائي- گر چرنن چت چور- اٽي الک

ڀڄن ٥.

ٽلھ- ستگر سان چت سارو تون ڪرمن ستگر سان چت سارو
جوئي جوئي سمجھي سوئي سک پاوي ورنو تنھن جو وارو

١- ھردي اندر آھوئي ڀولي دوجو ناھين پيارو
گر پرساد سدا گھٽ ڀيتر آھيس ھردي آڇارو

٢- ھيءَ دنيا ساري ڀرم ۾ ڀولي ھرڪو اپنو ھارنو
آپو ھي آپ ۾ جاڻو سائين ڇوڙ دنيا جو لاڙو

سدن ترڪٽي واٽيء دو ڪم اٿ

بچن ١

لل- آلم [illegible] سنکو پہد ١١١١
[illegible] باا ابو سارا سو کوٹ بوم سا١١
١- سنکر [illegible] ساسوہنگ [illegible]
[illegible] عاء اہوکي سنگ عي [illegible]
٢- مؤل [illegible] ڪڏول [illegible]
[illegible] ڪتي ڪڏول [illegible]
٣- اڪ [illegible] الوپاسي [illegible]
[illegible] ستو پالي [illegible]

بچن ٢

ڪندا هئا ۽ ٻولدا هئس ته راڳ، الله ڪر ڄا پيو ڳالهن
وغيره ڳندا لڳا ۽ استيعمال ڪندا هئا الڏهن ٻــ، ڪين
ڄڙ ۾ ڳهو ۽ڪل ڪوڙ ايندو هو، پير ڪو هجي ٿــ،
اها ڪجهري ٻڌي وڃي وري جهڪر اچي ٿـي ڪوڙ
۾ ڪي درواش ۾هجي ٻڌاڪي سماپت ڪري ٻوء ٿــ،
بهيجي آسڻ لي انڌول رهندو هو ۽ وري ٿــ، اهو ليم
سان ايندو ۽ راڳ ڪندو هو، سندن اهڙي سياڻ ڪي ڏسي
مدنجي سڪ ۽ شــرڌا لڳائن وڏيڪ اچڻ لڳي. اڳڪل
سنبت ١٩٨٧ ڌاري سندس گردڻ چراو ڇڏيو لڏهن ڪان
پوء ڀگت صاحب ايجارام جن بهيجي ڪٽبن وٽ ماڻيء
وڃي رهڻ لڳا ان وقت سندن جدالـي ۾ هـي گيت
(ڏسو صفحو ١٩٢ گيت ٣٣) چيو هو.

ڀگت صاحب جــن اصل ملاڪا ليار ڳوٺ جا ولهل
هئا ڪين چڏهن ولراڳ لڳو لڏهن ڪان پوء اچي هوسڙيء
رهيا هئا سندن ڪٽنب پوء ماڻيء اچي رهــڻ لڳو ۽
پاڻ ٿــ، اُلي سداڻن لار جــو سمرن ڪندا رهندا هئا.
اڪاڳره ڏي دوڻي لڳائي گپت ۾ڻن (سمرن) ڪرڻ جو
اهڙو ته اڀياس هولدو هــون جــو ساڌه اٺه ڪلاڪ
سماڌيء ۾ رهندا هئا.

هني هندستان ۾ سندن سچتر ڀگت جمعــل وٽ
جڳور مجهه چـهــ سال ڪــن لار جــو سمرن ڪندي
جولي جوت سمايا.

ٻگس صاحب ليچارام تاريخ ٢٣ آکاڙ ايڪادشي
سمبت ٢٠١٠ برابر جولاءِ سن ١٩٥٣ع ويڪنٺ ڌام

پيگٽ صاحب ٽيبڄاڙ ڪٽري

هيءَ ڏيورش اسان جي ٻاڙي ۽ جونترا ڳالهيءَ
ڪيرتيءَ وٽ ڄمندو هو. جونترام ڏوڙ ڪڪمت سان
جهمندو هو جيڪو ٻيمار ونس اندلو هو ٿنهن ڪي لڪنڌ
کي ٿيمندو هو اُهو ڪر ڪرالي ڪمندو هو. هي صرلي
مان جر سنه هو. پڳمت ليڄار ڪيترن ٿني سالن ٿان
سسي شڪ شڪي ونس لسي ۽ عندو هو ؛ سدن
شيوا ٿين ڪندو هو. پڳمت صاحب ٽيبڄار کي گردو ۽
جڳي سڪ تيئا ؛ عشق عولمو هو. ڀاڻ ٻڌڻ هيي
وڏي ٿيڻ ڪڪي ڪڪري ٻا لرٽڪي واڻي ڄڻي ؛ گهلو
ڪيڙي ٻجھي جي مکيوڻ سان ٻجھ جهي واڻي ڳاليندو
ٿيو سو ڳهرڻ سالن جي عمر ۽ سڪوڻ چنڌي آهو
جس نه ڊيٺ ڪئي مڇي هي ساڻي واٽيسڻ لي ؛ لمه
هر جاءِ وڏي ڇڏي نجمو هو ٻاڻ ڳيندا هتا ؛ مڙن کي
ڍ ٿابج ٿي ڪي ڪي ڪندا هو.

هي ٿيوش ڦڪل سڙ هو سنو لهو ڦيلو ڪاڻ
ڀڄڻي ڄڻي ڪلر جولدي هني ڄڻڪي مڄل ڙاڻ ڳالهيءَ
وڃمو هو ڏ اڻاڻي سڄ ۽ اهي وڄمو هو سڙ
هي ڪاڻ ٿي ڪال ٻيولدي هڄ انڪي ٻوري ٻهڙيءَ
ٿي ۽ سسي ڌي ڄانسو هو. سدن ڙڪي واڻي ڪيترن
ڪمند ڪلل ڄيلدي هني. ڪي هي ڪيڪ ڪڪس ڄاڙن

٣. اهڙو مزو نه آهي دنيا جي آرام ۾،
جهڙو مزو جهان جي سيوا ڪام ۾.
جا نيو اٺائي باغ بنگلا ۽ اڏايائين،
مشهور شاه سميت شاهوڪار سڏيائين،
٤. ڪنهن جي نه اڏايائين، نه ڪنهن ساڻ گڏيائين
اڄ نه سيمان يار هٽون نمٽ اڏيائين.
پوءِ جا ڏيو جواب پنهن جي الٽ ڪال ۾،
جو عمر وهي وئي سڄي خام خيال ۾.
٥. جهڙا سدي ڏينهن ڪي آلدو نه ساڻ نو،
مٽمٽ لڳي موه ۾ ڪمو گهاٽ پاڻ لو.
وېدنن نه سچو صاف ڇڏيدان ۽ ٿاڻ لون،
۽ رامدائن زارون زار اهو جاڻ جاڻ لون.
٦. ساٿي نه لمدء ساڻ ڪو آخر انجام ۾،
هڪ ڪش اڪر ڪهڙو جو ڏيدء العام ۾.
سمجهين نه سمجهه يار اهو وقت عجب ٿئي،
موجود الٽي مال اڪر وٿي نه غضب ٿئي.
٧. رهندان لون يلا ڪيترو فاني جهان ۾،
رهندو ڪي نيڪ نام سب ڪنهين جي شان ۾.
وڏيل صلاح سهڻي سهڻو سبق اهو ٿئي،
مڃي نه مڃي يار مڪر مڃڻ حق اهو ٿئي.

(سوامي ليلاشاه)

(ماستر اين- ڪي- کتري جي ڪتاب سمبالان ور لل)

ٻانهن سان ڪنهن ورلي ماڻهي
ماڻهي جنهن سان هٿ لڳو- سمجهه سنگ ڪان
٢- لشڪر لٽي ٻر گهاٽو لاهي-اهڙو سودو ستسنگ آهي
وڃارو لئي ڪما خور- ستسنگ ڪان من
٣- همت همت واهي مٿس واڇهائين
ڪري ڪلاڙن عمر وڃائين
ڪالهه ٻڌي اٿئي ڪا ڪال جي ڳوڙ- ستسنگ ڪان
٤. ڪار ڏاڍي ٻا گهر ٻر گهارڻ
ڏيان ٻيڙيءَ جر متان وساڻن
مالش جنم نه ماڻڪ اوڙ- ستسنگ ڪان من مولهن نا مو

سندر سکياڻون

چاهين جي لڪ مدش لئان نه لڪ ڪار ڪرڻ
خلق خدا جي سان ڀلائيءَ جا ڪم ڪر-
١. مشهور ملڪ ۾ جي لاءِ شهر شهر سر ٿيا
خدمت ۾ غريبن جي ڪر اون زندگي بسر
پيارو ڪرڻ جي ٻاجه ٻهچو خاص عام ۾ ٿ
دفتر جي درج ڪر لون ٿانءَ نيڪ نام ۾.
٢. هر وقت حفاظت ڪر هٿن جي حال جي ٿ
بند ڳالهه دل وجان سان پيارا ڪنگال جي.
ڪر پوري لون ٻاجه ۽ خلق جي خيال جي ٿ
پوري ڪجاءِ گهرج جا سهڻي سوال جي.

۴- ٻاپ ممتا موهه هٿ سان ڪاٽ ڪا ٻاري ڪڇي
سنچ ڏوهه پيگوان سان لٽ ٻرپٽ ٻوري ٻارجي
۵- مان ماٺا استري نيٺي، ڇڻ لسڻ سمرن ڇڏجي
وِيد واڪي موت پهچي، روز ٽن واڪارجي
۶- الستڪ ڪٽا چور ڪر ٻڌا ڪين ڪي ڪڏهن اچي
پڪبس ستوادي سپاهو ٽي جڳت ۾ گهارجي
۷. دان واهر نيڪ مصلحت ڏيڻ ۾ ٻير نا ڪڇي
ڪار دڙڪو داٻو ڏيئي دل نه ڪڏهن جي ٻارجي
۸. گهر جوڙا جو واس وائما ۽ گتو گهمجي نه هند
ڪُکن ستسنگ جاءِ پوڄ سنت سان من لارجي

پدن ۳-

ٽلهه- ٻار ڪر ٻريو پيارا ٽو پڌي پٽو لڌر
آهه لنگهه ٻال ٽولي اي لئه پٽي آهه ٻر
۱- وون ڪچالي ڪان ڪما ڪم ڪنڙا ڪارا ڪيا
ٻيڪ اهي پرولپا پڪڙ ٽي ڪر آگهاڙي نا پڌر
۲. ٽو پنمشڻ پياٽي آهلنا آچامل لاربر
پت پيهل ۽ ٻاپڻ جو ڪولهن چارو ٽو پڪر
۳. ڏي سمت ستسنگ سپا جهل سرڳ جي ڪالهن سڌ
درس جي درڪار دل ۾ سا پلي اڪري سمر
۴. ڏوهه ڏونگر مثل مون سڪ رڪي ٽمرس شرن
پتمت پاون پنج رکي ڪر لهوڙپل مان ٽڌر

پدن ۴.

ٽلهه- سمت سنگ ڪان من مولهن نا موڙ
۱. سمت سنگ آهي سک جي ڪاٺي

سوامي ٽلاشاهه جا لکايل ڀڄن ١

ٽلهه- وساري ٻانهن کي وڃو- سڏائي هاڻ سساري
ڀر مرڪان جدهن سڀئي ناسي- جڳت جي جوڙ هي ء ساري

١- جڳت رلع ۾ رکيو ٿياهي- پلل پتڪي ڌ آج لاهي
ڏس ڏس جي ڏسي ڏاهي- مڃي نا مؤلا مسماري

٢- اڪي مايا ليائي ٿي- سي ڏڙ ڪان ڌ لاهي ٿي
ڪاسائي ء مثل جاهي ٿي- ملي ماجاڻ ڪمواري

٣- ودن سان نڌ جري ڳهاري- ڪري اي اي ڌ ٻڪاري
وساري شر جسي لاري- ٻيو جاڪر نڌر ٻاري

٤- ليارو آهي ست ليڇي- مڃي ٻر ٻاڻ ڪسي واڻي
پسي جي ٻاڻ ۾ پيڇي- سندس چالداڻ چرڌاري

٥- ڳرن کي ڳڻ رڪصالي- وڇن ودن جا دل لائي
اڌ هين مڪتي وري پالي- مٽي اکيان الڪاري

ڀڄن ٢

ٽلهه- ڪرم ودنا ڏڪ ڏاري مسن سدا سبڪار هي
ڏس ڪوڙي جاء کي هيئن صاف اوچو ڏارهي

١- ڏ اب هو ڦل ڀوڳڻي دک ڌ ۾ موڙ پع ڏي ڌ چو
جيئڻ ڏوري ڪاڻ هڳ ۾- هڙ ڌ پيهڻي هارجي

٢- آس عوض هي ڌ ڏرجي- ليڪ ٿي ليڪي ڪجي
هيئن ڙو چڏي نا ڙالسي چو پلائي ٽارهي

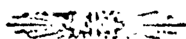
٣- سڌ سڌاري هي هجي ٽان صاف من ٻهنجو ڪجي
گسد ٻوهاري سان ٻو گهر شڌ بدر نا ڪارهي

وليرام جن جي ڪوٺي منهنجي گهر سان لڳ هئي جنهن ڪري اهو پهرو سوامي جن جي درشن جو سڀاڳ پراپت ٿيو. ٻئين لمبي ملاقات ساڻن ماڻلي شهر ۾ ٿي جو سنبت ١٩٩٤ ۾ منهن جو هميشه لاءِ رهڻ ماڻليءَ ۾ ٿيو اتي ته سوامي جن جو آڪاڙو هو. شهر کان ميل کن پنڌ تي ڦليليءَ جي ڪناري تي اُن آڪاڙي ۾ صبوح جو سوير ڪيترا سنگي وچي گڏ ٿيندا هواسون ۽ آسان ڪي ورايام (آسڻ) سيکاريندا هئا. اَڌ ڪلاڪ کن اِها ڪثرت ڪري وري وٺي سندن وڻاکيان ٻڌڻو هو. وڻاکيان ڪندي اهڙو عجيب ڪرشمو ڏيکاريندا هئا جو ڳالهائيندي ڳالهائيندي اهڙيءَ رِيت اٿي ويندا هئا جو پتوئي ڪونه پوندو هو اڪ ڪٿي لهاريو هو ته غائب. هلڻ جي رفتار تمام تيز هوندي هين جو مان ته سندن پٺيان ڊوڙ پائيندو هوس ته به ڪونه پهچي سگهندو هوس. اُن وقت سوامي جن جو ڀوجن هو صرف ڪڻڪ جي روٽي (ڦاڪو) پالڪ جي سبزي سوا. هڪ ٽائيم منجهند جو باڙهين بجي. جنهن ڪوٺڙيءَ ۾ ٻوڪ اڀياس (پڙهن) ڪندا اها تنهنجو در سدائين اندران بند رهندو هو. اُن وقت سوامي جن مون کي چار پڙهن ياد ڪرڻ لاءِ لکايا هئائون جي انساني جيون تي سٺي روشني وجهن ٿا ۽ سوامي جن جي ياد ڏياريندا آهن.

هتي هندستان ۾ سوامي جن سان اهڙي اڪيلي ملاقات ڪانه ٿي آهي باقي ٻه چار پهرا پري کان درشن سو ضرور مليو آهي.

لاءِ دربار ۾ آچي مهمان ٿيا سوامي جن جي سندر مَن
موهيندڙ صورت (ڇبي) ڏسي اهڙو ته آنند ۾ آيو جو
پانيان ته ڪين ڏسندو ٿي رهان. ڪيترا سماءَ تائين ڪاڇوءَ
تي سندس ۽ سندن چرڻن ۾ چوڙ جو سوالي پرانيت ٿيو جو سوامي جن
ٽڪل ۾ اڪا سو جڏهن بستري تي آرامي ٿيڻ لڳا ته
مان وچين ڪين زور ڏاڍ والمس. ان ڏينهن سون ڪي
جهڪا خوشي ٿي سا ان وقت مهن جو مَن ٿو ڄاڻي
پاڻ مون کان حال حقيقت پڇندا رهيا ۽ مون کي چيائون
ته تون هندي اکر ضرور سکج مان پڪ هريداس کي
چئي ٿو وڃان هڪ اکر روز ياد ڪج. ان ڏينهن پڇاڙان
ٿو ڄاڻي سوامي جن مون کي اهڙا ته ٿي وڻيا جو دل
لئي ٿيو ته سندن پاسي مان اٿي وڃان پاڻان ته سندن
شرير تي هٿڙا قرالبندو رهان پر پاڻ اڳيا ڪيائون ته،
تون هاڻي وڃ مهنجي لئه تو ڪتاليس. صبح جو سويل
مهنجي اچڻ کان اڳي دربار مان روانا ٿي ويا. ان وقت
مهن جي عمر ٻارهن سال کن مس هئي. ان سالن کن
بعد وري ۾ ڏهاڪو مدت کن سائن ملاقات ٿي جو
ٽنڊي عالم خان مريءَ جي ڳوٺ وارن مولائي آکهه
جي سيٺ ولهرام جو پٽ شنڪرداس کي سندن سنگ ۾
آچي ويراڳ اڳو سو گهر ڇڏي ويو هو. شادي ڪيل
... ٿيهن کي ٻار ڏسڻ لاءِ هرسڙي آيا هئا. سيٺ

١- اڄڪلهه اباڻو ساڌو سنسار الکو آهي ٻروانهه سوامي
٢- ڪالهه ڏٺائين سڀني سمجهائي روشن ڏيکاري راهه سوامي
٣- سدائين ڀرو مرشد جهڙو ڪين ڪرڪي
دل جو آهي اب نروانهه - سوامي ليلاشاهه
٤- اڪيلا پوڻ هستي سدا موج مستي
گر گر (شبد) ۾ گمراهه آهي سوامي ليلاشاهه
٥- ٻروانهن کي ڀارو مذهب موچارو
آ وراند وٺي واهه واهه سوامي ليلاشاهه

هي ڀڄڙيءَ وارا ڪيس جن ان مهاپرشن لاءِ چيل
آهن ان جي اوري ۾ وانجهاري

سوامي ليلاشاهه

هيءُ درويش- مهاپرش سڀ ڪنهن سندي پاڻ جو
جمال سڀال ڏال يا ڪا پڏل ضرور هوندو-
هن مهاپرشيءَ جي رهڻي ڪهڻي جي مهما - سياڻ ۽ گڻن
جي تعريف جي ڪنهن کي مجال آهي. مان صرف ساڻن
ساڻن ڪانن پراڻيءَ واقعي جو سؤکيم ذڪر ڪريان ٿو.
انڪل ستيتاليهه سال کن اڳ ڪڏهن آسان جي ڀاڙي ۾ لٽين
دربار ۾ هڪ جنتي مان اهڙو وهڙو هوس خاص
ڪري رات جو رهائش جي ڪنا لاءِ وڃو هو. هڪ
ڏينهن سوامي جن اڃا ڪٿان عفو ڪندا هڪ رات

٦. ڪلهه اڄ ڪالي ڪال آهي
لاڏي لڌيجو لڇرءِ وڃ شاهي شان آهي
لکل ڀاڳ ۾ ڀاڳان ٻيٺي موجون ماڻين
٧. جاڻي فرض پنهن جو ڪرڻ سڀ ملان شمرا
ڀارلي ڀڳوان ڏيندو مٺڙا ميرا
ستون امر سدوري راڌا ڪرشن جي واڻي-اڄ ڏو
٨. ملي جهلي مڙئي رهن ڀاڳ ۾ ٻرڄي
ڏان ڏي ۾ سڌ ڏاري سڪ سڄي
آئو ملبل اعڙي (ڪا) آسس اڀاڻي - اڄ ڏو اوهالکي

گيت ٤٣- (پنڊت صاحب ڀيڃارام)

ٽلهه- او لاءِ روشن شش واڃارا-ليڃارام ڀڳمت پيارا
١. املهه وڃن اوهالجا آهن- ڀوَ ساگر جي ڀڙ لنگهاڻ
راجهه ڪراو پاچهارا- امڃارام ڀڳمت پيارا
٢- هيڻن جو همراهه اون آهين-بنڌن جا ڏکڙا ڏو لاهين
جاڻي جاڻ هارا- ليڃارام ڀڳمت پيارا
٣. او ان سنگي ڪا سالي ڀانهان-ڪهڪي دل جو حال ڀڌايا
ڀڳتن جا آڌر ڳارا- ليڃارام ڀڳمت پيارا
٤. هرسڙيءَ سان ڪري وڃا جدالي-مالڪيءَ بروڄي مرج لڳالي
ليڻين وڻند وهالي تارا- ليڃارام ڀڳمت پيارا

گيت ٤٤- (سوامي ليلا شاهه)

ٽلهه- سنڌ جو سڌس سروٺي آهي سوامي ليلا شاهه
سوامي ليلاشاهه آهي اي واهن هي واهه

٥. قائم رهندو نـوب نوهان جـو
ورهند کي ٻي ڪندا ٻر ڇالي ٻڌهن جو
وانون وبلا واجهائون- ادل اوهان جون
اَدل اوهالجون اَدل اوهالجو تهون قبول ڪمائون
اَدل اوهالجون لک لک هجن واڌائون اَدل اسالجون

گيت ٤٢- (ڏيراڻين جو ٻاڻ ٻر ٻريم)

ٿلهه اَڄ ٿو اوهالڪي ڌاڻان آڪاڻي
ستي سکيون آهــو ڏکي ڪالي ڻ ڏيراڻي
١. وڏي ڪرهان ڪيڏي لڏهن جي وڏائي
لمک ٻلک ۾ لهڻي لهڪي آڻي ڪيائي
کهٽکهري کهنشام جي گهر ڏياڻي-اَڄ ٿو اوهالڪي
٢. ڳگرالي آهين وڏي وڳر واري
ٻتورڙا ٻهـوڪل جـي ٻـهـاري
ستي سلڇڻي لڏيڙي لماڻي-اڄ ٿو اوهالڪي
٣. ڪمڻ نه قيمت جو اڄي گهر آڻـي ناهيو
ڇڻي لعل اوکوء جـو ڪيڻي لاڀـو سڄايو
ڪي آهين ٻختي ساولري سهاڻي - اڄ ٿو اوهالڪي
٤. اهي لهندا دکڙا دهوي دور لڏهن جا
ٻالبيدڻه ٻميکهن ۾ ٻتڙا تون ٻڌهن جا
ٻتيء جو ٻرلم سدا اڻي ساڻي- اڄ ٿو اوهان کي
٥. وڻين ٽي سهڻي کي ڏيراڻين ڏيون کي
رکهو خوش ٿه اڻي ڪملا ڪشن کي
ٻڏي ٻي ورهند آهي لڏهڄي واڪاڻي-اڄ ٿو اوهالکي

۴. پرامچند پيارو - ڪشن قرب وارو
لالــق لچڻ لپاقــت وارو
راڌا ڪرشن جــي رمز نياري. هلي ڏــو اچي
۵. مالا سدن آهــي اهلي لماڻــي
ٻــولــي سدائين مٺڙي ٻاڻــي
ڏن اهڙي ناري آهي پيو پياري. هلي ڏــو
۷. ٻيڪران ورانو الــن ورند وارو
سڪ سان شوا ڪري ڪنب سارو
آئــي گهر م گرن هــي سواري. هلي ڏــو

گيت ۴۱. (پريم پنڌس جو مهورت)

ٽلهه. ٻين قبول ڪمائين ادل اوهان جون
لک لک هچالو وڌائون ادل اسان جون
۱. ڏيهن ڏکن جا گذري ويا. سکن جا آهن سمايا ٿي
آشون اهور آهن پڄائون. ادل اوهانجون. ٻين قبول
۲. پرار پنڌس جو مهورت ڪرائو
حرش ٿي هاڻ کي حرب ڪارائو
مارا مال مڻائون ادل اوهانجون. ٻين قبول ڪمائون
۳. اســمــن اچــڻ لاء آهيون آتا
چاڻــي ٿــو هڪ دولهه داتا
گــڏ هــي مٺو ملهائون. ادل اوهانجون ٻين قبو
۴. هوادائو سدائين آهي اهڙو تارا
مــحــلا ماڙئون ۽ ارال پيدارا
ٻاغ ۽ اوڪــل مڙڻ ۽ مائون. ادل اوهان جو ن

۶. لائق ٿيو آهين لعل لاڙائي
لڇمڻ مهيلدڪل جــو ٻالـــي
اڻي هر هنڌ هاڪ هاڪارا. موڪي مڌهڌا

۷. راڌو رڪي لڇڙت ۽ ليازي
لهڻيڙا ڪڄاڻ وڏڙن ڪـــي راضي
لڌهن جا ٿيڌا ياڳ يلارا. مـون ڪـــي مڌهڌا

۸. آشون الڌر ۾ آهـــن الاهـــي
ڪاڻ ڪهڙ ڪا وڻندڙ سان وفائي
سال لهڪهي ويا سارا مـون ڪـــي مڌهن جا

گيت ۴۰ (سڄڻ جي ساراهہ)

ٿلهہ. ٿيـو لگلو تي آهي بهاري
هلي ڏسو اڇــي هڪ واري

۱. (ڪٽي) اَحمدآباد جي شالتي لگر ۾
پيٽرول پائمپ جي لهڻ ٻڙ ۾
لڳي موج وٽي موچاري.هلي ڏسو اڇي هڪواري

۲. (ڪڌهن ڻهراٻو) چنڊڇلداس جا ليڪو لماڻا.
سنڌي سڀالو سو رهڻ سماڻا
داڻي دياوان آهن آڳياڪاري هلي ڏسو اڇـي

۳. (ڪهڙا) گهنشام سائي آهي غريبن جو.
ٻهسومل ٻيارو آهـــي ٻرڀن جو
ڏي لوڪومل دکين کي دلداري. هلي ڏسو اڇي

٣. واڻي وراڻد آهـــي هيءَ راڳ ڳاهيو
ملڻي پڻ ملڻ حـــو ڪر ڪر سهڻو
۽ ڪري الله پهڻ هي دل جـو راڻو
د مرني الهداڻ پهنجي ماڻ ڪنڌن هري يا ڪار

گيمت ٣٩. ياءَ جو ياڙن ڪي ٽوراڻو)

ٺاهه. چو د نا ڏاو سد پيارا -
مرن ڪي مهڻ جا ساورت مرڇارا
١. گهنڊار گوڙرڻي عـاڙل آهـــن
پر عڏاسه م عاڙل آهـــــن
او سان لنڊڙي ڪان ليڻون لنارا-مرلکي مهڻجا
٢. پهـو لو سان پراسه پراڻـــي
حال الـــدر جو اون ســـب جاڻي
ڪواهـن قدر او ومت ڪر ڪرارا- مرلکي مدهد
٣. اوڪو لاالـــڄ آهـمن لجارو
لاڙو ســـب سان اپاڻڻ وارو
لڏهن جا دواهه پتيمدو دلارا- مرلکي مدهجا
٤. پهاس الٿي جي-ارام والبڻ جي
ڪرڻي الٿي ڪا ڳالهه ڪيڏڻ جي
د رڪ صاب دل سواهارا - مرن ڪي مدهجا
٥. ياد ڪرپان لڏهن جي ڪشن ڪهاڻي
اڄي اڪمن مان ازخود پاڻي
مڻهن جي گرڏ جا گل گلزارا- مولکي مدهنجا

گيت ٣٧. (پليل ڀاءُ کي سمجهاڻي)

ٽلھ- ذرا سوچلو سمجھلو ڀائيو تم ھولي کيون ناراض ھي
چاھتي ڀرائي ھو ميري مين ڪتنا تيرا لحاظ ھي
١- ھم تمي چاھين تم نا چاھو ائسا کيون ھوتا ھي
ڀائي اپني ڀائي سين جھگڙ ڪي جين نھين پا سڪتا ھي
ينھي ايشور ڪا آواز ھي-تم ھولي کيون ناراض ھي
٢. ڪب نا چليگي تيري من مالي
پولـنـي والي ميري ڪمالي
جس پر بڙا اڪ راز ھي-تم ھولي کيون ناراض ھي
٣. وار وار وريند ھي ڪھتا-ماس ناکھن سين الڳ نا رھتا
تيرا ھون مين تمھين ھو ميري سات پرانا
تجھ پر مجھي بڙا ناز ھي- تم ھولي کيون ناراض

گيت ٣٨. (ساھيڙين جي جدائي)

ٽلھ- ھري چا ڪان لڏيئي اجمير ڇڏيئي
پنھن جي پيٽ رکيءَ کي وڇوڙو ڏئي
١. تو لاءِ روئي رکي ٿي دانھون ڪري
منڙي پيٽ مون ڪان ڇــو ٿين ٿي پري
منھنجي تو ڪان سواءِ ٿي ڪاڻ سري
وڃي آگري پر آستان آڏئي- ھري چا ڪان لڏيئي
تنھنجي دلويءَ سان ڪيئن دل لڳي
۽ مون نان ڇو تنھن جــي دل ڀڳي
مون تـــ سمجھو ھو توکي پيٽ سڳي
اھڙو سگھ سدوري چا لاءِ ڇنئي- ھــري چا ڪان

پڪس وجهندي. پڪس ان ٻارن جي ڳالهه ڪندا آهن. جڏهن
۽ غريب ٻار ٻين جي چلڻ لاءِ ڏاڍا ٻار کان ٻڌن جي
مدد وٺڻ وڃندو آهي ته ڏاڍا ٻار سندس ٻيڙو آڏو ڌڪار
۽ ڪندو آهي ته ٻڌن سڀن روئن ۽ ونس جرڪرو
گروپ رکندو آهي ان وقت ڳالهه ۽ سهڻو لڳندو

گيت ٣٦. (ٻار جي ٻار سان لاپرواهي)

ٿلهه- ٻلڙو ڪيئن ٻالو- ماما حيي مکڻ ۽
چڙي هوڏ هٿتي رهو واس رکڻ ۽

١. هري مالت وٺا چڙي چيا ڄورا
آسري اوهان جي ليا لدورا
هٿر ٽالا لن ڪي- اهو لنگ لڳا. ٻر- ٻلڙو ڪيئن

٢. جن سان اوهان لي ڪيون اڄ الوليون
لن سان مذاڪون ڪرڻ لا لڏوليون
اج ڪالهه آهو ڪڏهن اڄي امڪ ٻر- ٻلڙو ڪيئن

٣. ڪرڻ ٻيا اوهين اج غريبن کان غيرت
ادل اسان کان اي اڙدي لئرت
ڪڏهن ڪين هٿا اهڙا ته اڳر- ٻلڙو ڪيئن ٻالو

٤. وڏو جام وڃڻو هڄن ڪوليون ۽ الم
دعاڪو اوهان جو آهيان مان دائم
حيڻو جوالي مالڪو ڄڄڄي شال ڄڳر- ٻلڙو ڪيئن

٥. چڏيو الو چا کان ورهند کي وساري
ٻياسيءَ کي ٻهڻ جي در ٽان ڏڪاري
مرلکي سڪ ساڳي آهي الگ الگ ٻر- ٻلڙو ڪيئن

٥- سپاهـــيءَ سرڪار جا اينئه. ولي وريـنـد ويندءَ
هلندو ڪمس ڪرڻ ۾. ڏاڍي سزا ڏيندءَ
سڪي ساڻي سيٺي. مت مانت ٿڙيءَ اوڏو ڪين ايندءَ

★ سڳا سنڌي ★

گيت ٣٥ (سيٺ جهامنداس)

ٽلهه- وڌو وڃائي پنهنجو وارو- سيٺ جهامنداس سوڀارو

١- حڪومت حاڪم وانگي هلايائين
دشمن کي تي خوب دٻايائين
هو اڻين جو آڌارو- وڌو وڃائي پنهنجو وارو

٢- جيڏي جن جون هيون ساڻس جدايون
مونـــي الهن ٻـــي آسون وهايـــون
(چوڌ) آهو لوان آهي الڌارو- وڌو وڃائي....

٣- هيڏو هـــر ڪـــو ڪـــيـــس سڏيا ري
ٻـــل ٻـــل ٻريوءَ کـــي تنو ٻڪاري
ا. ڪر ٿڏ پيدا ڪو مرچارو- وڌو وڃائي....

٤- شهر ماللـــيءَ جـــو ٻول ٻڪڻ هـــو
غريب گراءِ جو هٽڪاري سڀڻ جـو
ڪري وريند سيٺي کي واڇارو- وڌو وڃائي....

نوٽ :- جيئن اڪيل صحيح لفظ کي ڳايهائڻ ۾ سڀي
ڪتب آئيو آهي ليئن وريند کي ورتل ڪتب آڻي: سگهجيٿو

٢- كر دوشن چاچي لاڑكا ماري-ٻكهور ذي ڪني لباري
گرام اري اعليا لارب-وٺي ولڪمڪ ذي ڪاٹي
٣- راجيدر مــو ڪري دوشن-لكر سارو لو ارشـــ
(چون ٻه) راجا ٻرولي ڪرو ٻرن ڪاڪي وارجكالي
٤- وردالا عرض انهاـــو شـــري رار ذ لش ڄڙڪار
ڪري نڪرا ـــو اپنار وري وراىد واذالـــي

گهت ٢٤- سچو سودو

ناو- (عي١) اڄدوليمڪ پالدو (وري) ذكرو ذادرلوىدہ
اعــزو مـــصـــل مـراز لـــي د مرژ لـــہ ملددہ

١- ـــوني الہ -وداكـر- -رحتلو سمڪ الـــشـــي
دـــي اـس اوكي -اولحي اـــسمڪ الـكي
رلـــح ڪكر وكتارا- وحامي وكـــر واســـددہ
٢- بالكر مي بارى مـــو -اكاي كـــمـــل عاصـــو
وابي رعنمن وكتارا-ذـــٺ لـــون لـــہ اماشـو
لااقيء كـرژ م كال -معب ڪكنژ حمب ڪكنمدہ
٣- اولحي ٻاٻا سان آلــدہ -مرجي اـــوـــو كوالين
وكـــر ڪراـــ ورلٽي-وارث واـــلـــو وجـالين
اح ڪالو-أذارو لـــہ ـڪرالـــي ڪرالـــ ذيددہ
٤- آلدہ امـــاوـــ ماڪ أپاـــي ٻذاٹ اجـــابـــا
اـــچـــل بالـــي الـــٺـــي سي ا، كر سجابا
كليل التي عيال وك بعـــد بـــارار لمددہ

٥- موهه مايا جي اندر ۾ - ڦٻون چمڪن جي چڪر ۾
ورلاڻ وشين جي وڪر ۾ - ڪل ٿرل وڃن اندر

گيت ٢٢- (ڪڻ ڪمان)

ٽيڪ- عجب ڪيا انسان ۾ سترش آهي-
اڪاري سان ڀاڪر ۾ هڪڙم اچائي

١- سڀ ڄڻن جي مک ۾ سدائين وسي ٿو
اهو ڪثمت ڪنڍهن ڪهن ڀسي ٿو
رام راهي ڌڻين اسي جڏهن ڪي اوب لائي

٢- لائي جهنگل جهور ۾ ٻڪن جو ٿو ار ۾
گهوت لدوهجي گهور ۾ موٽي ٿا مدر ۾
الڪي الدر ٻرڪولي ڏس لون لائي

٣- سڄيءَ دل سان سمرن امرت والي ڪر ٿون
ڏولي اڪالي ڏليءَ جو ڌيان ڌر ٿون
ليءِ ممعه ملڪهن ڪن گرلد ڳالي

٤- دنيا ۽ ڌرم ڪسي جن آهي ڌارار
ڪهل ڌرل اراوءِ سان لن هارار
اهي وار ولڪت وڃا ورلڊ ڪاهي

گيت ٢٣- (رامائڻ مان)

ٽيڪ- رشيءَ سان رام ۽ لڇمڻ هليا ڪنڌجي همٿائي
ولي موڪل هليا لڳي وار پتا جي آڳيا پائي

١- ڪر شڪ ڪير اڪيه جو سعير دلتن جو دلائي آئو
شري رامچندر ٻار ڄلاٿو- وڌائون دشٽن کي ڊاهي

گيت ٣٠. (من کي سمجهاڻي)

ٽيڪ- بندا رام ڀڄن ڪر وساري- ورندا لهه برابر ايڏاري
١- ٻال اوستا سڀ ئي برباد ڪئي- غافل سارو الهن ڪوائي
جڏهن وقت ملي ڪيڏو پر ڪاري- بندا رام ڀڄن ڪر
٢- جڏهن آئو وشمن ستائو- ڪام وس ٿي ٻاري ڦساءُ
اهو ٻل اهل ڪال ٻڪاري- بندا رام ڀڄن ڪر
٣- موت متي ٿي اچي سنيري- واڳون ڪندو سڀ ئي وسري
هٿ اچي ئي هاءِ گوڙ ڪاري- بندا رام ڀڄن
٤- مورک متا ساڃهه ڏار- ڀول ڪمل ٻڌون جا ٻار
ٿون نه وريند اچي ٿو واري- بندا رام ڀڄن ڪر

گيت ٣١. (موت کي ياد ڪر)

ٽيڪ- بندا آهين ڇو ٿون ٻاوريا- وس رام سان ڏيو
١- سنسار ساگر آهي ٻاري- سڀ ڪي متان ڪال جي ڪهاڙي
وس پر وڃي عمر ساري- نه ٻڌون حو ٻاڙ او ٻهو
٢- دنيا دولت سنگ نه هلندي- مت مالڪ ڪرل ايندي
مولي ڪان توهه ڇڏي ڏيندي- ورندان متيءَ سان ملو
٣- مٺي داهي ملي پائي- چوراسيءَ کان ٻچڻ لاءِ
ڪيئي ڪي ڪال ڪمائي- هتان هڪڙو ٻهون وڃان هلو
٤- اجاين رکي آشون من پر- رهائي مالڪ داهي
سچي ستگر جي شبد جو- ڪري وچار ڏس واهي
الله منگل لئو ٿئي- ڪما پر وس لئون ڪلهو

★ ڀڳتيءَ ڀاو ★

گيت ٣٨- (سنگرن کي ڀاڻائڻ)

ٽيڪ- مهر ڪريو ڪاستڪر مولتي-يوچل يار اڪاريو تار مان تاريو

١. ڪهڙي ڪامي ڀاپي آهيان-تو ايمان تو سمس لماپان
دپا ڄـــي درشني ڌاريو- تار مان تاريو

٢- دور دامنو اوڙ اڌير-ڏس ڏيو ڪوسنگر سڀهجو
روشن راھ ڏيکاريو- تار مان تاريو

٣- لمي ڳڻ آهي خوب اپار-رچي رسن ۾ آهي راڄهاريو
سٽو ڪـــڻ سيکاريو- تار مان تاريو

٤- ورلڊ واو آهي پرم ۾ ڀاڄي-سنگر ڀنهڪي پنهنجو سمجهي
سڌسا سيٽي ترازو- تار مان تاريو

گيت ٣٩- (سنگرن جي سڪ)

ٽيڪ- دياڙ ديد پنهنجي ڪان سڪايل ڪي لـ سڪايو
ڪريو ڪرپا مون تي سنگر ماڻجو ڪو ڪريو سهو

١. ڪيا آهـــن پاپ مون اپار-گناهن ۾ آهيان گرفتار
ڏيو مولڪي اچـــي اڌار- پتت پاون اوهين آهيو

٢. ٽمان سوالي شڪتيءَ جو-ٽ مان مڪتو مڪتيءَ جو
آهيان پياسي پرم ڀڳتيءَ جو مهر ڪري مولڪي ملايو

٣. آئم ٽان آس درشن جي- ٽاٽو مليتا مـــن جـــي
ڪٽهو رنڪا ڪرمن جـي - شرن ٽنهنجي آهيان آيو
چوي ورلڊ پڏي پالهون- لماٽي جون سڱو آهـون
دکـي آهيان ڪريان دانهون- اچي هڪوار اوٽايو

٤- هڏهن ملندين (اون) جاڳ-اهو ڏينهن ٿيندو عيد
انهيءَ جي مـلـڪ لاءِ منڙا-وس ڪم وڏا وريند
پرجندين ڪٿن (اون) پيارا ڪا انڪل اهڙي پڏائي
(پرجندين ڪٿن پيارا انڪل اهڙي ڪا آهـي

گيت ٢٧- (تشنگيءَ جا ورلاپ)

ٺله- آري آٿ (ا...) ڪاهي ولـا آڏ رات جــو
پنهن جو پنهل سڀار ام پرياٿ جو

١- آندو عشق ڪوڙي مون کي آڌارن
اٿس ادلام پنهور جون ڪيم پڌارن
لڪو لڱ وکم ڪو لباس جو-آري آٿ ڪاهي

٢- پالـي پيچ پنهل وار پرنشان ڪري
ڏنئي مجمت مولکي مستان ڪري
ڪٿي ڪال هٿي وار ڪراماس جو-پنهنجو پنهل

٣- مؤر مون نه چالو (ڪو) حاڳ جدا ٿيندو
وار ڪيم جي ڪٿي وئي ساٿ ويندو (نال نيندو)
پالم پرو-و بلوچ جي ياس جوڙ-آري آٿ ڪاهي

٤- وکي من بر مڌي (مون وٽ) مهمان ليا
چاڙهي چوريءَ جالگي لي هنڌون هرس وٺا
پيم ڪوڻ پتو طالاليءَ ذات جو- آري آٿ ڪاهي

٥- وهندس ڪين اٌمڙ آٽ هاٿي هٿي
ويندس ورند آلي هرندو هرس جتي
پهچندي پتو پنهونءَ جي پراٿ جو- آري آٿ ڪاهي

١- ڪيم نه لاءِ ڪيڏا ڪشالا - سِر سِر لي ڏٺون پالا
چند جان ڪيم قربان - چوڻي ليھڙو لائي
٢- جن ٿولي ڪوڙو ڪلڪ لڳايو - تن سان وڃي ٿو لرت ڏاڍايو
ڏاڍائي ڪولي ڏيان - چوڻي ليھڙو لائي
٣- ڪيڏي توکي غيرت نه آئي - وڃن سان وڃي کھڙي وفائي
توکي مڙد مڇيندس مان نه - چوڻي ليھڙو لائي
٤- آهي ڪي ساڳيا احمق اناڙي - نڪي وڃي ونڊين ٻر ٻاڙي
آهين نسورو نادان - چوڻي ليھڙو لائي
٥- ڪيئن ڪٽان ڪندھ ڪجيڏي ٻر - ورهيه ڪي وڏ ٿا رسون ٻر
آئم اهو ارمان - چوڻي ليھڙو لائي

گيت ٢٦- (پريم جي پريشاني)

ٿلهه- ڇا ڪان ڇڏيرائي - چوڪر (دلبر) مونهڙو مونکان مٽائي
سالن جي سنگت سھٽا ـ ڪيئن ٿو وڃي ڦٽائي
١- معلوم نه هو ڪجھ مونکي - ڪيو ڪيئن پيار آهي
ڏيري ڏاڍائي - رهي رنجهائي
جهاڙون پڙهي (ڪي) جهٽ پٽ ـ هٽي ڦٽا ڪيئي ڦاسائي
٢- (آش) آرزو هٿي اهائي - سدائين ساٿ رهندين
محبوب مونکان منهنجي جيڏي - جدا نه ٿيندين
ڪيڏي نه ڪيم ڪوشش - لندين ڪان ليڪن لڳائي
٣- (ھٽا) تنهنجا قول ڪوڙا - سمجهيم سچا سمورا
واعدا جڏهن وساري - ڪيا تو ڪين پورا
دغا باز ڏيئي ولين دوکو - دلبر دولهين دکائي

٢- سڪان ٿو لاءِ سدائين ساڪرن ڪٿي جانب جدائي
ڏٺي مون ۾ ڪا مدائي. جوڙ گهڙي ڇڙ لڙڪي
٣- سڪايل کي نہ سڪايو. مولڪان مٺي ڪين ٿالڪار
سگهڙولي ڪرار سعيو. مٿل گهرجي ماڳ لوڪي
٤- وڃي وطن ٿا وساري. مٺڙيجو ساٿ ٿو لوڪي ساري
ورند ڪي وڃڙو ماري. صاحب ٿا ڇڏ لوڪي

گهت ٢٤ (جانب جي جدائي)

ٿلهه- وطن ۾ ٿو وڃن دلبر پنهنجو پرديس مان آهيان
جدا جيڏري ڪنهن جانب پنهنجو پيوس مان آهيان
١- راتيائي رهن سان راڻا. ڪيڏي مولسان ملو ماٺا
سڪ لڳڻ ڏيءِ ۾ سپاڻا. نيو مائوس سان آهيان
٢- اڳي عولي لون واسزعمل عن سان
مٺي جي خاطر لزال ڪن سان
همٿڙ ڏسي ٿوڪري. لي سان الوهيءَ ٿيو ۾ آهيان
٣- درد دل ۾ ڪيو دارو. اڄي ٿوول ڪر ڪر پيرو
اڄي ڏس ٿو ساڄڻ ڇارو. پيو پيرش مان آهيان
٤- سواءِ ڏهڪڻ وعڪ ڪٿي مٺي ڄو مشڪل
وراسند ڪي لـ ڪر ڪسهنڙو ونياڪل
اڄي مون ساڻ مولي مل ڏهڪو پش پش مان آهيان

گهت ٢٥ (بي قدرائي)

ٿلهه- اسي اندرا پهان ڄو لسي لهيڙو لالٽي
لهوڙو لالٽي پهڙو پالڻي

گيت ٢٢- (بي وفا ٢-)

ڪيڏا ڪئي ڪرب يار اسان سان ڪوڙي، رات ڀڃائيندو
ڪين وٽي لڌا چال اوهانجي سو دل ڇو لون سنائيندو
ڪين ٻاريا آسو ڦول ٻنهن جا دل ۾ درد دکائيندو
ڪوڙا دلاسا ڏيئي دلبر مٺين جو روح رنجائيندو
سچو يار سڏائي سنگتي ٻرو ڇو ڪوڙ ڪمائيندو
وساهه گهاتي ڪري ورلڌ سان ٻنهن جي پت وڃائيندو

گيت ٢٣- (محبوب لاءِ ماندگائي)

ٽلهه- اچڻ وڃڻ بند ڪري- ڇڏيو اٿئي منڙا مولکي ماري
سک ۾ ساهه سچو ڏينهن- سهڻا لوکي ٻيو سڀاري
١- رمزن ساڻ رنجسي رنجهائي- داڙي ورلٿي ڏاري
ڏيئي خوشي ڏينهن ۾ ٿي کلائي- راتيون ڇڏيئه رئاڙي
٢- غلطان آهيان غمن ۾- ڳڻين ڇڏيو آهي ڳاري
راتيون روئي ڪري ڪر ٻنهنجو- ٻنئي آهيان ٿهنجي ٻاري
٣- مسيح جيو ڪٺي منهنجو منڙا- ديا دل ۾ ڌاري
هڪ وار هلي اچ حال ڀڃالين- وچ ۾ ٿي گهڙيون گهاري
٤- اهڙا ڪا سار سڀار سهڻا- اچي منهنجي اوڏاري
طالب طلب ٿهنجي ۾ ويٺو- ورلڌ واٽ نهاري

گيت ٢٤- سوڍل جي سڪ

ٽلهه- انهن ڪرڻ ناهي واجب ڏکاري مون ڇڏڻ لوڪي
دلاسو ڏيئي مولکي دلبر وساري نا وهڻ لوڪي
١- ڪري پاسو پنهنجن کان- گهمڻ گڏ ٻيو غيرن سان
وري ماڻهن اهڙن سان ڪهڙي لڄ اچڻ لوڪي

٦- اڄان جي ڪو ونه ڪون مون ڪهن ڪو ڦيرائي
محبوب مون سان جيئي ڪنو ڳالهائين
نه ڪو ٻران بيمار ـ مولکي ڇڏ نه وساري ـ ڳٽيءَن....
٧- سڀ آهي ان ڪو لاءِ مستاني
جان ڪير ايو حوالي جالي
دل نه ڏار دلدار ـ مولکي ڇڏ نه وساري ـ ڳٽيءَن....
٨- ڪير سير ليي خوب خواري
لاٽيڻ ليو لاءِ لاليم ليئي ساري
ٻي نه لهيجو ٻيار ـ مولکي ڇڏ نه وسار ـ ڳٽيءَن....
٩- ڪم ڦول ڪو سان سو سهڻا ياد آهي
اي وس ٻنديءَ جو وربند وس ناهي
سب مون ڏي آهي ميار ـ مولکي ڇڏ نه وساري
ڇڏ نه وساري ڳٽين نه ڳاري
منڙا موابڙو ڏيکار ـ مولکي ڇڏ نه وساري

گيت ١٦ (بي وفا !)

ڏوهڙو ـ ڦرادار سهڻا يار دوست ڏار جو ڪيئي
طالب سان الڏو ڪر اڪرار جو ڪيئي
پيغام اکير پريت مان اختيار جو ڪيئي
جواب گورام جلدي انڪار جو ڪيئي
محبوب ماڻا مون سان منتار جو ڪيئي
مون سان حدائي طالب دلدار جو ڪيئي
مولکي اداءِ مون سان بهرين بيار جو ڪيئي
واسطا نوڙي وربند سان پيو يار جو ڪيئي

٣- هڪڙو يار ڪچي هڪ جهڙو- اهو وڻندڙ هجي نا وڏو
ٻيو نه ڏيو لٽو جڳائي دلبر- ڏاڍي محبت....

گيت ١٥ (برهه بيقراري)

ٽيڪ- مٺڙا مهڙو ڏيکار مون کي ڇڏ نه وساري
ڇڏ نه وساري ڳڻتين ۾ ڳاري

١- ڇا لاءِ مون سهڻو مان سهڻي ناهيان
ڪون مون موهڻو ؟ مان نه آهيان
ايڏو ڪري اهنڪار مولڪي ڇڏ نه وساري- ڳڻتين ....

٢- جهڙي ڪي لهڙي آهيان تنهنجي
پڪ ڄاڻ پيارا نا ٻي ڪنهن جي
واحيات ڪري ويچار- مولڪي ڇڏ نه وساري- ڳڻتين....

٣- اڪي اڪي ليڙا تي پايان
ڦر ڦر نو لاءِ وينٽي واجهايان
دلبر ڏي ڪو ديدار- مولڪي ڇڏ نه وساري- ڳڻتين....

٤- جيسين لئي ڏسان جالب لوڪي
ليسين آرام نه اچي مون کي
اٿئي ٻهر انتظار- مولڪي ڇڏ نه وساري- ڳڻتين....

٥- هيءَ حقيقت سچي اٿئي سوهڻ آ نه
لوڪي ڏسڻ لاءِ ڪريان ڪئين ٻهانا
هلي اچان هروار- مولڪي ڇڏ نه وساري-
ڳڻتين ۾ ڳاري- مٺڙا مهڙو ڏيکار- مولڪي ڳڻتين....

هو هليو ٿي سڀائين ڪرڻ ؛ ترتيب لئي
مان دل سنديءَ درٻار ۾ داخل ٿيس محبوب لئي
ياران پيارل جي وڪالت عشق ٿي آيو وڪيل
حسن آڇي حيلا هلايا آهه سچو منهنجو اصيل
منهنجي ياران من مڃائي هو ٿيو ترس اٿيو
عشق جو اهڙو ارادو ڪين ڪي لهنڪي وٺيو
حسن انهن پاڻ ۾ ڏاڍو بحث مباحثو ڪيو
جج عدالت لاءِ اتي عقل آهي حاضر ٿيو
آخر شنوائي شروع ٿي رهي وڏي شور سان
دلبر اتي حاضر آهي ليو ڏاڍي غور سان
عقل جي آڏي ٻڌا ٿي صفا الهه لئي چڪر
قرب جي ڪورٽ ڪيو محبوب کي ڏوهي ڪر
مڪمل سزا منظور ٿي اوليس ٿي ليو تڪميل
پيو ٻڌي دلبر ڪئي ڪورٽ کي جاري اپيل
اپيل جي انصاف لئي ڪورٽ ڏني هيءَ فتوا
ورهند معافي ڪاله ملندي سڀ جرم کان سواءِ

گيت ١٤ (هڪ جهڙائي)

ٽليءِ ڏاڍي محبت مٺاڻڪي آهي دلبر- ڏاڍي محبت....
١- هڪڙو يار وڪيو ساڙيءَ- اهو اوءِ ڪن نا خواري
لڳيون ورلو لوڙ ليائي دلبر- ڏاڍي محبت ....
٢- هڪڙو يار سڏائڻ سوکو آهي- اهو اوڙ لياڻڻ اوکو آهي
سيکو نه يار سڏائي دلبر- ڏاڍي محبت....

★ پريم محبت ★

گيت ١٢ (وره وڇوڙو)

ٽيڪ- رات ساري اي پيارا- مون گذاري سخت آهي
ننڊ اکڙين جي ڦٽائي- راهه نهاري سخت آهه
١- اوچتو احوال ملڻ-اڄ تنهن جي اچڻ جو
سينگهه مان سڻيري ڪئي- تو اڃا انتظاري سخت آهه
٢- خوب خوشيون مون مڃيون- محبوب تنهنجي ملڻ لاءِ
کهڙي ڪارڻ ڪين آئين- انتظاري سخت آهه
٣- تو ڪيا جي واعدا ٻين سي ٻارڻ اچي
خالي خلق ۾ خوامخواهه- ٿي خواري سخت آهه
٤- اهڙي پياري پيار جي پڪ- مدهوش جنهن مونکي ڪيو
ڏينهن رات آهي تات تنهنجي طلب ڀاري سخت آهه
٥- هن ڪميڻي حال هيڻي ٿي- اچي ڪو قياس ڪر
مدت منڊا مڃ لون منهنجي- لڙٽ لمزاري سخت آهه
٦- موت جلدي ڪر دير نه دلبر- مفت وڃندي ساهه مري
پاهه جا منهنجي بدن ۾- برهه ٻاري سخت آهه
٧- سڌ ڪرڻ سولي نه- پر آهي ڏاڍي ڏکي
ولبڻ محبت ورندڙ سان- رکڻ ياري سخت آهه

شعر ١٣ (ڪوڙو يار)

هڪ ڏهاڙي ڏانهن ڏئي دلبر اچي مونکي اوچتي
مان بـڌي ڪمراهه ٿيس ڏاڍي خبر هئي انهي

۱- ڪٿي خيال ڪوني ڪي ڪٿي ڪوڙ ۾
اول اوڪڙ بيوندو واڇارڙ ڪ گهورڻي
۲- اڄي اوڇتي ڇڙڪي آاس الهاڻي
رشتي داوڻ وڙ سان لپاڙ ڪ گهورڻي
۳- وڏ لوڻ موج مستي* الهڻتي* ۾ اورو
هڪي اوڪ اڻهن ڪي عسالڙ ا گهورڻي
۴- اڏان اي ڇڪي سان ڀو لڏڻدون اڄاروڻ
وڙهڻ والي اوڪي وراڻا ڪل گهورڻي

ڪميٽ ۱۱. (سن ۱۹۲۹ع ۾ شاردا ائڪٽ)

لال ۽ انگريز لوڻ ڇڪي لالي - پوڏ شاردا بل ڪسي ڦڻالي
۱- ڇڪڻ زمانو ڇڪاڪڻ آهي ڄڻن سڄن ڪي ڪام سڃالي
ڇڪدهڪي عمت روڇڪ ڇي لاهي. ۽ انگريز لوڻ ....
۲- ڪام ڇڪدوڪان روڇڪو ڪ لهڻدو. ۽ برابرا حق اڄڪهندو
ٿل اڻورو عورت اڄالي. اسڏ انگريز لوڻ ڇڪن لالي
۳- وڏلـدو واڇـار سرالـون اسـڏ ڪمـوڙي
سـڪـر حيلي سڏي ۽ عمادار السڪـرلبري
۽ ڀاڻ ارجالتي آهي. ۽ انگريز لوڻ ڇڪن لالـسي
۴- بالي ڄنڪر وڇٽي لپالي ڏي سزا ڏهڪي ڇڪارو بالي
۽ وڙهڻ ڄڙ عرض اڄهالي - ۽ انگريز لوڻ ڇڪن لالي
ڄـڏ شاردا اـل ڪـسي ڦـڻـالـئي

کھڻن ڀائي جنسي ڪالي ۽ مڏي ۽ سان
رکيـن روپ ڏيئي ڏڙڪا ڏهائي
زال- ڏکي آهيان ڏاڍي عمر وڃائي
ڪيل آهي اڄ جي ڪا اهڙي ڪمائي
ابکو اهڙو ڏيڍو چرکو آهي چڪائـي
مڙد- ڀيڻن ۽ ڀوسـن ڀاڻهن لون ڀيڻي
موجود مون وقت ملڙي لو لاءِ سڪ سيڻي
هل نہ هردوار اڇڻين اڄ نـي گھمائـي
زال- انـهـي جيڏا جيڏيون گھٽيڻي گھڻ لئہ
آهيان آءٌ ڀالهڻن ڀوهاري ۽ ڀاسڻ لئہ
سڪان ڀيڻي سپ ڪان چڏيو ٿيي سڪائي
مڙد- لنگهي ڪالہ لو لاءِ هردم ڪلپل ڪيسو
شڪر ڪولهن لوڪـي رڳو لپڻ ليسو
سچو سرڳ چڏيو ٿي سدورو لوڪ ڀلائي
زال- مـزا آهـن موجـون لڳهجي مقدر ۾
ڪري سيند سرما هاڻن هـن عمر ۾
لڄ شرم لو مان ولو مـزم موڪلائي
مڙد- اهـي اللا لڳهجا سهما سارڻـن ٿا
اجـايـا الـزام ۽ مهڻا مـاريـن ٿا
ويئي آهين ورلد سان مدو مفت ڀائي

گيت ١٠ (مالڪ جو مڙو)

ٿل- ٻندا لوکي غافل گذارڻ نہ گھرجي
ڏري ڏيان ڏيرج ڏارڻ نہ گھرجي

٥- آرزهــي اوٺهي ر آئيا اجـــڙ لڳا
ڪالـــڙ بـــــڙ وڻ ليا وســــن وڻا
ٻئي سهسن اڙو اڇانان- (الاون) اجان لـــ...

٦- وڏهـ سال وڃـــڙ آڪـــي ڳاله ٻڙي
لاهي ٽان موسم اچي وجان شال مري
ڪٿوڙي اسد ٻمڪان هي وڻانان- الاون اجان ...

٧- الي اائي ااو اائي تـــڏهـــي ٿهي
ٻيا ٻيري ر آر امان ولڳ ولڙن ڪن
ڏسو موالي وڻي هتاڻي اجان لڏهي...

٨- ٻال هـــوشــــي ٻا ڏيهي وڏلد وڻا
هتاڻي اون الي ڪي هڪهڙڪي ڏوهڏڻ
لڻال اڱ اٻهڙو الي الان اجان لڏ ٻمي آهان (اجان)

گمت ٩ (آلڪلات)

لال- اها ساڏ سد لهيمڻي سڄمد لي سڃالي
ڏرو لباس ٻهيڙو اوائي لـــ لاهي
ٻڙي موهي ستاڏ هوهڻي ٻاهيڻي هتالي
الي مڪمي هتڏهي ٻوشي سان ٻاڻالي
ستالهي وڻاي آهي موالهي سڦالــي
اڻي هي موي لي آهي سب ڳاله اٻاڻي
وڻي او ر هتوڙي ڏ موسي آهي ٻهيهي
احسال ٿي ڏنسو السم اوائي آڄالي
ٻڙد هڪي سعر سانحـداو هتڏي ساڻ

ڀلناموءِ:- صفحي ١٦٥ جي لائين ستين ۾ (پنهنجي مڪارونڊ پڙهڻ گهرجي)

صفحي ١٦٦ ۾ گيت ٦ ۾ ٽئين پد جي ٻئين لائين هن ريت آهي (جوڳي جنهيءَ مهتت ڇڏي ٿي مجهائي)

صفحي ١٦٨ ۾ گيت ٧ جو چوٿون پد هن ريت پڙهڻ گهرجي

٤- هم جنس جو ادي اندران لوڪي ٻي احساس ناهي رکي همت هنئين ني ڏس نون هندائي اي حد ٿي آهي برباد ي ڪيئن نه ڪيائن جي)

گيت ٨ (نماڻي نياڻيءَ جي اندر جو آواز)

ٿل- ڪهڙا ڏن ماڻين جا ڳايان- (ادلون) اچان نه ٻهي آهيان

١- ٻارهن سالن ۾ آيا اُپري اُلڪ،
ٿيس تيار ٿيرهين ۾ اُٿيا من ۾ امنگ،
پيئي پاڻکي سينگاريو سجايان- اچان نه ٻهي....

٢- چڙهي مٿي چوڏهن سالن ۾
ڪرلي ڪوئي رهان ٿي خيالن ۾
ڪهڙو ڪيئن ڪنهنکي حال ٻڌايان اچان نه....

٣- گهرج گهرت جي پندرهين سال پيئي
گذرن ڏينهن ڏکيا راتون روئي
پيئي هند لي هٿوراڙيون پايان- اچان نه ٻهي ....

٤- سورهن سترهن ۾ سکائون سکيم
ڪري ٻات پوچا وسپت ورت رکيم
پيئي منشا ديويءَ کي منايان- (ادلون) اچان ....

٢- اسڪولن ۾ بہ اَکيازب جو آهي عام مشغـــرو
ڪاليج ۾ ڪڪدن جو ڏسي ڍـــاز ۽ اضـرو
ڪيڻن ٿہ ايندي جـوش ۾ جذبات جوانن جي

٣- باهر سان ڳڌ سلامت ڪپاهر ڪيڻن وهندي
پاڻي ڏسي بري تان اَيابل اٿي وڏ ابـدي
پياسي ڪندو ٿہ پرواهہ ڏوياء جي چولن جي

٤- شرجنسي جو ادي اندوان لوکي بي احساس لاهي
وکــي عمت جديئن ئي ڏس اون هنـــدائي
ڪيڙي حالت جو اندي ڪنوارين ڪنهائن جي

٥- وحشـــاليت جو ڪيو ٿہ ڪنهن وروڏ آهي
لڪـــو ليـــو جن واسطـــي لــرو ڏ آهي
نمام ٿي آهي ازقي ڪري ڪڪرن جي- ظالم هن...

٦- ورچاوين (جي) واسطي سنيي ٿي آهي سهوليت
ڏهي ڪنهن ايها ڪي (هن) ليجتا ڪان لائرت
…عي ڪيڻن ونڻي آهہ مـــــ …ن جي

٧- …عي ولرناري … جي عشي ميا مشوورماڪن ۾
… تصوير ان جـــي اُجڙي آهي اشتهـارن ۾
… ئي د پسند آهي ڦرموئي … دامن جي

٨- … ٿي اشـــو اعزا عيشـــي اڳـوان
… ڪيشي ليـــدو نــارت جو اڳــوان
… آهي وڻي ڀــاڙ ٻـاڻن جي

هلڻ هوڏ سان ۽ ڪشش ڪوڏ وارو
ساموهون سينڌي جو نزاڪت نظارو
اڙٻل اک، الهيءَ ۽ اٻڏن وٻڏن جي

٥- اول اِها اگهاڙپ امير ن ۾ آئي
ٻوءِ نه غريبن ۾ آهي ڪنهن گهٽائي
ڏاڍا آهيون ڏتشن ۾ اچي ڪا نه ڏکائي
پنهنجي پيٽ پيريءَ ۾ ورنهن تو نه وڃائي
ساڏن جي نه سيرت ونڃي ڀاون ڀاڻيڻ جي

٦- چوي هرڪو ماڻهت مجبور آهن
مان تو چوان موڙ ۾ مغرور آهن
اِها ٻل نوري آهي ٽي الهن جي

٧- ٻرٽاڻ گهرجي ٻيءَ ڪي جيڪا جوان ناهي
انهت ڏام ڪان اُلم ڪيا دان آهي
اِها ساک سهڻن ويڏن ٻراڻن جي

٨- نياڻين سان ناحق آهي سيڪولي سمجهي تو
وڏماڻهپيءَ جي ور چڙهي ڪيڏو ڦهرڪجي تو
وچالي سيٺا سماج مان سرمائيدارن جي

گيت ٧ (ڏل ساڳيو) ياڳون پنو

١- جڏڪي نه نوڪري ڪراڻي اکو هٿ هلاڻو
ڪري وڻج واپار ناهي ناڻو ڪماڻو
اکي سائنس سندو گيان و ڪيان ٻراڻو
اگي ٻوءِ آخر گهر گرهست هلاڻو
اُنهجي نه آهي ڪاليجن ۾ ڪاهه ڪنهن جي

٤- ڪنهن کي سڻايان حال درد جو
وس نہ هلي ٿو ڪر نہ ورهه جو
هيڻ لوڙ نہ جنجال- لڇجي رلجهه ڪنجهه رلي ۽

گيت ٦ (نمائين سان ناحق ۽ اجائي اگهارپ)

ٽل- ظالم هن زماني جي لڳي ٿي ماس ماڻهن جي
وهاري وڏارن گهر ۾ ڪٽن بيا آهه لياڻن جي

١- آڌ هڪڙاد کان آهي وسم رانس ساري
ٻہ آهي ٻوڙڻ ڪيسا ڪٺواري
هلي سا هتس لي ڪرڻ عمرداري
پيل ڪچر ڪڙار ناني آهي اکيارڙي
سڙدي سمزيء ولڻ لاء موڪليل ماڻهن جي

٢- هتا ڏولها جنهن جا بير آلي اڃتو اسائي
گهمي سا گهڻن لي لنگي وس ۾ ليائي
لنڊي لراي وڏي سمجهر سيائي
ڏيکاري لي ڏاهه ڪي جائي والي
جڪي چاليء کي ڳاڙهاڻ ٽلن جي- ظالم هن....

٣- علي سهي بازار ۾ پوشاڪ بخشي بالي
وني ڪنهي وارن کي سمڪاري سائي
اندر لرڪ جي چڻ اڀرا آهي
جوڳي جتي ستي چڙي لي منجهالي
ڏاڙيلي دل دارارڪ جي ۾ ڏاڙن جي- ظالم هن...

٤- ٻلي سيا سني پير بوڪي جو نہ بارو
مٿي ٽڪيري ڪرڏن کان سڙوڻ سر اُٿهاڙو

٨- [پيءُ] وڏو ويٺو وهاريم سوچيم نه ويچاريم
پيسا خرچي پاڙهيم هٿ سان ڪين ڪاريم
پنهنجي پٽ پٺيءَ ۾ هٿي ۽ ونڊ وٺي.

نوٽ ١- انگريزيءَ وارا لفظ ڪتب آڻڻ يا نه آڻڻ ڳائڻ واري جي اختيار آهي.

٢- اولاد لاءِ پيءُ ڏڻ سڀني کان بهتر مائٽ جي آشيرواد (دعا) اپار آهي. پنهنجي مائٽن کي گهرجي نه سڌيا مهل (جڏهن جاڳائي پنهنجي ٻچي کي هيءَ لولي مکارونڊ ماءُ مٺي آواز سان ويهي ڏين نه سڏن ۾ وڏو ٿيندي ۽ ٻچي کي آسيس ۾ ضرور ملندي. (لولي گيت صفحه ١٦٢ تي ڏسندا)

گيت ٥ (پٽيءَ جي پريشاني)

ٽلهه - هيڻا ٿيا اٿم حال پنهنجي رنجهه ڪيجهه رلج ۾
رنجهه ڪيجهه رلج ۾ - ڏانهل ڏيجهه ۾

١- آئي اصل کان پنهنجو آهيان
تو کان مٺو ٻچي ڪنهن کي نه پانيان
چڙ نون ڪونا خيال - پنهنجي رنجهه ڪيجهه رلج ۾

٢- آهي اهو ڪي پرماجالو - سوين پيرا اٿم ويهي سمجهايو
ڳري - پنهنجي رنجهه ڪيجهه رلج ۾
ي- هر هڪ ڪالهو پنهنجي مرضي
پنهنجي رنجهه ڪيجهه

ٻراهڪا(مولس)منهنجامنڙامولڪي لونئي اروٽي (واهه جو اروٽي)
ڏاڍي ڏيهون کان الم ڪوڙ ڪوڙت جي ڪهٽي

٢- ٻولهو الن مـــرن لاء آوچو (وڏ) کهر گهراٽو
چرڪر الي پيٽڙ هچي آهي پٽس ومت لـاٽو
ليندي ارون ڏيهون ۾ آئي منهنجي مڪٽي. منهنجا....
ٻرامي (مذڪر) هل ڌ ڪراون واقف هلي هن حال ڪان

٣- جـــاهيون هڪ ٻٽي کي لا هڪ سال ڪان
اچي ٿـممه سان آهي پاس ٻٽي. منهنجي ملڙي....
(مولس) لـــڳي ماعرا مـالتن کي ڪوچو ڪرهن جي

٤- مٺن مـــرن جي الڏي شل ٻڙي ٻالپٽن حي
[حي] چلي لٿي چلي ء سان لڳي لهٽا ڏهٽي. منهنجا....
[مذڪر] بسند ناهيان ٻاڻهن ڪي ڪع ڌ مولڪي مياري

٥- ٻڪر مؤ ڊي منهنجو بي٢ ٻسـتي جو ٻو جاري
آٻو اڪهه چڙهي[ڌ]چڏيندم [ورسد] وڪٽي. منهنجي....

٦- [مولس] وسدن جي اون وڪامي الي ٿئي ٻدلامي
ڪنديس ٻاڪي ٻڙو هي ء سنڌ الٽي سرامي
منان ڏ ال وڄـــالي ٻوء هيڙا هٽي - منهنجا ملڙا....
ڏاڍي ڏيهون کان الم ڪوڙ ڪوڙت جي ڪهٽي

٧- [مذڪر] مـــرڻ لهنجو مولـــڪي منظور ناهي
ليـــاٽو او ســـاڻ ڪالو ظرواٽ آهي
هيء ٿـرلق جي شالي آهي ڪروڻ ٻڪرٽي. منهنجا....

گيت ٣ (ايشور کي پڪار)

ٽيڪ- (اڇي) ايشور عرض اوناءِ- آهين تون ديال ديهن تي
١- ڪلجڳ ۾ رڳي ڪوڙ جي ڳالهه ڪري ڪوڙ جو دل چوڻ قاضي
(آهي) سڀ ڪجهه لوڪي سماءِ- ڪر ڪو غور غريبن تي
٢- گلا گيت پچر پرائي - ڇڳي لڳي ڇاپلو سي ڇترائي
رڳو رکن ٿا رساءِ - ڇڳا مڙس ڇغلن تي
٣- هلي هلندي هتي تي حريفن جي- لٽجي شرافت پيٽي شريفن جي
ڪو نهي ڪنهنکي ڪهڪاءِ - آئي ٿٽي پيڙ پڳتن تي
٤- پاپي پون اڇيو لو پياري- ڏاڍ رهن سدا تنهنجي سهاري
نهڪلنڪي ڪرڪو نياءِ - آهيان ڏاڍهين تنهنجي ڏون تي
٥- ست جڳ لرينتا د ڏاپور ۾ ڏاريئي
او ڪار اچي ڪري د شمت سنگهاريئي
جن ڪيو تي ڪنياءِ - سداچاري سنتن تي
٦- پڳوان پڳت کي ڪين پلائيندين- قول ڪيل اٿئي اوس ايندين ٻيا
وريهه کي آهي وساءِ- ٿيندي تنهنجي مهر مڙڻن تي

گيت ٤ (پريمي جوڙي جو پاڻ ۾ گفتگو)

ٿلهه- منهنجي مڙي مولڪي واهه جو تي وڻي
پريمي (مذڪر) ڪري ڪند مٿي ٿوروڪل لڪٽي
١- ڇا ڪان اڄ اداسي مکڙي تي ماڙ سي
ڪجهه ڪ پول دل کول ڪٽي ڇڏ خاموشي
اٿئي اندر ۾ ڪهڙي ڳالهه ڳٽي
ڪري ڪند مٿي ٿورو کل ڪ ڪٽي

گيت ٢ (لولي)

ٺهه- جڳ پرڪاش جالي جيءَ جا جهنڊارا
پٽ پرمانند جا داريءَ جا دلارا

هيءَ لولي پرمانند کي ڪڪي جالي جي ٿالهر لاءِ
ٺاهي هئي. اِنڪري ان ۾ لالا ونڊل آهن. عام ڇوڪريءَ
لاءِ ان هن وسعت ۾ چئي نه ٿي سگهجي ٿو.

ٿل- لوڏي ڏيان لولي پيٽکوي ۾ پيارا
جهڙاو هولڊان هڪ ۾ جيءَ جا جيارا

١- پيهون اچ آشون آشا وندن جون
لالون اچي اٿي ڪرن ڪندن جون
اتطار وارن اکين جا تارا. لوڏي ڏيان....

٢- رڙهي واڙهون ٻالي لڙا اکر پڙهندان
هوش ۾ کلون ساڻ کياسيدان
ڪٿي ٻهر ڪندان پنڌڙو پيارا. لوڏي ڏيان....

٣- وڏو ورنر ٿيندان ديارن دالي
جواهر لعل جهڙو شاستريءَ جو شالي
ولي واڳ هلندين هرس هرلڻ هارا. لوڏي ڏيان....

٤- سچي ڪڄاڻ شورا خدمت خلق جي
ٿيندي مهر لولي مڙي مالڪ جي
ڪندان ڪل کي روشن سردار سولهارا

٥- اٿي اها آسيس وڏي ٿيندان وڏڙو
ساڙي ٻڌي جهان ليندان اون اڏڙو
ڏکيو ڏيهن ۽ ڏسندين ٻالي ٻاڳ وارا

★ زمـــاني جي ذهنيت ★

گيت ا (سنڌ سونهاري) ورهيه واڻي

الاپ- جنم ڀـومي منهنجي مٺـڙي مـوچاري
سکـــي سـڀــاجهي سنـــڌڙي سـونهـاري
١- ســـورما ســپـــوت منهنجا دلـــار دلارا
گهـــور رام ڪالاڻي ٻمــاڻيء ٻــارا
ڪنهن وار ڪري ويا قرباني قراري- سکي........
٢- روحل سچـــل ســامي ٺــاٺي پــالارا
ديـــاوان درويش ٻـــرٻوء جـا پيــارا
سچا سنت ســاڌو ٻمدا ڪيئي ٻوجاري- سکي....
٣- ڪچي ڪاليـــاواڙي ٻمچـــائي ٻــراتي
پيـــا ٺوچ ٺهـــاري گــورکا گهڙاڻي
پٺاڻ ۽ ٻارٻا لو قـــاٺولي قندا ري- جنم ڀومي....
٤- اهي سيٺـــي منهنجي الڏي لي آيا
ڪيا قـــرب سان لــو ٻمهنجا ٻـــرايا
ڪٽرائون لي قومون ٻالهون لو پياري- جنم ڀومي....
٥- آن ڏن جي لو وت ڪيي هئي نه ڪالي
سکيـــو هو ستـــاٺو سڪو مـــاني ٻـــاني
اڄي اجڙيل لو وت وڌا ڻما واپاري- جنم ڀومي....
٦- مشهور منهـــوڙو مـــدر ۽ ڪاڻـــا
وريهه لئا وســـرن اهي اچها اباڻا
رسم رات لنهنجي ٻـــريت ليت لناري

ورينڊمل جنم جنوري ١٩١١ع
ڳوٺ هوسڙي حيدرآباد سنڌ
سنہ ١٩٥٢ع جي ڪاڏيءَ ڪان ورال

نه ڪم ايندس. مالڪ پڙهالس ۽ هُو سڳڪارن هڪڙو ۽
ساهُن کي جي ڪوبي ابو نه پوءِ واپاريءَ لپاٽيءَ هـو
ساهُن ۾ ڪهڙو حال ڪيائو - ڪهڙن ڪان چوا جهڪـي
ساهن کي ڪوبي سو سڳڪارائس- پتي ڏاڍو هي مرضي
پيم درجا پڙهاليس يا سڀ. ڪاليج يا ساڻس سڳڪارائن
يا چاهي لي وهاري رواڻي لهرائيس ابو سـب ڪجه آن
هي اصولن راتين رواجن ۽ استري پرش جي مرضيءَ ۽
سهڪار پرجب لئي نه جڪر ڪهڙو نه سلو لئي- ٿيون
پهالو نه چوڪرو ۽ نه جڏهن پيهندي ابن لي لاهـي
ابر نه پرماما پند ڪري لاءِ ڏنا آهن- سو جڏهن
چوڪرا ۽ چوڪرارن ڪنواوا ويلل هرلڊا نه ابن لي
اپوڻ پدران هڪ اڻي پنيان پيا دوڙائدا؛ ڪڏ ڳوهندا ۽
سندماڻون ڏيندا ناحق ڳالا اڏلدا ۽ ڪن ڪنالبندا نه
ڙر ڪب ملوڪي- جب ابر ڪهوڪي- ڪمي لي ديکاو لهين
لجي آلي- جي اهن مٿن آلي هون جب ڪي ڇپاڪي
دير سين آلي- دور سين آلي- نجـرزي لـي
ڙر پي والدا ار لپاپا- الهيءَ ڪان نه شلا ۽ سواديٰ
ڳالا پاڻن جي مولڪي ياد ڪيڻين مٿان وري مثالو وجهندا
اخبارون ۽ رسالا وڏي زور سان اعلان ڪندا (مرڪرڏيندا)
نه ترڪ استعمال ڪرڻ راڪيءَ مِو لطف ماڻيو پيدرهين
پهـي پر لين. هاڻي ادهين اي ڪين پڌاوا. پيرن اي تهيوڪين
ابرن سان ڊوڙاڻ وڏاڪ ڏسـو صفحو سڪ ائي

اهي سڀ ڪوڙا ڀاڻا آهن. اصلي راز ڪو ٻيو آهي جو سچ نه ڪير سلي ٿي ڪو نه ٿو.

اڳ جا بزرگ برهمچريه جي نيمن جو پالن ڪندا هئا جنهنڪري ٻنهي جي مرضيءَ موجب سنتان پيدا ڪندا هئا. اڄ نه جيئن مدد تي الين جو وصل ٿئي ٿو تيئن سال ٻسال لئون ٻيو اڪٿو رکيو آهي ۽ اسانجي سرڪار الڪي روڪڻ لاءِ ڪروڙين روپيه برباد ڪري صلاح ڏيئي رهي آهي نه آپريشن. نس بندي ۽ نروڌ استعمال ڪري سمڀوڳ ڪندا ٿي ڪريو - زياده سمڀوڳ ڪرڻ سان ولدن جي برٻادي- ولدن ولو نه خون خلاص ٿيندو - ۽ انسان ڪمزور ٿيندو ڪمزور انسان جي سرير تي ڪئين بيماريون غالب پئجي سگهن ٿيون. پوءِ روڳي يا ڪمزور ڪسان يا ڪاريگر - مزور چاهي جوان ديش جي سيوا ڪيئن ڪري سگهندو.

جيڪڏهن سرڪار برهمچريه جي نيمن ۽ اصولن جي تعليم اسڪولن ڪاليجن ۾ قائم رکي ديهاتن ۽ شهرن جي گلين ڪنڊ ڪوڇ ۾ ۽ اخبارن وسيلي ٽيليويزن تي برهمچريه جي سکيا جو پرچار ڪري نه هڪ طرف پريوار نيوجن کي وڏيڪ لاڀ ٿيندو ٻئي طرف ديش جا پرش ۽ استريون نوجوان چاهي بار شڪتي شالي بڻجي ۽ ديس جي سيوا ۽ سنڀال ڀليءَ ڀانت ڪري سگهندا.

پيو ڀالو آهي نه ڇوڪري پڙهي سگهي هنر هولاس

ڏنهي رکي آهي- اڳي چوندا هئا ته جنهن گوڏي کان مٿي ڪٽي- ڏٺهڪي ڄوڙو ڪار- ٻوڙو ڪالهوڪو اڄ ته سڀڪو سٿڻ کان به مٿي ڪٽي ٻيو هلي- انهيءَ تي اعتراض ڪنهن کي آهيئي ڪونه- ڪو اسڪولن پراڻڪ (اُستاد) نه وري بازار ۾ محفل مجلس يا سنيما ۾ سماج سڌارڪ، ڪي وڏيرن ۾ ملن يا ستسنگ ۾ سادو سنت ڪمرلي ڪو نه ٿو ڪڇي- موٽي کي ٻيو اڃي مزو سڀڪو واس ول- حرش ٿي رهيو آهي پوءِ ڇو ڪير ڪڇي استري اڳئين کان ٿي سياڻڪ شرم ۽ اڄ حياءُ جو پڪيل ٻاڪرن آهي پر اسان مڙدن پنهنجي ٿي هٿن سان سڌس حياءُ جو پڙدو هٽائي ڇڏيو آهي- اڳي ڪا اڄالڪ ٻيائي ڪنهن ڪم سان ڪٿي ٻاهر اڪيلي هئي ته ڪنڌ هيٺ ڪري هلندي هئي- اڄ ته مستانيءَ چاليءَ ۾ ٽڙواڳ ڇيڪرائي، چنچلتا، چارلائي ۽ اگهاڙپ سان اچڻ وڃڻ گهمڻ ڦرڻ ۽ فلمون ڏسڻ فيشن ڪرڻ مان جهڪي اجرڪ لتيجا اڪيرڻ گهرجن ۽ اڪثا آهن يا اڪرن ٻيا ۽ اڪرندا اهن کان اڄاڻ به نه ڪير آهي ڪونه- ڏنهن هرندي به انهن ٿي پٽي انڌي اجائي آيمان ۾ انڌا ٿي اولاد جي هٿن سان ستياناس ڪندا پر پرٽالندا پٽيءَ ڪين- پرٽالڻ لاءِ اهو ٻهالو سڀ ڪنهن کي سوار اٿي واو آهي ته جيم وڏاڪ ليندو- وڪرو به جنهن پنهنجي ٻارن ٿي اٿي ۽ ڇوڪري به ٿڙهي، سگهي، هير هرلاس ته ڪم الـــدس

اشارولي ڪافي آهي، ساليڻ شال ڪا اسانجي سمجهه، ساڃاهه سلامت رکي سگهي، ان انشور جي اختيار آهي.
اڳ اهو رواج هوندو هو ته مائٽ پنهنجي اولاد جون شاديون ننڍي عمر ۾ ئي ڪرائي ڇڏيندا هئا. سن ١٩٢٩ع ۾ شاردا ايڪٽ نالي هڪڙو ائڪٽ پاس ٿيو جنهن موجب شادي ڪرڻ جي عمر ڇوڪري لاءِ ارڙهن ۽ ڇوڪريءَ لاءِ چوڏهن سال مقرر ڪيل هئي. انهيءَ ائڪٽ تي عمل ڪرڻ وارا هئا امير ۽ سرمائيدار جو انهن ئي شاهد اهو ائڪٽ ڪرائڻ هوندو. باقي وچولا ۽ غريب ته ننڍي عمر ۾ اولاد جون شاديون ڪرائيندا هئا ڏيري ڏيري اهاشاهوڪارن واري ڏپ (پالس) وچولن ۽ غريبن کي به اچڻ لڳي آزاديءَ کانپوءِ ته آڪي باقي هتي هندستان ۾ اچي هن ڏپ گندگي ڪري وڌي آهي هرهڪ ڇوڪري، ٻوٽي ڪنٽب ۾ وڏاون ڪنيائون وٺل ضرور آهن. اها وهي مائٽن وٽان ته آئي ۽ وٺي آهي. ڪين پنهنجي ڄڀڻ ۽ جوانيءَ جي خوبي جاڻ آهي ته ڪيٽري وهيءَ (عمر) سارو (پٽالدڙ) هدرائي الکن ۽ الدران ۾ ڪهڙي قسم جي لرزش پيدا ٿيندي ڪهڙي نه خواهش ۽ امنگ الهن ٿيندا. وري ڪهڙ ماءُ ۽ پيءُ، ڀاءُ ۽ ڀاڄائي ڪهڙي نموني ٻارڻ ۾ پيش اچن ٿا ڪلن ڳالهائين ٿا ڇا اهو سڀڪجهه ڏسي. ليڪڻيءَ جي الدر مان آهه ڪين نڪرندي هوندي. انهيءَ اٻراڏ ڪري مائٽن ڇوڪرين کي ڇڙواڳ گهمڻ گهمڻ جي ازخود آزادي

ڙي ته اسر وڏو مزو آ، ولي چڱا ڀلا ڀون ٿلهر لاءِ چولدا ته
وڻيءَ جهڙي اي واڻر ڪوڙي آهي ڇاڻيءَ (موڪل)
ابو چا ڪتي ستيما ۾ وقت ڏاڍو سٺو ٿو گذري
لڏي واپار ۾ به هرڪو چوي ته ڪوشش ته ڪجي ته
طرح ڪيئن اڪرلدو ۽ڇا ڪتاب پاڙيا مطلب ته ڪٿي مان
شواس لڪري اڄي، اوڪٿي ۾ انڪمو آهي. آزاديءَ
کان اڳ عقل، اخلاق، ايمان، انصاف، عدم، اشراف
انسان ومت هتا آزادي آڻي ته اهي سڀ انسان ونان
اڏامي ويا. پاڻ سان آزاديءَ آندا. آڪهاڙيب آواراپڻو،
عيش عشرت، اياپڻار، ڦٽن ۽ فامن جو اسارو.

هرڪو وساري گڏڙ والکر هڪ ٻئي سان واس
ڀچالي بهوجر (مدو ال) واچار ڏارا کي ڪوڙ و ڪري
اخلاق هموڪ لي باڪي اباءُ ۽ برباد ڪري رهيو آهي.

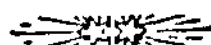
ودي مصيبت آزاديءَ ڪاپوءِ جيڪا ته ديکش ٿي
آهي سو آهي شاديءَ جو مسئلو جو جيئن پوءِ ليئن وڃي
اڇيجو تيندو. گهڻيئي اخبارن ۽ رسالن لي اڄ جي
ڦٽن شاديءَ ۽ ڏيتي ليتيءَ لي اشتهارن ڪندا ۽ مول
ڳالهه جيڪا آهي انهن کي اڄ ڪوڻه مڙولٽر ميچ يا ڪرڪ
لاءِ لبار ڪراوي جيتوڻيڪ سمجهي به سيڪو ٿو. هن
وشه لي واهي وسنار ڪجي ته الاجي ڪيڏو ڪتاب
لهي واندو ۽ر وڏيڪ وسنار مان ورندو ڪرڻ چولدا آهن
ته نئونءَ کي ٻاروء ڀاڙيءَ کي اشارو سو ڀي انسان لاءِ ته

آزاديءَ کان اڳ ۽ پوءِ

سڀ ڪنهن جي وات ۾ اهائي واڻي آهي ته اڄ زمانو ڪهڙو آيو آهي- ملڪ جي هوائي ڦري وئي آهي.

حقيقت ۾ ائين نه ڪجهه ڪونهي باقي انسان جي ويچارن روپي هوا ۾ ڦيرو اچي ويو آهي- جو پنهنجي ذري جي سمجهه هوندي به پاڻهين پاڻ کي اونڌاهه ۾ اڇلي وري ڏانهن ڪري رهيو آهي ته اڳئين الاجي ڇا ٿيندو. ڇا وري ڇا ٿيندو جهڙي ڪرڻ پيا ۽ ڪڏاسون اهو نه ٿيندو- پاڻ کي بگاڙڻ يا بڻائڻ پنهنجي وس ۾ آهي ويچارن جي ذريعي انسان پاڻکي جهڙي چاهي سو بڻائي يا بگاڙي سگهي ٿو- اڄ اسين اصليت (سچ) کي ڇڏي نقليت (ڪوڙ) ۾ ڪاهي پيا آهيون. اصلي ڪا ڳالهه يا ڪا شيءِ شڪل ته ڇا پر اصلي انسان به پسند نٿو پوي- شيون به ڪپڙ نقلي- ڳالهيون به نقلي ساڌو سنت به وٺي ٿو نقلي. ڳانا ڳيت به نقلي پر ناچ به نقلي مطلب ته اڄ جو نخرو ناز- سرود ساز- پهراءَ پوشاڪ کاڌ خوراڪ سڀ ڪجهه نقون ۽ نقلي آهي جنهن مان ڪنهن کي سچو سک ۽ سواد اچي به ڪو نه ٿو لنهن هوندي به هڪ ٻئي کي ڏسي هرڪو نقل ڪري رهيو آهي ۽ انهن ڇٽي رهيو آهي ته اڄ ايمانداري ۽ اشرافت جو زمانو ڪونهي- عشق ۽ فشن لاءِ ڇولدا ته

ماڻي سڪ بسنت جو ۔ ڪانسي لهو ڪنو
سنو سب ميٺيو ۔ لڏون لڳن ۽ ڪتين جو
٦۔ گنگا ۽ گرڪل وسي ۔ جڏهن الندو ٻ
لڏينڪي سمورو سڪ جو ۔ مليو ساهان گوڙال
ساهي جڙهي جوڙول ٻ ۔ وبلو ڪري منڊل
لورو لراال ۔ سڀدالن ليو سياؤ ٻ
٧۔ گنگا ۽ گيا ۔ وسي جن الندو ٻ
وسلا وڪرو وٽيم جا ۔ ليوري لن لڪما
ساهي ولن ڪهن ڪي ۔ ٻهيي در ٻڪما
الڪي رهي السڪ ٻ ۔ وٽرورڏ ڪان ليا
چڙهي سي چڪما ۔ سر رهن سنتوڪ ٻ

* صفحه ٩٢ جي ٻجهاڙيءَ ۾ پڙهڻ گهرجي .
لٽيءَ لڏيءَ ڏي ڪهن لهاري
لوڙهئي ۾ لي ڏيهن ڪڏاري
مڪندسن ڪان سا ڪهن ڏري لي
ستي ڪڏهن ڪهن ڪري لي

٧- جڏي مڃيو مٺڙا - سڀ ڳالهيون پڌرا
لوڙي در در ديوانن جان - ڀٽن ڀڄ ڪٽا
پيا گهوري لوڪ گهڻا - سامي سٽي ان لون

بيت ٨٩ (سنگرش) سامي صاحب

١- جڏهن کي سچي سڪ - ڳڏهن شوق شراب جي
مد پي سو مست ٿيو - وڃهي مڌن مرڪ
پلڪ پراڻهون نه ٿئي - رکي سار صدق
پيا سڀ جهلين ڏڪ - سامي ٻٽڪي پرم ڪاڻ
٢- ستگر ٻزائي سرڪ - جڏهن کي شوق شراب جو
سو نشو رکي ليڏهن جو - هر هر ٻري ٻڪ
پلڪ پراڻهون نه ٿئي - سامي رکي سڪ
جيئن مڇلي گهڙي هڪ - جل کان جدا نه ٿئي
٣- پرچي پيتي جن - ستي آتم گيان جي
ڪوري ڪڍيو قلوب مان - ان سموروئي ڪن
سامي ان آجو ڪيو - مرض مڃهان من
لوڙي جگ جيئن - نه نه صحت ثالم ان جي
٤- چريا سي چئجن - جي سمجهن ڪين سروپ کي
مٺيا مٺي مامرو - چوکي چت چوڻ
سامي سڌ سروپ جي - سٺا ٿي سمجهن
لوڙي ڏالهن - ساري حقيقت حال جي
٥- ورلو ڪو ٿيو - ڪوڙين ۾ سالڪ هڪڙو
سامي جڏهن سپرين کي - پڌهڻو ٻاڻ سو لڳيو

بيت ٨٨ (جرتي جوت) سامي صاحب

١- باري جهون ڏيئو - سوهي ڪر گهر پاهنجو
سر دور دور ديوالي جان - ٿيئي مکڻ لوءِ
سدائين ڪجهو - سامي رهي سماءِ ۾

٢- جهون کي جاڳاءِ - ڪامل ولي ڪن ڪرن
سو سيڻي هر ساکي لوءِ - اچرج ۾ آسر
سامي جاڳي جن کي - پهنجو پسرائو
سڀ سمائو - جڳ ڏياڻن جوت ۾

٣- ڪريان ڪهڙو حال - دردوادن هي دل جو
ڪيا ڪچن ڪن کي - لڻن لالي ليا لعل
لڪي ڪوهه ڪرينديون ڪال - سڀڪي مرڪان اڳ مٿا

٤- سمجهي هي ستا - مرڳالي مهراج هي
سي ڪلهن ڪالهن ڪن کي - ملولي مٺا
رهن رلندا رنا - الڪي پور الندر ۾

٥- مجني مطلب - ڪڏهن سان وڪن ڪن کي
رهي جني روح ۾ - والمان ڏيهان رب
ڳالهون ڪن عرش جون - عجائب عجب
اوڙڪ لائي اوڪلب - لب سمت رهن مهراڻ ۾

٦- جن کي هٿ ڏئي ڪارڻ ڪيو کوهه مان
مائي ساڻ سنگت سان - سڪي ليسا سيئي
ليئي ڪمالن لنڪر - ڪن اکين ليئي
سنسا سيئي - سامي مٺي صاف ليا

٤- پڙهي پڙدو جن سي عاقل عقل جا ڏٺي
سي موٽوا ٿي محبت ۾ تا پل پل پڙين پسن
تن اسلاون تمام کيون محبت جن جي من
روحل مٿون تن لٿا حرف حساب جا

٥- جنکي عشق اندر ۾ تن کي اُڃ نه بُک
وحدت منجهه وصال جي تا سدا ماڻن سک
ڏُور لنگهين اون ڏک - جي روحل رتا رچ ۾

٦- وڃ واهڻ کاڻ ڇو وڃين اِي هت
لوکي پت پٿيهر پانهجو وڃ موڙيو ٿي وَٽ
جنهن ۾ لشو لينهن جو سا کا کوٽي پت
محبت مورمت - ٻرکي سڪ ۾ تيندو سوجهرو

٧- جي نيڪ چڙي نانگا ٿيا تن نانگن کهڙو ننگ
گنگا ۽ گرنار جو تن سامين چڙهيو سنگ
لکي واهن سگيون نکي چورن چنگ
روحل لڳو رنگ - تن لاهوتين لکاءَ جو

٨- جي تن ۾ تيرٿ کن سي گنگا وڃن نه گوڏڙيا
تن سامين سنديءَ سڪ جا تا دولهان دل دکن
پير سچالو پر جو لوچي لاهوتين
لڳو رنگ روحل چوي اندر آديسن
کوجي کاهوڙين - وڃي اُٺيءَ ۾ آسڻ کيا

الي آدينھن ھر لڪو دڳ دڙو
ٻري ٻين سرو . نانڪ ڏاسالڙن اللهه ۾

٧- جي ٻالڪپڻ ھوڻي لسان واڻي آول وڙد
الي السڪ ساھوڻ ساڻي ڪر سڙد
ماڙس ڪر ڪڻيءَ سن آيءَ لئيءَ ۾ لاڙد
ٻوح اڙ رب ٻسار ڏي ٻاڙ ٻڏي ٻڙد
لالڪا لش ھھتو ڪر وصا ساڄ واڙد
لن ڪي ڏنئي لنيا ليءَ الشه سڄ آسود
لڏي اون لاعوڙس ۾ ڪر واڻي وڙد
عمي ٻڌ محمود . ڏ رالول وسن وار ڪي

بيت ٨٧ (ڀاڳ ڪي سياڻ) روحل

١- ھي اون صحيح سڀالي. ٻاڳ الئي اممد سدو اطرو
ڪوري ڪسد للاڙس مان مدالي ءَ ھر ماڳ
اسري اٻارڳ اسر ڪي سدو ڄتي ڄساڳ
لسالين اوڻي ساڳ. اھي راس ڏنھن روحل ڄوري
٢- صحيح سڀالي سڄ ٻڙج ۾ مسلسد ڪڙن
ڪوڙي اھڻي ڳھت ۾ اسروالي ھڻن اسڄ
ماري ڪڏڄ من ڦڙن ڪسرزاليءَ ڄو ڪسڄ
ولڪ اربان ڄي رت - راس ڏنھن روحل ڄوري
٣- اسڙعل اسرڄيڳ ٻاڳ ۾ وڏو اسرق ڪمر
ڪاڏي مدن مدسوب ڄو ڪساڏي اڪر اٻر
ساڳ سڀالي سڄ ڄي ٻيا مراق لھدو مسڙ
ڄن صحيح سڀالر ٻھر - روحل راس لس للڪي

بيت ٨٦ (جوڳ پڇاڻان) شاهه لطيف

١- جي پالئين جوڳي ٿيڻ، ته سڱ سيڻن ڇڏ
اوڏو ٿي الف کي من منجهه سان گڏ
هئان لاهواي لڏ، ته ڪر سيئن گڏجي ڪاپڙي

٢- جي پالين جوڳي ٿيان ته منجهه اي اوري مر
منجهي لهرت لڪيا منجهي گروءَ جو گهر
منجهئي پاڙ اکيا منجهئي لاڙائن سر
استي ڏور م ابر - ٿون خود آهين اکيو

٣- جي پالئين جوڳي ٿيان ته طمع ڇڏ تمام
گولا جي گولن جا ٿن جو ٿيءُ غلام
صبر جي شمشير سان ڪر ڪئي کي قتلام
ته لالڪا لهڻجو نام لکجي لاهوتن ۾

٤- جن اُجهو ٿن لاء اجهو وٺي گڏين وبر
ڏوري ڏنائون ڏک سين پاڻ منجهون ٿي پير
اٿو ٿن لطيف چئي جسي جو زنجير
ڪين ڏنو هو ڪاپڙين ڪاٺ ۽ ڪشمير
سچ جنهين جو سير - ٿن گرو وٺي ٿي گڏيو

٥- دلق پڪائج دل کي لائج ڪين لباس
پوري ڪائج پالهڻجو مڙهيان اندر ماس
ته ويراڳي ٿو واس - ابر ۾ اوائون موڪلي

٦- جنين عرش ته آپ ڪو زمين ناهي ڏرو
لڪر چارو چنب جو لڪو سج سرو

١- [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

٢- [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

٣- [illegible]
[illegible]
[illegible]

٤- [illegible]
[illegible]
[illegible]

٥- [illegible]
[illegible]
[illegible]

٦- [illegible]
[illegible]
[illegible]

٩- محبتي مري - درشن ڪارڻ دوس جي
جيئن مڇلي نير کون - پلڪ نه ٽڪي پري
ساهي ڏيان ڏري - سڀ رهي سدوائيءَ جي
١٠- جنڪو هن ويلي اچي - سڪ سچيءَ سان
لنهنگي ڏيان لتڪال ۾ - من موهن ميلي
ڪل ڪل ري ڪيلي - تنهن ساهي چئي سنسار ۾

بيت ٨٥ (سچا عاشق) ساهي

١- سهسين پڙهي سبق حافظ ٿيا پاڻ کي
سمجهن ڪين سلوڪ جو اشارو احمق
ورلو ڪو واقف ٿيو واڙهي سڀ ورق
ڏنا لنهن طبق - چوڏهن پنهنجي چت ۾
٢- آهي اوکيري سنهي ڳالهه سروپ جي
سمجهي ڪو ساهي چئي نروڪلپ نيهي
ماري ڪيو جنهن من کي ڀسم جي پاري
دشمن ۽ واري - ڄاڻي ڪو نه اندر ۾
٣- پير پرجهي پاءِ مٿن جي مجلس ۾
جي لوڪي پياس پسڻ جي نه جيئندي پاڻ جلاءِ
چمنا سڀ چڪاءِ - نه ڪن ٿي خاص خلوتي
٤- مک سان رام چئي سانت نه اچي من کي
ان پاڻيءَ جي ناڙ سان اُڃ پڪ ڪين لهي
لنگر لهڻي ڪو نه ڪو انسان پند ڪئي
گر ڪم رهت رهي - نه سڪي ٿي ساهي چئي

٣- رچي من ملال - ڦاهي ۽ ڦاڙ پاڻهين
سامي سمجهي ڪين ڪي - مورک مايا جال
ساليه نه بالي برکه جان - ڏسي نر جي جال
لڏهين ليئي اچل - ملهين ٻرجي ڏسي ٻالڪي

٤- پاليخ جهڙين پيڙو - اوڪل لو هو ناز ۾
سوچي سوران ۽ ڪي - اروڙهي لڏهن ليڙو
ڪيرو ۽ ليڙو - تئيندڙ لڪي پيا

٥- انڌ هندولڙو پيرم - مورک ميرو ميڻ وي
نه ڪڍهين زور ظلم ڪري - نه ڪڍهين لمح شور
امت ڪلا ڪالي سر لي - رکي نه من مڙهم
جي ڪرتا ڪري ڪرم - نه سامي ڪا سڌ پوي

٦- سي البيلا چنچل جن سرب اُلمن سهي ڪيو
اولي بالي سچ جي - سهلي سرت رکن
ڏولي لائي ڏرم جي - ڪميا ڪٽي ڪن
سامي سر وهن - آنڌ اڌار ۾

٧- ساڌو جن ٿاليا - ڪرڻ ۾ ڪو هڪڙو
جو جائي جڙهيو چوڻ لي - جڏهين اُولکهه آلس
رهيو مايا موهه ڪرن - هلائو هشاڻش
وس جڙ هڪ والس - سامي جاڳي سهڪرن

٨- عشاق اُڌ منا - سدا انڌ لين ۾
جن کي سڪ سچي ۽ جان - اهڙا لڪ هنا
ڏيوسن جي دعا - سامي ڪين سب ڪرن

٩- محبتي مـــري - درشن ڪارڻ دوس جي
جيئن مڇلي نير کون - پلڪ نـــه ٽڪي پـــري
سامي ڏيان ڏري - سپ رهي سدواليءَ جي

١٠- جيڪو هن وڻي اچي - سڪ سچـــيءَ سان
لهڻکي ڏيان لڪال ۾ - من موهن ميلـــي
ڪل ڪل ري کيلي - هيو سامي چئي سدسار ۾

بيت ٨٥ (سچا عاشق) سامي

١- سهسين پـــڙهي سبق حـافظ جاڻن پـــاڻ کي
سمجهن ڪين سلـــوڪ جو اشـــارو احمـق
ورلـو ڪو واقف ٿيو واـــڙهي سپ ورق
ڏنا لهن طبـــق - چوڏهن پيهجي چت ۾

٢- آهي اوکيري سنهي ڳالهه سـروپ جي
سمجهي ڪو سامي چئي نرو ڪلپ ليهـــي
مـــاري ڪيو جنهن من کي ٻسر جي ڀاري
دشمن ۽ وـــري - جاڻي ڪو نه انـــدر ۾

٣- ٻيو پرجهي پـــاڻ مـــن جي مجلس ۾
جي لوکي پياس پسڻ جي نه جيئندي پاڻ جلاءِ
چنتا سپ چڪاءِ - نه ڪن ٿي خاص خلاءِ

٤- مڪه سان رام چئي ســـالت نه اچي مـــن کي
ان پاڻيءَ جي نـــاڻو سان اڄ ڪه ڪين لهي
لنگـــر ٻهڻي ڪو نه ڪو اڊـــان پڌ ڪئي
ڪر ڪم رهت رهي - نه سڪي ٽئي سامي چئي

٣- رڃي من ملل - لاهي ۽ لاڙ ٻساڙين
سامي سمجهي ڪين ڪي - مورک مايا جــل
سالمه ۽ پالي پرکهه جان - ڏسي اسرڻي جل
لڏهين لئي اڳل - مڌهين پرچي ڏسي پالکي
٤- پالپڻ جڳهن ٻــڌو - اوڪل لـــر هو لاڙ ۽
ساڳي سورن ۽ کي - اوڙهــي لڏون لـــڌو
ڪــرــو ۽ لـــڌو - ڳهنڊ لڪي پيا
٥- اڄ هـــولڊو اــرم - مورک مدو مــه رڪي
۽ ڪڏهين اوو ڪاٺ ڪڏو - ۽ ڪاهن لـــج شرم
لمه ڪلا ڪالي سر لي - رکي ۽ من مرم
جي ڪرنا ڪري ڪرم - ۽ سامي ڪا سڌ اري
٦- سي اُلمه ڇڏين - جن سرب اُلمه ڏسي ڪڏو
اوبي پالي سچ جي - سمائي سرمه رکن
ڏوآســي لاڙ ڏور جي - کمما کلڻي ڪن
ســالي سر رڪن - آلو الر ان ۽
٧- ساڌو جـــن للمه - ڪرڙاڻ ۽ ڪو هڪڙو
جر جاڳي جڙهو چرت لي - جاڳي اڳلکهه الس
ڏهـــر مايا مرهه کرن - ڪـــلامو هـــالص
وَس جو هڪ والمه - سامي جالي سـهــرلن
٨- غـــاشق آڏ مثا - سدا ٻڙڻ لـــس ۽
جن کي ســڪ سچي ۽ جان - آهـــڙا لت هثا
ڏوسـن جي دعــا - سامي ڪٽرن سـبهه کرن

٩- محبتي مري - درشن ڪارڻ دوس جي
جيئن مڇلي هر ڪون - پلڪ اڻ ٽٽي هري
سامي ڏيان ڏري - سڀ رهي سدواليءَ جي

١٠- جيڪو هن ويلي اچي - سڪ سچيءَ سان
لهنگي ڏيان لتڪال ۾ - من موهن ميلي
ڪل ڪل ري ڪيلي - ائين سامي چئي سدسار ۾

بيت ٨٥ (سچا عاشق) سامي

١- سهسين پڙهي سبق حافظ جاڻن پاڻ کي
سمجهن ڪين سلوڪ جو اشارو احمق
ورلو ڪو واقف ٿيو واڙهي سڀ ورق
ڏنا لنهن طبق - چوڏهن پنهنجي چت ۾

٢- آهي اوکيري سته ڳالهه سروپ جي
سمجهي ڪو سامي چئي نروڪلپ ليهي
ماري ڪيو جنهن من کي ڀسم جي ڍاري
دشمن ۽ واري - جاڻي ڪو نه اندر ۾

٣- پير پرجهي پاءِ مڻن جي مجلس ۾
جي لوڪي پياس پسڻ جي نه جيئندي پاڻ جلاءِ
چنتا سڀ چڪاءِ - نه ڪن ٿي خاص خلوتي

٤- مڪ سان رام چئي سالت نه اچي من کي
اَن پاڻيءَ جي ناڙ سان اَج اڪ ڪين لهي
لنگر ڀڃي ڪو نه ڪو ادان ڀڃ ڪٿي
ڳرڪر رهت رهي - نه سکي ٿئي سامي چئي

٣- رچي من خلل - ڦاهي ۽ ڦاڙ ڀساڪهن
سامي سمجهي ڪن ڪي - مورک مايا ڄيل
سانس نہ پائي پرکہ جان - ڏسي ٻيرچي جل
لڏهن لئي اڄل - جڏهن ٻرجي ڏي پاڪي

٤- البت جهڙن ٻسڏو - اولڪل لوهر ڪارہ
سوجهي سورن ۽ ڪي - اوڙهي ليهن لسڏو
ڪهرسو ۽ لسڏو - ڪيڏو ڙ نڪي پيا

٥- اڄ هولڏو ٻسرم - مورک مير بب زي
نہ ڪنهن زور ظلم ڪيو - نہ ڪاهن لج شرم
اسہ ڪلا ڪانئي سر لي - وڪي نہ من مزم
جي ڪرنا ڪري ڪرم - نہ سامي ڪا سڌ زوي

٦- سي آليسہ وڃن جن سرب آليسہ سهي ڪيو
توهي پاڻي سچ جي - سيلي سرب وڪن
ڏوڻسي لاڻي ڏورجي - ڪميا ڪنئي ڪن
ساڻي شر وڄن - آڦنز آلم ڀد بہ

٧- سڏو جسن لالسہ - ڪوڙان ۽ ڄو هڪڙو
جو جاڻي جڙهيو جوت لي - جني اوڻکہ آلس
وهمو مايا موهہ ڪون - خلاصو حالس
وس جو هڪ وانس - سامي جاڻي سبر ٻي

٨- عاشق آڏ مٺا - سنا ڄڙڦي ٿس بہ
جن ڪي سڪ ٿجي ۽ ها - آهنا ڦت هٺا
تسپجي ڏها - سامي تجري سب ڪري

٥- جيئن سڪ ڪري دالهون لاءِ در دري
ساڻي سڪ ساگر ڪون جاڳي ٻاڻ ٻري
ڏسي نہ ڌڻي ڏري - سنت سد سروپ کي

٦- مورک وڪ ڪالي ٿو آتم امرت کي ڇڏي
هيرا لعل آڻا ماڻا تو رولي وڃائي
ساڻي ڏسي ڪين کي مٺون مڙهي ٻاٺي
هٿ ڪري هاري ٿو. مالڪ ڏاڍهہ امول کي

٧- وڏو وڇوڙو مورک ٻاڻ ٻوراڻ ڪون
ڏٺي وليو گهر کي آوڌيا جو اوڙو
ساڻي رکي ڪين کي محبت ڏي موڙو
ٻڌي نہ ٻوڙو - دالهون ڏرودلن جون

٨- مورک ڪر نہ خوار چو راسي ۾ ٻاڻ کي
اڳڻين رلو آهين ڪتڙو هاڻي ٿي هوشيار
ملي محمد خان سان ٻڌهجو ڪر آڌار
هٿڙو سمو سار - ساڻي لهندين ڪين کي

بيت ٨٤ (ٻڙهي ۽ ٻرجهڻ)

١- ٻڙهيا ٻرجهن ڪين کي - ڏاڍا ڪين ڏسن
مڙجهيون خواب خيال جي - ڪوڙا قصا ڪن
هڪڙو اکر ٻرلم جو - ساڻي رکن نہ من
ٻٽيون ٻهتو جن - سي مالا ٿيا مهراڻ ۾

٢- سمجهہ ۽ صدق - جنهنکي ڏاو ستگرو ۾
سي خاص خلوت دار ٿيا - هر دم ڏسن هڪ
لوڙي رکن لڪ - نہ ٻہ ساڻي لکن ڪين کي

٧- گيان پرڪاش ڪر - ابجي ملو اونڌو
لهن لڪائو لڪ تان - اڪو رام لکائڪ
ڪري من آتم - سامي چڱ ڀالن چئن ۽
٨- ستگر ڏياڪاري - هم ور ڏاتو هٿ ۾
ڇپائين ڇتين لئي - اڪيڙي لهاري
نڪاڻي اندر ڪيرن - ان من سڀ لاري
سامي سيناري - رکي دل ڌرائي ۽ ۽

بيت ٨٣ (من جي موڙڪتا) سامي صاحب

١- موڙڪ تو ماري پنهنجي هٿن پاڻ کي
لکي مايا موهه جي ڪيڙي لڏ لاري
ڏسي نه سار سروپ کي سامي سنياري
ڪوڙ محبت ڪاري تو هيرا لعل اڃا ماٺا
٢- ايائو دوڙي مالدو لئي مايا ٻيان
معبب هاڻي من ۾ ڄل ڪي ڪوڙي
الٽ آتم گيان کي ورلو ولوڙي
ڄڳ سان جوڙي - سامي سانڌن سڀ کي
٣- پڙهي لنو پنڊت موڙڪ سبق سمجهي پاڪ کي
پوئي پٽي پڙهه جي چپراو ڏري ۽ چپ
ورلو ڪو واچي الو پدو چڙهي پرب
سامي اکر ڪمت - پڙهيو چڏهن پريتب پيان
٤- مايا ڪي موڙڪ ڄئي - وڃايو جنم ۽
ولي واڻي وڪارو جو پڙهي ويٺو وڪ
سامي ورلو ڪو ٻيو ٻاري شاهه پرک
ماڻي سڪ - پرڄالي ڄڱ پران کي

بيت ٨٢ (ستگروءَ جي مهما)

١- ستگر جهڙو شاهه - ڪو نه ڏٺو سين ڪاٿهين
ٻرچي ڏنو جنهن ٻنهنجو - آتم ڌن اٿاهه
لکي ٻچائين ذات پات - اڪا ٻچائين راهه
ڪري من اُڇاهه - سامي ڇڏائين ڇن ۾

٢- ستگر ٻرش سڄاڻ - رکيو هٿ مٿي تي
مٿي ولٽي من مان - سامي کيڏيا لاڻ
وسيو مينگهه مهر جو - ٻرنا انهن لباڻ
اڇي ٻنٿا ٻاڻ - سمک مهنجا سڄاڻ

٣- جنهن ڏي نهاري - سامي ٻوُرو ستگرو
تنهنجي مهر ميا سان - تنو تنو سڀ ٿاري
تار منجهان تاري - ڏيئي هٿ همت جا

٤- اعڙي ڪير ڪري - ٻنا سامي ستگروءَ
ٻگت جوڳ وڌراڳ جا - ڏي ٻنڊار ٻري
آليئه جوت الٰدر ۾ - سنهه سڏ ٻري
پلڪ نه ٿئي ٻري - رمتا رام اکين کان

٥- ٻرچي پياري - ستگر سرڪي سچ جي
اچي از غيبي چڙهي - خالص خماري
ڪلي پيئي ٻاٽهين - انهد جي اِاري
خوُدي خواري - سامي ميٽي سر تيو

٦- ستگر من ٿاريو - لنو ڪوٽ جنم جو
ڏيئو ٻاري گيان جو - ناڪر ڏنڪاريو
سامي نواريو - ڪنهن روڳ الدر جو

٥- سارو جڳ الجهيو تنهن مايا جي موهه ۾
وڃهي ويا پاڻ کي پيا سمجهه سڀڪو
ڪو عاشق چڙهيو آ ئي چاڙهي ڏوڙ ڏاڍو
واري ڪيمه ڪندو- سامي ملهو سروپ سان

٦- موڙڪ هٺي هٺي ڪن مايا ڪارڻ من ۾
سڀ چاڙهي سنسار کي لاڳا دک سهن
ڪال پڇاڙي ڪنڌ تي الٽا ڪين ڏسن
سامي هليا وڃن- رولندا رت اکين مان

٧- ساري خلق خوار رهي مايا جي موهه ۾
الندي وهندي لهه ۾ ڪري ڪين قرار
ورلو ڪو ڪرمڪ اڇيو سامي چئي سنسار
ڏٺو جنهن ديدار - پڇاڙي اکين پنهنجي.

٨- موڙڪ ميڙان مال اٿيو جاڻي پاڻ کي
جيئي وڃ جڳديش کي جڏي خام خيال
اچي اچڻ اوچتو سامي چئي ڪنڌ ڪال
ڏسي پنهنجو حال- رولندا رت اکين مان

٩- گهڻان ڪرهه گهٽي موڙڪ مايا دام ڪرن
ويا پٽيندا ڪمترا منهن تي همٿ هٿين
ڏون نه لهندي ڪالڪا ڪرڏي ساڃ ڪٽي
سار سنڀار ڏٺي- نه سکي تنهن سامي چئي

اڪ ٻـــري ٻالين - تو مٿي پنهنجي موڙهين ۾
مالڪ ديهه آلم ڪنهن ٻالي ٻوڙن ٻان لي
ســامي چوري پنهنجو رکج من مـــرم
ائٿي ٻي قيمس جو هڪڙو ٻدم
چڏي ڪلپس ڪم جائي جنج نام کي

بيت ١٨ (مايا ۾ پنڪڻ) سامي صاحب

مــايا پــلائي وڏو جي ٻرم ۾
سامي ڏسي ڪوڙ ڪو منهن موڙهيءَ ٻائي
جنهنکي اوديا نند مـوڙن سنکوڙ جاڳائي
وهي وچـــائي سو لغازو لـــر ٻاڻ جو
مـــايا پلائي وڏو جـي ٻـرم ۾
ٻاڻ پنهنجو ٻاڻ ۾ وٺو وچـــائي
سڀني ۾ سامي چوي ڪومت جنم ٻائي
اوديا پت لاهي - جاڳي ڏسيڪمن ڪي
مـــايا پـــلائي وڏو جي ٻرم ۾
اڻ هوندي ڏريـــاءِ ۾ غوطا لت ڪائي
سامي ڏسي ڪين ڪي منهن موڙهيءَ ٻائي
ســتکو جاڳائي لہ جاڳي جڙي ٻاڻ سان
۴- ڪيئي خلق الذي مايا موهه ممت سان
مرگهه ترشنا جيجل ۾ وڃي سب وهندي
ورلي ڪنهن گرمکہ الڏي ڪر ٻاساڻ ڪندي
ٻالپڻ جنهن ابدي - پنجئي ڪيا وس ۾

٤- جاڳسين اٿي ڪر دم پساءِ ڳالهين ڇرڪي لاءِ چاهه.
بچا باڳ ڪنده پالشاهه ـ ڳ اوکن سٽ ڳ ڪپاهه
ڳ ڪتڻ جي ڀيڻ ڳار- جرخو جوڙي ڪمت ڪا ڳار
٥- پهنجي لنداوآڏي ايندي، سڻهي ڳاوي سب لنگهي ڳوايندي،
جس سب ڪاجاري ليندي- هرڪا پهندر پورهيو ڪهليندي
ڪتي پتالدر بارو بار - جرخو جوڙي ڪمت ڪا ڳار

بيت ٨٠ (مانش ديهه امول) سامي صاحب

١- ڪڏهن وولي ڪي آهي قدر مانش ديهه جو
ذاو جڏهن گر گمات سان مڏهن مبڙهي، باڻي
سنسا مٽاڻي - سکي ٿئي سامي چوري
٢- وراي ڪڏهن قدر چالو مانڪ ديهه جو
اچي ملير اوچتو جڏهن ڪي عمي گر
لڏهن مٿانس من جي سامي سب هر کر
هر حال حاضر - چيئي ۽ ڪيچر ٻ
٣- ورلو ڪو جاڻي قدر مانڪ ديهه جو
سامي جڏهن ڪي سنکرو التر مکه آڻي
صاحب سڃاڻي - چيئي ۽ ڪيچر ٻ
٤- مانڪ جنم انمول ڪڏهن پيارو ٻڙون ٻن اي
سوڌو ساگر جي پڙ ٻ وڏهي ڪرم رول
سامي سنتن سان ملي لهي آلم پد اڏول
هر هر اعڙو نول - هت ٻ ايندء ڪين ڪي
. لاحق وڃائين لو مورکه مانڪ ديهه ڪي
سامي سنتن سان ملي ليکو ل لاڻين
مه سنسار ڪي رولين ۽ ڪائين

٤- دليان ڪوڙ سان ڪوڙ - جا گڏ ٿئي
نه ڪنهن عارفن رئي - وساري ڪئڻ هن
٥- ڪري غير جي ڳوڙ قاسم طلب
ڪجي ڪاڻ طاعت نباري ڪئڻ هن

بيت ٧٩ (نام روپي چرخو چور) شاه لطيف پناڻي

١- وهي هٿان لو مدت وڻي وڻي
ڪهن ڪتيهه ڪي پٽ پور وڻي
وقت لمار نڌس لسان لمون ئي
قوت سعو پڌ لون پئي
ليمت خاصي وڪ لهار- چرخو چوري ڪسڪالار
٢- شرم صوح وچ سرلين ليڏڏ
مڙلدون جيڏون ڏيهن عهد اپڏ
هيءَ وه، وهي لڏهن وال ولڏ
اٿ آڏارو پور ڪر لپ ڏيڏ
ليڏهان پٽهن لون آهين پڏوار- چرخو چوري ڪسڪالار
٣- جو اوڳي چڏيءَ آرت الائي
جيءَ جسو وهه لڏهن سهن وائي
لوڀه لو پهه، ڪهو لڏ لائي
ليڏجه پڙي ڪڏ چڏي چاڻي
هردم حق جي لڏ لوار
چرخو چوري ڪت ڪيا لار

۳- علم عامي سان گڏارڻ - علم ۾ محدود ٿي
جا مڇس مطلبا - مڇه، آدمي آهي الب
۴- آدمي سان آدمي - الشه وکن ٿا ۾ ڏسو
چاه چس ها چون ٿا - مڇه آدمي آهي الب
۵- هڙه علمه عندهه روڳي- جي وکن ٿا خاص و عام
لان مڇوس مان مڙا. مڇه آدمي آهي الب
٦- آدمي سان آدمي - دل لي وکن دولاب کي
هوف لهنجو با هدا. مڇه آدمي آهي الب
۷- آدمي گورچي سچالب - آدمي جو عز ۽ آب
ام ڪرڻ اچي ۾ لچا. مڇه آدمي آهي الب
۸- سان ادب، سان علم - سان عرس، وکڻ ٻاڙاڻ لوهه
جڳ چوري هي ۽ مرحبا. مڇه آدمي آهي الب
۹- ڪرب قاسم جهڙي ڪرڻ سان آدمي الدار سڃ
انسدالا العهسا - مڇه آدمي آهي الب

بيت ۷۸ (دليان ڪوڙ) قاسم

دليان سان د وکڻ بسار ٻاري ڪڍڻهم
هو ڪهي ساڳ ان بسا له ٻاري ڪڍهم
لڪين عرق مي عسم سندي بعسر ۽
ڪڍسدا کمي هڙه عر ڪاري ڪڍهم
طلب ان سندي محض لساوان اهه
ڪهڪو اه لئان لساس ٻاري ڪڍهم

٤- ڳوڙن والڪي آڻا ڳران سمجهوڻ ڪي سمجهن
ٻوڙهن جي ٻيڪاليءَ ۾ ٻورا ڪون ٻجن
ڪارن مجهوان مرن ڪيا آڻا سور سڌن
ڪيو لپ ڏڏن پاڻهين ٻرالا ٻيش مون
٥- ڏکن جهوڙا هارڙا ڏکن جهڻن لوڄن
خيال ڪ لسر جهڙو مڙهجو آهي ڪن
جوبن وڃڻ اڪري ٻوادي سڌ ٻوءِ لن
هڏ ڪ ٻوءِ هلڏن پاڻهين ٻولڌا ٻيش مون
٦- ٻوڙهي ٿيا جوان جو قياس ڪ ڪريان ڪو
جاهون ولي لاسان جو جڳ ۾ آيو جو
ٻيش مون بادشاهه جي پاڻهين ٻولڌو سو
هالڙ ڦالي او ڪير ڙي ڪمزور آهه
٧- هليلا حوڏ ٻئي ٻلي ڪوت اڏاءِ
خرچي خزالا اون ماڙاون محل ٻڌاءِ
ٻت ڪ مڙلڌي ٻت ڪي ايءِ هڻن سان لاءِ
شاهه زمان سان جاءِ ٻيشڪ ڪڍهجي الله ڪا

بيت ٧٧ (آدميت) قاسم

١- اڄ مروت ۽ وفا - مڃهه آدمين آهي اَلپ
ٻڙ صداقت ۽ صفا - مڃهه آدمين آهي الپ
٢- آدميت ۽ مروت ۽ فتوت جو فنون
آدمين لي جو روا - مڃهه آدمين آهي الپ

ڪم دان انشان ڦهلائي
وراڙ ڪن ورلن ۽ سنتاپ مان
جني ڪن جند هاء ورلاپ مان
٥- وري ڦوڙق مان واس ٻڪسه وت هاي
جهالن ل ٻڪتي سبهي ٻر ٻلي
ورهه ٻوء ل ٻڪتيء ٻر لي دل جاي
مڪر راهه ٻروري ا ٻڪتيء ساي
ڪري دالهن دردي چهر ڇا ڪرٻان
ڏ جا هيء وجي ڪنهڇي در لي ڏرٻان

بيت ٧٦ (وقت ڇوي آءُ بادشاهه)

١- شاهاڻي شاهن جيان ٻهرٻان ل ٻوشاڪ
ڏلي آءُ نيلي لي واهي ل ڪيان واڪ
شاهه شهنشاهه جنجي هند هند ٻجوي هاڪ
جني ويدن چاڪ ٻاڻوهن ٻولدا ٻيش مون
٢- هندڻن ماڻهن مونهجو ڦري آو فرمان
تابع مون اصل کون سارو هيءُ جهان
ڏاڍو مولڪان ڪرل ڪو آهي ڪو انسان
جا ٻوڙهو جا جوان ٻاڻوهن ٻولدا ٻيش مون
ڇورن والڪي آءُ ڇران غافل ڪن اهون
لوڙي ڪوڙٻال لن اڪيان واجت ڪيو وڃن
ٻاڪن مان ٻهر لي ڏ ٻهڙا لا ڪڏرن
ٻلنڪوهو ورهه وڃن ٻاڻوهن ٻولدا ٻيش مون

بيت ٧٥ (راحت جي ڳولا)

١- ولائي رکيو شوق دل در بدر
رهي ٿي اندر ۾ اُڃائي ڇپر
نه آئي ڪٿان ئي ڪڇي خوش خبر
نهارنم گهڻو - ڪين آيو نظر
ڀٽڪڻ لاءِ ڪيا مون گهڻو ڪن ڪڙا
مگر ڪنهن به سڌ جي نه پهتي سدا
٢- جٽاداري جوڳي اُهاڪ گڏيو
اِشاري سان اوري سگهو جڏهن سڏيو
چيائين ٻڌا يوگ چارو نه ٻيو
سکڻ يوگ لئهن ٿي ضروري پيو
گهڻا سال گهاري ڏنم يوگ ۾
مگر من هو ساڳيو وشئه ڀوڳيه ۾
٣- وري ارهم گياني ملي سمت ويو
چيائين ٻڌا گيان رستو نه ٻيو
الهيءَ ڪان ۽ سمت گيان سکڻو پيو
رهڻ گيان ۾ به رات ڏينهان ٿيو
انهيءَ راهه مان پڻ نه راحت ملي
لڳي ڪنڌ ۾ ڪا ڪتا جي ڪلي
٤- وري ڪرم ڪانڊي ويو ڪو ملي
چيائين ڪريا شڌ ڪجي ٿي ڀلي
اکڙ مان ويس لهرن لئي ٿلي

بيت ١٤ (نيڪ صلاح)

١- جي امڙ ابا سان هلن لائق ضرور ٻال جي
جي ڏيا ڪانئي اُٿي نه لائق ضرور مال جي
جي مڙو اولا اُٿي نه لائق ضرور حال جي
جي ڪمئي آهر اندا لائق ضرور ڪال جي
٢- جي اول ڪاوڙ سان آهن گهرج دشمن جي نه آهه
جي آهن اوان ڪانئي گهرج جوان جي نه آهه
٣- جي اُٿي سٽن جو سنگ نه راجڌالي نا ڪوئي
جي اُٿي شالس هردو سرگ ڏالي نا ڪوئي
جي آهن عاقل نه اس اڀي شيطالي نا ڪوئي
٤- ٻر آهن جي ڪوڙ سان لتڪار گهرجي ڪرڻ آر
[illegible] ٻر اهو بار گهرجي ڪرڻ آر
٥- [illegible] سڄيس اٿي نه وصل جو لائق ضرور
[illegible] عاقل الهس عقل جو لائق ضرور
[illegible] جوش سده نه شغل جو لائق ضرور
[illegible] اٿي نه قتل جو لائق ضرور
٦- [illegible] ٻي اوورا ڪوا گهرجي او طبيب
[illegible] نه ڪوڙ گهرجي او حبيب
٧- [illegible] ڪن اڄو ڪار جو لائق ضرور
[illegible] عار جو لائق ضرور
[illegible] اٿي سينگار جو لائق ضرور
[illegible] آهي ناري بار جو لائق ضرور

★ گيان ۽ ويراڳ ★

بيت ٧٣ (ٻرماتما سان ٻريت) ديوان قاسم

١- گهار گهڙي وقت سدا- اهو سڀ ٿيو ڪر ڪار ڪرم
ره م جاڻيءَ ري جدا- اهو سڀ ٿيو ڪر ڪار ڪرم

٢- واسلو ره ڪم همه همه- ليڪ ابتدا ڪم هدا
هرف ڪر دج ڪان هدا- اهو سڀ ٿيو ڪر ڪم ڪار

٣- لن رکي طالب الدر- اٿ ڏيهن عبادت عضر ڪر
ماڻ هيءَ من مدعا- اهو سڀ ٿيو ڪر ڪار ڪم

٤- ڪار ڪم دلبا سدو- آهي طلاب ۽ زبان
سچ چوڻ سچ جي سواءِ- اهو سڀ ٿيو ڪر ڪار ڪم

٥- رب جي ره رمز ٻ- ري رب غافل ڪم گهار
جا چڱي ڪر ڪار سا- اهو سڀ ٿيو ڪر ڪار ڪم

٦- دوست اٿي هنئ لاهه- لوڀ آهي داروديوست جو
اوچ وجهه من ٻ لبا- اهو سڀ ٿيو ڪر ڪار ڪم

٧- جدس جا ٻوڪن ڪٽي- هت جتو جوڻ جهڙا ملن
ڪٽڪ ٻوڪي ڪٽڪ ڪاءِ- اهو سڀ ٿيو ڪر ڪار ڪم

٨- ڪن آهين ليڪ تيندان ڪن- ڪر ڪارج ڪماءِ
جو اُچنٽي ڪم سپا- اهو سڀ ٿيو ڪر ڪار ڪم

٩- ٻاڻ ٻاسي ٻاڻ ڪان ٿي- ڏس نرانءِ کي ٻاڻ ٻ
ڪرس ڪر قاسم اها- اهو سڀ ٿيو ڪر ڪار ڪم

٢- عيبن آهي مون کي اگهاڙو ڪيو
ڍڪين لوڻ نه ڍڪدي اگهاڙن شرم

٣- وڃائم مڙ اوڻي حال احوال مشمس
پهتو جام حالي اڄهي جم جرم

٤- عمر وڃي ڏوهن ۾ پاپن ۾ سب
رهيو ڪو نه پاڄي ڏٺي ري ڏوم

٥- مولا مهر سان معاف ڪر سب گناهه
مدان جو مون کي تو ماري مرم

٦- هٿي ڪل الهي ۾ شرم ڪيو شرمندو
وهائي اکين مان لو پاڻي گرم

٧- صبر ڏي يا رب مهنجا ڏي مولڪي طوفان لون
هرطرف حرص ۽ هوائن وڌهي وڙو آهه مون

٨- جيڪي ويو گذري سو ويو جيڪي آهه تبعد گذر
سالڪن سمجهي جو ايءَ آهه دنيا ڏانهن ڏوڻ

٩- ياڙ ڪهڙو ياڙ ڪهڙن ليل ڪيو سبرما ۽ حون
ڪر نه ابتدء اي ادا ايءَ جا ڪران تو تون ۾ قون

١٠- الله ازلي آهه قادر تو بري ۾ لا تري
جي ڪري ڪو ڪيڏن هون ۾ - ارڙي ڪري ڪو هولڻ هون

١١- ڪل جيترو ڄاڻ ڪر سب ۾ لون جيتي ڏس چگيان
... اولي ... لاهه ڪاسو ڪو تو اولي اونهين لون

جهڙيون محبت آڪاڙ سانوڻ - اهڙيون ڪنهن محبت اهڙيون جيت

11- جي ڏينهن لوڙي نه ڏينهن - وڃهڻ پنهنجي ديد جو
آءُ لنهنجي ليڪن جو لوڪر - آهيان نسرو وار ليت

12- ڇا ڪريان قربان قاصد لان - آئو جو دوست ڪون
ساهه سر صدقي ڪريان - ايو لاهه ڪي بالاهه ايت

بيت 72 (من کي مارڻ) قاسم

1- رکي راب دل ۾ م بازي بداء
ڪڍهين ڪين پر يار رب جي سواءِ

2- خودي ڇڏ خدا ڏس پڌي اول هيءَ
انهيءَ ڳالهه ڳڻت کي أئي آزماءِ

3- ڪري نفس نابود وٺ نيستي
ڪنهن ڳالهه ۾ ڪين هستي هلاءِ

4- ستي خلق خشنود تي خلق سان
رکي چاهه چس چال چوکي چلاءِ

5- ڪڍي قلب مان ڪوڙ ڪنرس سدو
سدي وات وحدت الدر وک وڌاءِ

6- رکي رب سدي رمز رت روح ۾
الهيءَ ڳالهه کان پر پالهون نه پاءِ

7- ڪري ڏور قاسم ڪدن کان ڪپاهه
ستي سرت هي پيت دل تي هنداءِ

بيت 73 (ايشور جي در ڏي آزي) گل

1- ڏئي مهنجا ڪر مون سان پنهنجو ڪرم
نه رهجي لنهنجي لطف سان سب ڀرم

هڪ رام رکيائون هردي منجهه - دم ايماني ڏئي ان
دليت سڀني سورن - مولکي چڙي وڃن ٿا جن

بيت ٧١ (بي درد دلبر) ديوان گل

١- سخن کي جهنجي سچ ناهي- وڃائي واسه ڪئو لب لب
اولي پر ناهي هڪ دائون- ڏليو بيدر ڏکين دب دب
٢- ڪلر ڪاڏي ٻيا جنهن جي - آهي ري ٽپ ري اوٽيء
ڪري اوء ارجتي- مٿان ڪن ٻئي ڪري ست ست
٣- ٻئي جا اڪر اواي ٿي- چاڙهيو الڪي اون ڏوبين ٿي
هن ۽ هنکي چو اونهن ٿي- پيو هٿ سان ڪري ٽپ ٽپ
٤- جنهنجا وٽا جوء مان جهالڪي - وڃي پرڏاهه ٿيا سالڪي
مٿي اي اڙ بدن ڪالڪي - ٻچن ٻهرون ڪنو ٻپ ٻپ
٥- ڏيکاري گرهه ڏوران ٿو - نه ڏي هٿ پر سو موڙان ٿو
ڪٽيو اکڙيون ڏي گهوران ٿو - چوري ٻيئو چريا چپ چپ
٦- آهين جي گل اون موس- درس گهڙ منجهه ٿار ڏي ٿاڙون
چاڪي ٿو چوڪرن والڪي- لنڊڙي پاٽيء پر ڪران چپ چپ
٧- وٺ لهنجو مولکي دلبر - تير مٺو ماکيء جي ميٺ
ٻن جي شاباس ڪان مولکي وٽي- لهنجي هٿ پيٺ
٨- تو ٽني آهي عاشق هي - دل هٽي جشن جا تير
پوء رکي پيهون آهيء کي- تون اچي دلدار جيٺ
٩- نيرن اکيون رس هاري ٻاڙهيو- ان سچو تو لعل رنگ
جنهن ڏهاڙي لوسان اي گل- ٿي آهي منهنجي ڏيٺ واٺ
[illegible] وڃيـــن پرساٿ پر - دالم اکيـــون آگم ڪيو

٨- مورڪ موَ ر لہ اچهڻا - هنڌالهن هرڏالهن کن
کٿر جهڙن اکين بہ - سي کهڙن ٻـران ٻسن
٩- هڪــڙ ٻاٺي سکمــا - اــي لہ اچــي لن
سا کهر ســالي کن - سهڙيان جي ڳالهڙي
١٠- صورت ليکـــي هس - معذلي لمکي مـارو لهن
عمـــر مڪهڪي چـــت - او طـــاقن لـــرن بہ
١١- آنـــل سهٽـــو رد - سهٽي ڪام و اسهہ
ستـي هڻـــڙا گڏ - جان جاڳان ٿان لاهہ ٻران
١٢- آهي ٻاٺ سلطـــان - ٻاٺهن ڏي سيهڙا
ٻاٺ کر ٻاٺ لهي - ٻاٺ سهاٽي ٻاٺ

بيت ٧٠ (سچا ساڌو) دليت

١- ليهن ٻرٻا ليٺ کٽي - ورهـــي تا وهســـن
اَنٽي ٻهر الدر بہ - تا ٻران ؟ کي ٻسن
اهـــڙا سچا سهرٻن - کي لکن مجهہ لين
ليٺهن لباهوَ ٻرامي ٻڪيا - سچي سڪ مجهن
ٻٽي ٻهرن اَن جي ڪرٻان - اکين مجهہ الجن
ڏارون ٻسٺ ٻران جي - طمع لاهي لن
جٽي وهن سدت سبهي - سي اسٽل تا سوَٻان
سمدرشٽي لرمل لبهي - لن کي ڏسيو ليٺ ڏرن
درشن ڏٽي دل جا - تا ٻتنگہ ٻـــاپ هرن
سدت سبهي الدر اچي - تا محبت مهل اَڏن
دليون درد ولدن جون اوَتا - گروولد ساٺ ڳديان

١٠- اڄ ا، اوطاڻن ۾ - سندي جوڳين ذات
ساري سنياسين کي - ولر ساري رات
موڻ لڻ جنهين جي لات - سي لاهوتي الڏي ويا
١١- اڄ نه اوطاڻن ۾ - لازا پنهنجر ڪڪر
آديسي آئي ويا - ڀيئي اڏامي رڪ
ساڻي ڪٽي سڪ - وڃائي رات ٿيا

بيت ٧٠ (سهٽي صلاح) شاهه ڪريم

١- جي پاڻين ابرانء ملان - لِ مٺ مهيٽي گهڻ
هيڏون ڏجي حبيب کي - لڱ ڪڏهن اوڪ
ڪڏاون ۽ ڪسر ڏاڍون - اي پڻ سگهر لوڪ
٢- جي جاڳندي من ۾ - ستي پڻ سهٽي
من پرتان لهٽي - پڳهور پاڻ ڪري
٣- پاڻيء هاڙي سيڪا - جا سر گهڙو پري
ڪالهه سندي سڄڻين ڪا پورهئي ڪاڻ پري
٤- ٻهران ڻباڻ وجاه - - پاڻ وڃائي هڙ لاهه
لهان ڏاڙ ا، سورڻن - مدون مبڄهالين پاهه
٥- ڪن ڀهي وڪٽي - - ڪن ڪيا اپا ڪٽيح
سندي پرتان ڳالوڙي - لدهين ساڻ سٽيح
٦- سهٽي سماهه لماڙ - پڙهيام جهڙي پاڻان
اڪر اڳهان آهري - واڙو ڏلي وڙ اسان
٧- اوڪان لڳو ٻمرت موٽ - متاع ڪهو سوزان
سو آهي ڀڙهو سو پڙهان - سنڌولي سو خرف

پير لڌمن جا پيچ - مٿان سڪن سياسين ڪي
٣- ڳالهه ڪي ساٿن اور - جان آهن اوطاقن ۾
ڏهه ڏهه پيرا ڏٺم ۾ - پاڻ مٿالن گهور
واڳ جي هٿڪلور - نه ڪرم ملڪ ڪاڙي
٤- ڳالهه ڪي ونن وڻهه - جان آهن اوطاقن ۾
ساهي صفر هليا - ڏور چتاني ڏڻهه
چڙي سڪ ساڻيهه - مٿي گنگا گهيا
٥- ڳالهه ڪي ونن وچ - جان آهن اوطاقن ۾
ساهي صفر هليا - راتو چتاني رچ
اهڙو جن اهج - سي ڪرم ملڪ ڪاڙي
٦- ڳالهه ڪي ونن آئ - جان آهن اوطاقن ۾
وڏو [illegible] وسري - [illegible] ي ڪو لاءِ
ڦما [illegible] جو [illegible] چڪو ساءِ
[illegible]

سهڻو ڇوڙي ستارو - لڄ ورني ملڪ ملڻ جو

٨- وار لالن رليوءِ - هيءُ آئاسي، لٿو ۽
ٻليءَ همٿن ڏ پالڻهار - ٻيو ٻروڙ ڏ اُهوءِ
هويت وڃڻ جي هوءِ - ڏ سکيا ڪٽاريان ڏيهڙا

٩- وولڪ زاروق زار - زالو ڏيهان آهه مون
ڪرڙي ڪان قريب وار - همتڙي منجهه هزار
هن ڪراهي جي ڪئنار - ڪا ٻڌو ٻاروچن ۽

١٠- ڏکن ميجهان سکي - مون لان للا جهڏارن
ٻُو رهندي ڪي ڏک - سڙلهان ليڪڙا سڄڻن

١١- ٻارو لوڪ سکين - ٻوءِ رهاڙو ٻرانءِ ڪري
ڏسور واهه ڏکين - هرس وهاڙو هدم ۽

١٢- ڪير وساري واهه - ووءِ ڪري ولڙ ۽
پهڄ ڪارڻ ٻرانءِ جي - پاڙي پاڙي پيهه
ڏاهه ڏکن جو ڏاهه - حاصل ٿئي حب سين

١٣- واهه لڌ وسارج - متان ماڻ ڪري وهين
قـول آهين ٻاڙيج - هوُ جو ڪٿرو هوس سان

بيت-٦٩ (سامين جو صفر) شاهه لطيف

١- رهنما اُتي واٽ - صبح ويندءَ ساري
لٽڻ لٽڻ منجهه لطيف چوي، ڪري ليهن سندي لاٽ
سندي جوڳيان ڏانهه - اتي پري پاڳ مڙي

٢- اڳي آهن اڄ - صبح ويندءَ ساري
اُٿي ڪو ڪاپڙين سان - روح رچندو رح

مالڪ سان محبت

بيت ٦٨ (روح رهاڻ) سچل سرمست

١- جي وڃي ڏٺي پيا - تن مونکي مشڪل ڪن جو
چا ڳالهه جا ڳالهائڻ - پڌي پون پيا
جي وڃون پاڻ ويا - سي پاڻهين پاڻ ٿيا

٢- اسان پريان وچ - جو ڙهي جاري
هڪ ڪڙڪو ڪن جو پوي - پيو ورون ڏي واري
همت ساڄن جا ساري - سا دهلي ڪين دريا ڪون

٣- مات ڪريان ڪن مشرڪ ٿيان - ڪچان ڪن ڪافر
الهيه والي قر - ڪو سمجهي سچيڏو چوي

٤- احظو نه لاهين - ٻار مٿين برسات جا
اکين کي آهن - اگر اوهيڙن جا

٥- ويڄها چڏ هين هيام - مارو ڻڙا نه ملير ۾
ڏهين ڳالهه احوال جي - ڪن ڪي ڪين وڌيام
هاڻي وڃي ڪر ٿيام - آهي سڌ لهندڙ سومرا

٦- ڏ لارن ڪون ڏار - جي مون ڏيهن ڪڌاريا
سي قيامت جهڙا - ميان سومرا سردار
الاهه ڪري اوڏڙا - سچو من سنگهار
نه ڪريون وڃي ڳالهڙيون - هيئڙي جون هڪ وار
پر پري ٿيم، پدوهار - ڏيان ڏوراپو ڪنهن کي

٧- اٿو قوڙانو - ورڻو ورق وصال جو
وري وطن آيا - رنگ لڳهي راتو

[illegible] لطف [illegible] - سلطان [illegible]
[illegible] - [illegible]
- [illegible] آتو [illegible] - [illegible]
[illegible] - [illegible]
[illegible] - [illegible]
- [illegible] آتو [illegible] - [illegible]
[illegible]
[illegible] . [illegible]
[illegible] . [illegible]
[illegible] آرام
[illegible] - [illegible]
[illegible] . [illegible]
[illegible] - [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

بيت ٦٧ (سسئي جي نيزاري) شاهه لطيف

١- الاهه ڪارڻ اوٺيا - ڪڍها م ڪاهيو
جالب جڏي جيءَ جو - آڳ الديو آهيو
لاڳاپو لاهيو - منهنجو سڄڻ

٢- الاهه ڪارڻ اوٺيا - ليڙا نيو م لڙ
نيو نماڻي پاڻ سين - پانهين جهلي پُر
مونکي ماري منجهه ٿي - سندي هوتن هر
ڪيو لايان ڪر - ڪيچان اوري جي وران

٣- ڪيچان اوري ڪيترين - معذور پون مون
واٽون ويهه ڏيون - ڪهه جاٽان ڪهي ويا

٤- ڪيچان اوري ڪٿهين - ورڻ نه وساهين
ڪميڻي ڪيئين لئه - پورج پراهين
ڪاڻج ليڏاهين - وارج ڪام ورڻ جي

٥- الاهه اچن اوءِ - جن آئي من سرهو ٿئي
پسان مان پر ڪڏهين - جتن سندي جوءِ
لکئي لڪ لطيف چئي - سڀيا هوتن هوءِ
گولي ٿيان گلبوءِ جي - سڀاڻان سات ڏٺي

٦- ڪيچان آيو قافلو - سات ڏٺي سراوڻ
وار ويڙي واڳون ڪريان - پوان هوند پلاڻ
جهڙو پنهون پاڻ - تهڙي سڀا سات جي

٧- ڪيچان آيو قافلو - رات مرچاري ڏوءِ
پولي ۽ بلوچ جي - رڙهي پسان روءِ

٥- اڱڻ منهنجي اوہرا - جڏهن ڏاڪا ڏئي ڏيهون
ولي سڙڪ سنگي - واهه وهائي سنهن
جهوني ۽ سان جالگن کي - جهڙ ز نجهون جيئن
ڏ هوس لهڻ جو هيٺن - هولدڙون لباڙون ڏ پاڻس بن

٦- اڱڻ منهنجي اوہرا - جڏهن ڏاڪا ڏيهون ڏ لاء
ڪڙون جي ڪلڻ جون - ڪٿي جڏهن لال لڪاء
سهائي سنديا ۽ - لٿي سارو ٺي سنگي

٧- اڱڻ منهنجي اوہرا - جڏهن ڏئي اُٿ
ڏاڪي ۽ ڏ ڏاڪيں ڪي - اوڳي ساڄ اڳيٿ
ڏ هوند ڏ لڏجيي هٿ - مؤر پرايا سنگي

٨- اڱڻ منهنجي اوہرا - جڏهن ڏئي لوڏا
ولڪڙيءَ ڏ واڙن سهي - لن ڳوڙن جا ڳوڙا
ڏ لڪي جا لوڏا - هولڊ ڏ سنڌ سنگي

٩- اڳي آٿ ڏاڙ - مون پيري مات ٿي
[illegible] ٻاڄ ۾ - ڪيترو ڪيم ڪٽي
ڪا جا [illegible] - ڪن پڙ [illegible]

١٠- [illegible] - [illegible] ڏيڪو ۽ ٿي
[illegible] - [illegible] وعيٺو ونس
[illegible] ڪير - جا عمر ڪي آڏو ٿري

١١- [illegible] - [illegible] جا ڏ ٿيا
[illegible]
[illegible]
[illegible] - ڏ اُٿ ڏ اوڄاڻي ۾

١- وسي جي نه وسي - چاهي مون ڀمڀور سان
هيڪڙي حبيبن ريءَ - ڀنڀيءَ کان ڀسي
اکين کي عجيب ري - راحت کان رسي
پنو چام ڀنڀورءَ جو - ڏولر کو نه ڏسي
وار ڪير ڪسي - هوت وچام
٥- جت زوراور ذات - ماري ويا مڪن کي
اڌ اڳي ويا اوچتو - آريءَ کي اڌ رات
لڏ ٻه لڏو ريءَ کي - ماري ڪيائون مات
ووء ووء وائي وات - هوت وچام

بيت ٦٦ (سسئي جو پاڻکي سمجهائڻ)

١- منيس جهل مهار - ڪنهن ڪاهه م ڪرهو
مون لماڻيءَ جي لڄهري - پنهور ڪيچ ڀتار
ساجن لوهان ڏار - ڏنر ڏنهن قيام جو
٢- ڏاگهن ڏيرن ڏولڪرن - تنهين ڏلم ڏڪه
سي سب پاليم سک - هيڪالدي ڪارڻ هوت جي
٣- ڏاگهن ڏيرن ڏولگرن - ڏکن آءُ ڏني
پڇان پير ڀنڀورءَ جا - وڃهان وڪه وڌي
لکئي آءُ لڌي - تا نه پنهل ڀنڌ ڪير ڪري
٤- ڏاگها کان ڏرو - اچا آريءَ اوري تنهر
موڙي مهر ناريون - چالڪا تا چرو
آن کان خرف هرو - موُرانين معاف تهر

واهر ڪري وڃي هليا ـ اُٺ ڪان پاڻي
آءٌ اوري آرياڻي ـ سسئي ٿي سڏڙا ڪري
۴- سسئي ٿي سڏڙا ڪري ـ مجهان آيو اوساڻ
هلندي هوت پنهونءَ ڏي ـ ڪري ڪماڪن ڪنوات
ڳوڙهن ڀري ڳاٺ ـ سسئي ٿي سڏڙا ڪري
۵- سسئي ٿي سڏڙا ڪري ـ روڄ ۾ پيس واڌ
پنهون پنهون پئي ڪري ـ اي والي ! آءٌ واڌ
هڻي ڌسي ڏاتي ـ جيڪس جند ڇڏي ولا

بيت ٦٥ (سسئيءَ جا ورلاپ)

١- اُڏرون اڳيان ڪالهه هيس هوت پنهونءَ سان
رکي پنڌ سنڌو جي ـ ولسي منجهه وصال
ڏاڍن جي ڏکيءَ کي ـ اڪا سڌ سنڀال
هتي هتي مهنجي حال ـ هوت وڃام
٢- ماڏ ۽ هتا مهمان ـ ڪالهه مون وٽ مهربان
سونهن ڪونه لڪ ٿا ـ صحبت جا مشتاق
واعدا ڏئي لالون وصل ٿا ـ آيو ڪيائون احسان
مستيءَ ۾ مجازجي ـ ليڪو زلفن لالڻ
اشارا عجب تحا ـ سمجهي سگهيس آءٌ نه
ڪل پئي مون ڪا نه ـ هوت وڃائڻ
٣- ڪيڏي وڃان ماءُ ـ بسان ڪيڏن ٻرڻءَ ڪي
صحن جي تصور ـ سڄڻ وڃي چڪيم ساهُ
آمد ارڻي آءٌ ـ هوت وڃانام

سسئي ڪري سڏڙا - آءُ اوري آريا ڻي
هيءَ ٿئر نماڻي - درد جون دانهون ڪري
٩- درد ڀرين دانهون پڌي ڪري آيا رڃ رڙي
گدڙ بگهڙ پولڙا - ڏسي ڪين ڏري
سسئي سوز فراق جي هئي - سورن منجهه سڙي
جهڙڪي لڳي مينهن ڇپت جي - سا گهاري ڪيئن گهڙي
جهڙڪي لڳي جيءَ جڙي - سا ڪئن وهندي وامڻي

بيت ٦٤ (سسئيءَ جي سڪيءَ ڪان موڪلاڻيا)

١- سڪيءَ کي سسئيءَ چيو - اڏي الله نرهار
ڪنهن سور سڪا ڪري - ڏنا جي ڏاڍار
گهوري ٿيندس گهوٽ جي - الله جي آڌار
اڪيئن آريءَ جي ڏسان - ڪنهن پر آءُ قطار
پٺي منهن پنهجو هلي - ورنهه ڇوڙي وار
ڪيئو اڏائي خاڪ کي - ڪيڏو پنهونءَ جا پار
هئي هل هنباڪري - روئي زارون زار
پوريءَ جا پيتار الله لڳ آءُ لون .
٢- الله لڳ آءُ لون - رازق رحماڻي
پنهونءَ جو پاڻي پوري - پانيڻ ٿئي پانهين
ڪڏهين ملندو ڪيچ ڏي - صاحب سلطاني
نر لکهبالي - ڪامل ڪندو ڪيچ جو
٣- ڪامل ٿيندو ڪيچ جو - سڄڻ سان ساڻي
ڪٽي پير پنهونءَ جا - هلي سسئي سهاڻي

٣- ڪٽي ويا ڪان ڪي ڪڙهاڪڏائي- چوري چڏي وياعليٰ الله
گو لڊو گــڏائي ويا - جت جــو رو ڪري
٤- سسئي ڪي سؤر ليو - هتي هتي لي حيران
ڏالهن سٽي ٻه ۽ ڏي آيو - جاڳي سب جهان
ڀنهون ناهي پلنگ لي - ڪٽي وڃــڙا شــان
زوريءَ جت وني ويا - معمدو سرمت سڄان
ڪيچي هٽي واس ڪان- قتيل فريادون ڪري
٥- قتيل فريادون ڪري - ڏو اي آيو ڌوڙي
صبر ڪري واهه سسئي- لوڪي چڏي ويا چوري
ڪٽي جڏهن لي ڪان ويا - الله ڪهن اـــوڙي
هاٿي ڏرد جرن ڏالهون ڪري. ناحق لڊوري
راب ڪياڻون رابعه حو. ويا جورڪري چوري
هم ڪري زوري ڪيچي ڪاهي ويا ڪرها
٦- ڪيچ ڪاهي ويا ڪرها. ڌ. ٻه وٽندس ساٿ ٽور
ڏيان ٻاهه ڀنڀور کي - گهرواڙون ڪٽون ۽ گهر
ورڙندس وڏڪار جا ڏوري سب ڏو لـگر
هوت وچهو هڪڙ - اڪيو سان آري ڏسان
٧- ولـــي مــــراد رحبر - پاليسان وڏو پــاڳ
عشق وارن کي اصلي- آهــو لاڳاو- لاڳـــ
ڪري سؤر سپاڳ - ڏبر ڏيئي ويا ڏڪ جو
٨ــ ڀنهونءَ خا - هلي سسئي سڄاٽي
ريَ واهتي هليا - اسرت ڪان پاٽي

٤- ڪيڏي خان قرار نه - ڳالهيون ڳالهائين
منهنجون ڳالهيون محبتي- جيئن سان چورڻ
درد سوز فراق جا - عاشق لا اوراڻ
هڪڙي جي الطاف لاءِ- گهورون ٿا گهورڻ
سو صاحب سارا هين- جنهن قادر درد ڪٽي ڇڏيو
٥- قادر درد ڪٽي ڇڏيو- خوش ٿي ويو خان
ملي پنهنجي محبوب سان - ٿيڙو سرت سجان
اها اندي ڳالهڙي - ٿيو آري ۽ کي ارمان
الله ڪيو احسان - آيا خان خير سان

بيت ٦٣ (پنهون کي ڀاڻ جون رُتون)

١- ڪلي ڪانئين ٻناڻ ۾ - وهڻي رهيا وڻ
کٿا ڏينهن گذري ويا - ڏاڍهن ٿيا ڏاڪير
ڪٿين پينداسون پرت جا- هاڻي ڪنهون کير
پنهون لينداسون پاڻ سان- ڀيچي زور زنجير
مصلحت ڪن مهير - جت زوراور پاڻ ۾
٢- جت زوراور پاڻ ۾ - مڙي ڪن مصلحت
شراب گڏ خراب سان- رات ڪنداسون رات
پنهون پياري مست ڪري- لينداسون اڄ رات
آلي الهي ۽ محل - جت زوراور ذات
آڻي لند لهوڙيو - سسئي ۽ کي سڪرات
هڻڪي ڏالر ڏياري ڏاٿ -
ڏوڻاڻي ۽ سان ٻوهه تيو

ببت ٦٢ (پنهون ۽ سسئي جو نڪاح)

١- ڏوراي ۽ پنهنجي دست سان ڪامل ڪيو ڪاج
جـاڄي ماڄيءَ جي مـڙئي راڄهـي آئـر راڄ
ڪئـي ڪاراڻي ڪاج مرڪي مـڙماڻن کي

٢- مـرڪي مـڙماڻن کي ڪئـي ڪاراڻو
ڪاڻي وڏا خوش ٿي هاڻي گوڙي گهماڻو
سهـاڳڻيون سامت ڪـري پنهون پرڻاڻو
سهرا راڳ سهـاڳڻيون ڳيمن پڻ ڳاڻو
ڪنجي ۽ ڪنوار کي لعل ممـندي لاڻو
گوهر گهـوٽ ڪنـوار لاءِ سيج ۽ سنياڻو
غلم غاليچـا گلن سان واري وڇاڻو
قاضي آڻي ڪيڄي ۽ جو نڪاح پڙهاڻو
پنهون جام پرت سان لاڻن ٿي آنـو
پري کي ڪنوار سان ڦل ۽ ڇو لداڻو
سر صاحب ساراهيو جو جوڙيو ڪرجهان جا

٣- جوڙي ڪم جهان جا - قادر پنهنجي ڪل
بغدادي بادشاه جي- آهي هندين ماڳهه ڪل
حادي هر ڪنهن کي- لنهنجي آهي نرڪل
مـڙد ولي مومل - ڪيڄي خان قرار لهو

٣- موٽڪي وطن پنهنجي جي حب ٿي ستائي
مٿن ماروئڙن جو ڏس ڪو ٻڌائي
ڇوان ٿي ڇتائي آهي ٻرلڙ ٻڪن ۾ -
عمر منهنجا مارو هتي آهن ڏکن ۾

بيت ٦١ (عمر کي آزي ٢-) شيرل

ٿلهه - ادا ڙي عمر منهنجا پائو - تنهنجون ڳالهيون ٻڌي ٽوٽ ٻائيندس
١- هتان ويندس وڃي ڏيندس- سڪان ساري مان ٻيرن کي
ٻري مان پالڊ ٻيرن جا - ولين لي وراهيندس
٢- اسان مارو ولر چارپون- ٻاهيون ٻاري ولر واريون
ڇيلا ڇيليون عمر تنهنجا - تنهنجا ڪري لپائيندس
٣- جيتر هونديس عمر لو وت- مٿو مان مورنه ڌوئيندس
جي لون ڇولدين ورذي وارن کي- ونئرواري وسائيندس
٤- ڇوي شيرل عدل تيندو - ظلم زوري ڪم نه ايندو
اهي انصاف عمر تنهنجا- وڃي ونئڙهيءَ کي ستائيندس

۱۳- أدا مسڪين ڪي وهه وهه- وٺي سانگيءَ سندي مصر
لماڻي لاو آهيان ٻر- ونڻ ها وڻ وڃاليندا س

بيت ۵۹ (مارئي جا ورلاپ)

راتب مڪر روئي- ساري سالار سنگهارن ڏي وو ميا
اکيون آباڻي ٻار ڏي- پليون جيڏ جهــرئي
اسـاڻن جي آســري- لهــڙون لمر لــرئي
وللن ورچــن ٻاڻ ۾- ڏوٺرن جي ٻڌوئي
لکي ڪاغذ مُون وڏو- ٻڪــيءَ کي بــڙئي
ڪي ڏينهن لوار ڪمند سان- آب پــري اوئي
مـــاروءَ ملندانءِ مارئي- ســچـل کي مـــرئي
ٻاڻ منجهارن ڪل ٻيئي لي ٻيئي- دوسند جي وومهان مولڪي
ولهن أقرب واجهو وــي لو- ڏس حادئءَ جو هيئي

بيت ۶۰ (مارئي جي عمر کي آزي ا-)

للهه- عمـــر مدهيجا مـــارو هتـــي آهن ڏکـــن ۾
ارڻي ڪيئن مان لاهيان وهان ڪهتـــن سکن ۾
۱- زوري ڪـــر لــه طالر نه وهندڙ سداليون-
ڪـــيئي چـــڏ اها لـــون من مان مـــدالي
ڪـــاري لي جـــدائي مـــران ٿي لکـــن ۾
عمـــر مدهيجـــا مـــارو هتـــي آهـــن
۲- ڏلي مـــاءُ اوڻي ٻهيون کـــي ادا کڏ
الهيءَ ٻند ٻچـــڙي مان مولـــکي ڪيئي چڏ
... سدا سانگي ڪن سڏاٻاڻن ڪکن ۾- عمر مدهيجا مارو

٢- پلنگ ۽ پوش پٿرائيون - ڪٿون ۽ غلم غاليچا
اڏن اوڙ اباڻن جي - ڪڏهين مٽ ڪين پائيندس

٣- عمر هيءَ ناحق اجل - ڪٽيءَ سان موڙ مٽ ناهن
نه پائي پٽ پٽهو - لاڪ جي لوئي لاهيندس

٤- سنڌيون مڪليون چلا پالئيون - ۽ اڄڙا ان وجهي آءٌ
اهي هس هار ڦل سڳيون - پٽا هرگز نه پائيندس

٥- وڃي شل ويڙهه ۾ موٽي - آئي پيٽن ۽ پاڻ سان
ولي مان چالڪ چيلن جي - ڳهٽي مان چاهه چاريندس

٦- مکڻ ماکيون منيون مصريون - چڱاليون چاشنيون حلوا
وجهي ان ۾ وڃي - ڏٽ پاڻ ڏوڻين ساڻ کائيندس

٧- مليراڻين سان گڏ ويهي - خوشيءَ مان ملڪ پنهنجي ۾
پرت مان پوڙ پسين - ۽ ڏندورن ڏار ڏاليندس

٨- ڪڙن ڪوڙن ۽ ڪنگرن ۾ - ڪٿي هي قيد قسمت جا
ڏمر ڏک ڏاڍ سڀ ڏهڻجا - وڃي ڳلين ۾ ڳائيندس

٩- وڃي مان ڪيمت سان گڏجي - ٿهاري ڪيمت مارن جا
ڏسي ساوڪ سڱن سائي - آئي روحڙو رنجهائيندس

١٠- سڪائون سو سکيون آهن - ملي مارن سان هيڪر مان
پري پيرن سنڌيون پائيون - واڙ هيڪڙن ۾ وراهيندس

١١- ڪيا مون قول جي جيڏن - ۽ سرتين سان سيڻيءَ سي
وڃي حب سان اڳيان مارن - پرت سان پاڻ پاڙيندس

١٢- ظلم زوري زبردستي - جفا ۽ جور جن مون ڪيو
قيامت ۾ اهي قهري - رليا رهزن رلائيندس

تو جا آندي امانت ڪئي - رکيئي ڪوٽ اندر قربدار
هلين تو حال مڃهوئي لي - آهين مرضيءَ جو مختار
اهي سرنديءَ م سومرا - تو ڪيا بيغم سڀاڻا پار
الهيءَ حواس موجب جڳ م - هوندان سرخرو سردار
آهي ٻڌهه معلوم خدا کي - اي ڪوڙي ڪمر چار
ڳالا اوڪن جا ڪري - جي ڪن پريت بچار
چڙ نہ قاطب رب جا - آهن سيکهن سان هوشيار
لڪيءَ بديءَ سپڪهجيءَ م - وسرڪن نہ وار
سي آهن مالڪ کاهو ئي - تا لڪن سڀ اروار
شال ڳالرو نثي ڪر نہ ڪو - وحد خالق خلقڻهار
جو آهين ۽ مدون هي - آهي ڪل سچي ڪرتار
ڪجي نہ ڪيئي ڪا نہ ڪا - صاحب رب ستار
مون ڪستوري ڪين اکي - لوڙهي ٿاري پرلس ٿار
ڏووايا ڏاڍن ڪبي - ڪيئن آڃين الهيسوهار
لو ڪسائي ريب ڪين لڳن - ڏاڍن ڪي ڏاتار
ها جمدي سا مرلدي - اون سمجهي ڏس سردار
ڪربهڪ واحدجي وامد لي - وڪ لن برطلب لدرار
الهيءَ عدل موجب - اڳين ڏيهن اوکي ملندوا جر ابار
سي ڦو واهي ڪن واچار - مدي نہ جنجي من م

بيت ٥٨ (ماروئي جو عمرکي جواب) مسڪين

١- عمر لاليان ۽ اوڙهن سان - نہ ماڙيون او مالڻيدس
لين لاڻن ڪرائن م - ڀڪا ٻڌهجا وساليدس

٢- پلنگ ۽ پوش پٽـــراڻيون - ڪٿون ۽ غلم غـــاليچـــا
اڏن اوڙاڻ آباڻن جي- ڪڏهن مت ڪين پائيندئس

٣- عمر هيءَ باقتا اڪمل - ڪٿيءَ سـان مؤر مت لاهن
نه پالي پت پٿهـــر - لاک جي لوئي اڇـــائيندئس

٤- مڻيون مکلڻون چلا پائيون- ۽ اهڙا ان وجهـــي آءٌ
اهي هس هار ڦل سڳيون - پٽا هـرگز نه پائيندئس

٥- وڃي شل ويڙه ۾ موٽي- آلي پيٽــن ۽ پاڻن سان
ولي مان چالڪ چيان جي- کهٽي مان چاهه چارئيندئس

٦- مکڻ ماکيون ملهون مصريون - چنگاليون چاشنيون حلوا
وجهي ان ۾ وڃي - ڏٿ پاڻ ڏوئين ساڻ کائيندئس

٧- ملڀراڻين سان گڏ واهي- خوشيءَ مان ملڪ پنهنجي ۾
پرت مان پوڙ پسين - ۽ ڏنڊورن ڏار ڏاليـــندئس

٨- ڪڙن ڪوٽن ۽ ڪنگرن ۾ - ڪٿي هي قيد قسمت جا
ڏمر ڏڪ ڏاڍ سـب لهندا - وڃـي ڳلين ۾ ڳائيندئس

٩- وڃي مان ڪيمت سان گڏ جي - لهاري ڪيمت مارن جا
ڏسي ساوڪ سنگن ساٿي- آلي روهڙو رچهائيندئس

١٠- سڪائون سو سکيون آهن- ملي مارن سان هيڪر مان
پري پيرن سنڌيون پائيون- واڙ هيڇن ۾ وراهيندئس

١١- ڪيا مون قول جي جهڏان- ۽ سرلهن سان سيهڻي سي
وڃي حب سان اڳيان مارن - پرت سان پاڻ پاڙيندئس

١٢- ظلم زوري زبردستي - جفا ۽ جور جن مون ڪيو
قيامت ۾ اهي قهـري - رليا رهـزن رلائيندئس

او جا آلدي امالت ڪئي- رکيئي ڪرت الدر قربدار
هلين ٿو حال مهنجي لي- آهن مرضي ۽ جو مختار
اهي سرلدي ۽ ۾ سو مرا - او ڪيا بيغم راڻا يار
الوي ۽ جرياس موجب جگهه ۾ - هولدان سرخرو سردار
آهي ٻڌهه معلوم خدا کي - اي ڪوڙي عمر چار
ڳالا اوڪن جا ڪسري - جي ڪن ٻريت پچار
چؤ ته قاطب رب جا- آهن سيڪيهن سان هرشدار
لمڪي ۽ بدي ۽ سب ڪيهنجي ۽ ۾ - وسرڪن ته وار
سي آهن ملڪ ڪاهن لي- ٿا لڪن سب اروار
شال ڳالاو تئي ڪر ته ڪر - وت خالق خلقهار
جو آچن ۽ سون جسي- آهي ڪل سڄي ڪرتار
ڪچي ته ڪيئي ڪا ته ڪا- صاحب رب ستار
سون ڪستوري ڪين لڪي- اوڙي ماري بولس يار
ڏووايا ڏاڏن ڪسي - ڪمئن آچن الهيسوهار
لو ڪيالط رڀ ڪين لڳن- ڏ ادن ڪسي ڏاڏار
جا جمعدي سا مرادي - اون سمجهوي ڏس سردار
ڪڙبهڪ واڪنجي وامت لي- وڪ لن ۾ طلب لدوار
الهي ۽ عدل موجب- ائين ڏنهن اوکي ملدواجر ابار
سي جو واڻي ڪن واچار- مدي ته جهڙي من ۾

بيت ۵۸ (مارئي جو عمر کي جواب) مسڪين

۱- عمر لالڊان ۽ اوڙهن سان- ته ماڙون او متاليد س
لين الائن ڪسراڙن ۾ - ڏڪا ڏهڏجسا وساليد اس

٩- ڪنهو مهاڙ ماڻهو ڏي - روُءِ آيي ءَ چوُءِ
سهج سوريءَ پانيان - سومرا سنڌوءِ
ملڪ ماروءَ جي آهيان- ڏور نه ٿيان جوءِ
سو قلب ڪوٽ نه هوءِ- جو هٿيئين هٿ ڪهو

بيت ٥٦ (مارئي جا وِلاپ) سچل

١- ٻارو شال وڃي مولڪي ياد ڪري
پلڪان ڪالهس جي هت ٿيڙس ٻري
منهن حال ڏسي اچي اوراهون
٢- چنڊي محل مارُئون وڃي پٽ پسان
ٻيڪالن ڪون وڃن ٻهڪجي راڄ رسان
ڏالهون گرهون ڪي ڏئي ادا ڳل بانهون
٣- سچو سڪهارن سان هيڪالڙي آءٌ ٿيان
ڪڏجي اُهن ساڻ پاٽي مينهن پيان
ڪين جون خبرون وو اٿڻ اوڏاهون

بيت ٥٧ (مارئيءَ جو عمر کي سمجهائڻ)

پڪي مدنيءَ جا مدد ڪي - ٿيا وهم وڏا واڪار
اهو عرض عمر کي ڪيائين- نه پڌ لڳي جليل جبار
انين حڪم سان ڪٽي هلٿين- نه نه جهلين ها مفت مار
لوڪي ۽ مدي هٿي من ٻر- سي پڌرا ڪيئي پار
جو ٻهڪجي سر چڙهي- اچي وڌءِ ڏوٿين ٻر ڏهڪار
هيڻن جي حاڪن اي - آهي کهڙي مڙد ميار
ڪٽي آئين کوهه، تان - جنٿن لڄن ڌاري ٻار

٢- ميدا ذواي له مارني - كسولهن ان اجام
عمرجي الصاف هو. بهس كن اسرلا
والمي جسوء الاعر - مون لي مت له مونيا
٣- محلمن مالدي مارلي. ذلسم مهبسن ماسؤر
آليا سطيا له كري - سؤلهن وجباس سؤر
بمس اوغر لطيف جني. لئس كوذ كهسؤر
چمجنهمن جاوؤرسي مكي مركمئن كنداون
٤- كمسر مهاز ملمر ذي - ايهساني آهسي
بيا مئي ذلس مارلن - سا اولسي له لاهي
سومرا ساهي - لدهن بستي وجهه م سنكورون
٥- آ2 كمئن سوزلمن سمهان - مون ور كهاري واه
كتسوري لسان كل - عمو كم مزا اهزي
٦- كمر مهاز ملمر ذي - متي كرمت وزهي
اسه لهاري ذاهه ذي. كسوزها بمر كزي
لگي اكرك اللب مان - مدجهان روح رزي
وازهمجن وري سكر له لسدي كذ همن
٧- آ٤ كمئن سوزلمن سمهان - مرن ؤر كهاري رح
سن ؤر آلالن سمن احكهه شرهنت لدهنجر سومرا
٨- جامر رايا كمنزا كالنمازاون كمئن كن
جندمن جا لرن بر - ور لنا زلن سهبن
هؤاجي حق لائن - سي كمئن سدون سومرا

جيتن هت گوئيا گل گلاب جا - ٻيا ٻڻ ڪري ٿيا ڪٿهار
ليتن هت ڦوڳ، ڦلاريا ڦرسي - اَڄ ٻيي لعل ليار
جيتن هت چولڪيون چڻ چوڏار - ٻيون ماڙيون محل مدار
ايتن هت اڏڻ پيهون ڻ ٻ - وڻهون رهن ٻ لکهرجي ٻار
هت ميان لوڪون وٽ وڏاهيا - جنئي ڪياڪون مڇهه قرار
سي سب مري ويٺا ڳري - هيءَ جو ٿڏي جمار
اڪيان قبر پڇدء خبر - هيءَ حقيقت هيڪار
لٽيدء لٽ ڇڏيدان ڪت - سڻ ميان سومرا سردار
هوء لان پسيءَ ٻئي ٻتن ٻ - ٿا ڦهسن وار وٽار
ست رچيءَ مون سومرا - پلو اڄهن جا اڪرار
اُدي سدي هڏ - اُنکي پيئي ڪا نه پچار
سي لون عمر آجا ڪر - دلا سي دزار (دزار)
جن جا اهڙا ئي آچار - لنکي ڪيد قيد مان ڪبيرشاه چوي

* ڏوهيڙو *

ساريان ئي سانگيئڙن کي مهڪا مارو مڇهه ملير
پٽ پهريدس ڪين کي اوئي آباڻي ليڙ
ڪي بدداڻي بد مان جيئري لاهه زنجير
سرليون شاه لطيف چوي وسيا ميهن ملير

بيت ٥٥ (مارئي مارن لاءِ ماندي) شاهه لطيف

١- ميندا ذوئي ڏ مارئي - محلين ماروئان ذار
پاٻو ميت ملير روء - مدت ڏ وڙهي وار
جا هتيجن هار - سا ڪيئن رهندي ڪوٽ ۾

ٻروچو ڪنديس ٻران ۾ سان - آئي آسورا
چوڻي خاطر پيٽ جي - آئي ڏٺ ڏوڙا
هوُ ٻهڻجي ۾ ٻوڙا سي مُستالين سومرا ؛

٦- عمر ماروڙن سان - منهنجو جي ۾ جوڙو
سا اڄ گوارڻ گولاڙن ٿان - چولڙيندس چڙهو
وڃندس اباڻن ڏي - پڻسون پاند پڙو
ادو سب ارڪ اڙاو - منهنجو مڪب ملير ۾

٧- ماڙي ۾ چڙهي ماراي - لي مارن مروڙا ڏي
جي سڪ لہ آلدمر سومرا - آلدر ابرادي
لميان مرڪلڌي - هن لماڻي ۾ تي لٿو شاهه چوري

بيت ٥٤ (محلن سان پڻن حي پيت)

پنهنجا سارلم ســـومرا - هوء جي ٻاڙان پت پدرهار
ڏکما ڪـــانيم ڏيهـــڙا - آءٌ وڻـــي آهيـــان ڏار
جيڻن همه سهج ڪن ڳيون سرمراڻ - هيــرا پيڌار هار
ليڻن همه اڪا ٻرار بالشاهه - اچ ٻي سرگيون ڪن سينگار
حڻن همه پت پتوهر بالڏيون - اِبا اي جوڙا ۽ جنسار
ليڻن همه لوئون ڏاون سومرا - ڳيون ڪن ڪٿون منجهه کمار
جيڻن همه الب آمان ۽ آمڙاون - ابا اي ساغ چڪا بلغار
ليڻن همه ڪبڙاون ڪاراون چاراون - وڃ ابـــاڻن ابـــار
جڻن همه گل قلي جاون زعثران - ٻيا اي داتودي دادار
نيـــڙن ڳيون ٿاراون ٻيا ڪـــولاڙا ڪـــلزار

سڪ ۽ سنڌو مارئي

بيت ۵۳ (ڏارن جي سڪ) ٺٽو شاهه

۱- عمر اباڻي ٻار ڏي - الڪ سڪ سڄي
واڻين وڙ عجڻ سان - ڪنڌس ڪالڪڙي
جي مٺان ماروءَ جام ڪي - ٿڪ آءٌ اڄي
ان هنڌو راس رچي - ساهه ٿهڙو سرڻين

۲- عمر اباڻن ڏي - اندر ئي اڪر
ٿون ڪي مارن ٿهڙين - سومرا سندا
سانڍها نہ سرڻين سان - شل ڪليو پهاڻ ڪر
آلاهه لڳي امر ڪٽي - پڌ ٻائي اڌ مان

۳- سدا وسي او سومرا - ارواح اباڻن
ٻائي سولڪيءَ سالڻو - ساهه سندم سرڻين
هڪ سڪ سانڍها جي - ٿيو ورن شال وطن
ٿولڪي مارو ڙن - ٻروز لڳي ٻهچاءِ لون

۴- ٿون ڏاڏائي ڏيهه نہ - آهن اکر ڪير
جيٽن هيڪ ميڙو ملوڪن جو - ليٽن هيڪ ڏوجون ڪن ڦير
جيٽن هيڪ مال متاڻون - ليٽن هيڪ گاگام گهڻار
ٿون جهڏون ملهر نہ - لهون ٻهڻن ٻاڪ ٻير
ڪهر ڪٽيري ڪمر - شل وڃي ڏٽندس واڙه نہ
ٿون ڏاڏائي ڏيهه نہ - آهن جهاڳا ۽ جهوڙا

۵- ٻڌن پکي لام نہ - ڳاڻا ڪمر ڳورڙها

ساوڪ - همه ل ڪهي همترو - همه وجـايا ولو
اـ ڪـري ﭙﺎﮄا ڪمترا - ﭙـاﮄان مڏان مر
همه ڪمـرايا ڪمترا - لـو ڪان سد سڌر
اـﮄ عيل ﭙﭙدسه ﭙر - ڪمـا مان ڪٽي وﭙا
۲ـ ڪاﮬوﮈڪي ﮔهت ل ڄاڻ ﭽي ﭙالٽن ﭙلو ﭙﮬﭽر
ﻣﻠﻲ ساڏ سڪسه سان - ﭙﮬﭽو ﭙاڻ - ﭽاڻ
ﭙو ڳاﻲ ﮬﻤﻬـران - دليان سڌي * رڄ لي
ﮬـ ﮬڪڪ ﮬ ل اـدﭽي - ڪڪـ ﮬ وڏي وٽ
اڏامي ﭽي ﭙراﻧﻲ ﭽي اڪر - ل ڪينوڏﮬنٽي ڏڪ
ﮬﭙ ﮬـاﺭلي ﭙﻧﻮ ﭙڪ ﺭ - اڏي مـو آﮬو
ﭙـاﭠ ﭽي ﭙالن - سي لـﺮڪي ﻧڪﮌي
ﺟـ ﮬـﮌﻴﻲ ﭙﻧﻮ ﮬڪ ﺭ - ﭙﭙـي ﭙار ﭙﻴـﺮ وٽ
ڻي اڙﻫي اعتباﻪ سان - ﻗﻨ ﭙﭽﭽﺎن ڦٽ
آ ﮬـوﻳـﻲ * ﮬﭙﮌوس - ﺳـﻮ ﻋﻮس ﻟﻨـﺖ *
ﻣﮕـن ﭙﻮﮦ ﻟﻬﻮس - سنڌي ﭙﺮﻧﺎﻝ ﭙﭽﺮي
ﺳﻪ ﮬﺮ ﭙـﺘﻲ ﻧﻮﻥ - ﻝ ﭙﮭﻮ وﺳـﭙﻦ ﻭﺍﮌﻱ
ﮐﺮ ﺍﭙﺮﺍﻧﻲ ﮬﻮ ﮬﮑﺮﻱ - ﻋﻄـﺎ ﺳﻮ ﮐـﺎﺋﻲ
ﺳـﺎﻟﺪ ﺭ ﻳﺎﺋﻲ ﺭﺍﻭ - ﮬﮑﻴﺘﻲ ﻭﺍﺭﻭ ﮐﻴﺘﮑﻲ

۴- ڇڏي خوديءَ جو خيال - هيٺانهون حلم ٿيءُ
هن خوديءَ سڀ خراب ڪيا. اُني ڪيترو وڏو حال
اٽڪت مڇجهون لهال- لون البت ٿيندين آدمي
۵- ٻوڪين لان ڪي ٻوڪ- جيسين ٻاٽي اُٿي ٻار ۾
وَقتَ ۽ و ٻيديءَ ڏڪري- سڪي ٿيديءَ سوڪ
جتي اُٽيدو لوڪ- لتي سڪندين هڪڙي سنگ ڪي
٦- ٻهڄي ٻوڪ سنيار - ٻراٽي ٻهڪي لي ڇڙهي
ڪميا ڪانياٽيءَ سان - ڪيڏي ڪلپت جهار
ڏيٺي وار و ٻساهه جي - سامي ٻرم نوار
ڏ ڪٽي ٻيڇد ٻار - اَليٺي اَڪت الاج جا
۷- خاوند ڪين ڳٽي - اُوڳڻ هن اُٽاس جا
لو ۾ ڪس ڏ ڪسر جيٺري- مون ۾ ميل مٺين
کهيءُ ڪي ڪٽي - ارد سڄاٽي ٻهڄو
۸- ان سڪياٽي سا ڇوان- جنهنڪي صبر جو سينگار
ٻٽي ٻاٽي ٻاٽڪي - خاميءُ جو هار
ٻاٽي سا قرار - اُدب جنهن جي اڳ ۾
۹- هٺي هٺ وڃاءِ - متان ڏسين ڏک ڏهه ۾
ڪر اُدب سان عاجزي - ٻالد ڳڇيءَ ۾ ٻاءِ
خلق سان خلقت ۾ - خاوند ڪي ولجهاءِ
ڪاڻ ٿٽين قطار ۾

ڏڪون ڏين فراق مان- ڪيو ڪارهر ڪر
ڀيا ڀاڪارڻ ٻاهرون - جر جا حباڙر
ٻدر ٻلائون اچڙئون - آئدون اڄگر
مع مالڪرووڻون ڪهٽيون- ٻٽي ٻڪين جي ٻاڪر
اهون گهمن ٻاهڙئون- ساڻ آدهون سيسر
ڪيدون ڪڇئون لڏڙا- ڏاڪ ڏين ڏڏر
واڳن وات رڏا ٻتيا- ڪڍيا واسينگن ڌر
وات وجڻ حي نہ ليي- ڀيا ٻڪڙي ڪوڙ ڪير
ڳڻ ڳاٽيتي نہ اچن - لبکي مدهہ لشڪر
لڏهين اهڳڻ بالهين ڪي ڪير - سٽي سڳن ڏر
ٻر ٻاڪوڪرار ٻادڙي- اُن ڊنسي ٻرهڪر
ڪرلي واس ڪم لسي - اڪري ڪانءُ لٽر
ٻٽن ست ٻبرن ٻر - آئي خان ڪڙو ليز

بيت ٥٣ (حليمت)

١- غريبي گلزار آئي - موچاري مينکهو جري
ساڙڻ ڪاڻ سسار ۾ - آئي لسي اهڪار
اتي اول ٻڏايا اسان - لسوکي ني لڪرار
اڳتي اوهانجو اختيار- اسان جيو حرف حساب در
٢- ولع وات ووي - تيءُ هبنائون حلير لي
ماٽهون مچيون نہ هيڪي- الي اڄوي ڳالهہ اڳري
بلڪل چڏ ٻري - متاهين مينکهو چري
٣- چون ٿا چاري - نہ هل هيناڻهين وات اون
مارحن متالونءُ ۾ - ٿا اُنر اهڪاري
الي حودي حراري - لنڙي ولع والـڙي

۴- چڙي خوديءَ جو خيال - هيٺانهون حلم ٿيءَ
هن خوديءَ سڀ خراب ڪيا. آئي ڪيترو وڏو حال
اٿڙت مڇهون لهال- لون البت ٿيندين آدمي

۵- پوکين لان کي پوک- جيسين پاڻي اٿي پار ۾
ڦٽا و پيديءَ نڪري- سڪي ٿيديءَ سوڪ
جتي اٿيدو لوڪ- تني سڪندين هڪڙي سنگ ڪي

۶- پنهنجي پوک سنڀار - پراٽي پهڪ ٿي چڙهي
ڪميا ڪانياٽيءَ سان - ڪيڏي ڪلپت جهار
ڏٺي وار و پساه جي - ساجي پرم نوار
نه ڪٽي پيهد بار - آڻيٿي اکت الاج جا

۷- خاوند ڪين ڪٽي - اوکڙ هن اٽناس جا
لو ۾ کس نه ڪسر جيتري- مون ۾ ميل مٽين
کهيءَ کي ڪٽي - ٻرد سچاڻي پنهنجو

۸- ان سکيائي سا چوان- جنهنکي صبر جو سينگار
پٿي ٻائي پاٽڪي - حلميءَ جو هار
پائي سا قرار - ادب جنهن جي اڳ ۾

۹- هٿي هٿ وڃاءِ - مٿان ڏسين ڏ ڪ ڏنهه ۾
ڪر ادب سان عاجزي - پالڻ ڳچيءَ ۾ پاءِ
خلق سان خلقت ۾ - خاوند کي رنجهاءِ
ڪاهل ٿئين قطار ۾

لزعكارن ذاع اراق مان. كمز حكارنار كر
با باحكاوا ن ئاترو ن - مو با حازر
مو تاارن ازّازن - امون أمكر
من مالكر موزوارن كشورن. بكي بكمنهي داكر
اارن أمن الوزارن. ساع لدون سر
حكمرن حكحاون لتزاء ذاحة ذاع ذاذر
وأن واعد وذا يتما حكدبا واسبكن زر
واعد وجط من لا ابين. بها بكزي كرزكبر
ئع ئاالبني لا اين - لكي محين. لنكر
انام امكرك باامن . ني حكور متني سكن ار
ار بالحكوحكوار باعزي. أن عامن وهوكر
اول ونسى كر اسس . اكري ئاني الار
الي ست امسورن ار - ألي حكان ازو لور

بيت ٥٣ (حليمة)

١- كرامي كزار ألي . مرجاري ميكاز جري
سازئ حكائ ساره . ألي لي أعكار
الي اول بسلالا اسان - لمراي اي اكرار
ائدي اوطالبوالمتبارس اسان جيم حرف مسابح ر
٢- وان وات وري . كي؛ عمناارن ملبر لي
ماارن مجمل همكي. الي أدوي ئالا ازي
بلسكال بدّ ابري . متاهمن ميكور جري
٣- جون ٥ باري . لاعل ميلالهن واعد اون
مارمن متالهن ٨ . لا أنواعكاري
الي مردي مواري - لازي واع والزي

بيت ١٥ (ڪاڪئي سوڍي جي سورهيائي)

تڏهين سوڀو اٿيو سنيري- ڪونڀو ساهي ڪر
سنڀاليو صبحان کي - ٿو پاڪ مڱي پاڪر
نہ ڏهت ڏيارج مون ڏٺي- آهيان تو آڌر
هاڻي هڪ جيڏن ۾ - منهنجي پت رکج پرور
لاهيو ليري لي چڙهيو- ڪري الله اوهر
سورهيہ گهوڙو سٽڪيہ ۾ - آهر الاهر
لکئي لهين نصيب جي- آهي ڪانہ ڪنهن کي ڪر
پر لکيا هيا حفيظ چوي - آڳي انڪ اکر
سو عاشق اهارو ڪري - اُٿلي پاس اٿر
هليو حشمت سان وڃي- لڪو ڏانهن لڄر
آخر اچي رسيو - جتي ٻڌو سڏي پاڪر
ڪل ڇري ڪڙڪو ٿيو - متا ڏم ڏ ڇر
ڪر ڳل ڪن ڪيدي وڏا- تيا ڇهڇتا چوڌر
ڪل ڪنهن جي ڪانہ پئي- ڪڙڪي ڪانءِ خبر
نا متي نظر نہ اچي - وسنو ڪا وڃهر
شينهن شهہ گوشن جي- ٿي دور پوي ڏڏڪر
چين چيتن چراخن جي- پئي ڪوه مٿي ڪوهر
واڻين وڃن جون ٿيون- ڪن هاڻا هل حشر
ڪنهر املائي ڪيترا- ڪن گروڙيون گيدوَر
مون ڳوهون ڳرو پت- پيا ٻئون ٻهڻي ٻر
گرگہ گڏ ٻولڙا - و ٻڙهي وس ڙار

٣- واعا کي نمې راسه جو - انار محل
خيسن عرا سعار به - بيا اخ دالسار دل
انس وزن أجل - لمالدمن ارزي

٤- جارط بولمي رامه جو - اا ام آلمي مي!
لدهيجو قدم بدمرلا بازبانې هي اون لمن هموع
دان دلوبا دل ولبان - ولي راهي لي!
عمبنو انلي هي! - نو صوح سوالو قبايه

٥- بامو بعتمي رامه جو - وار سون سمل
بالنگ الرثون بيالکهون - او لکه لاای اول
دالسا ولان له دان ئي - ولن لمسوالي امل
اکمر جو آتيل - سو سر قې له سوعو آلمي

٦- زمي راسه بچکار - سالمک سروکي ساز
ابالمن ازعم گرلاو به - مکري آنهسابا آواز
ملم سو سيد جوکي - واجا اوسن وا
سباني سر مراز - موون ممکدو مکګي

٧- بهالي بت مقتبان - مون لان مور له مکيا
لسارکي ملبلن به - کهوزا کور تهبا
هالي مکارط عمكوزي - آا مکا لد عمح
بيا مني او مشما لدهن سر جو آعيان سوکزو

٨- سر مکني سر کورلي - سر وکي لئي له صاح
غواشون له کدوکي - او ماري مبر متح
لاو اوان جا - او سوزار مکني ساحه
هالي سبجه صباح - مکو له بوتلدو مکنځ

مڙدن کان وڏ ڏيمڻي- ڪونهي ڪو ٻيو مال
زر زيور جو اسانکي - ذرو ناهي خيال
هاڻي پلا ڪر پال - ڦاٻو رهه تون ڦول تي
٦- ڦاٻو رهه تون ڦول تي - اهو عرض اگهاء
ورڻين جي ڦر کي- همت ڪر تون لاء
اسان لدورن کي - جيڏري مر جلاء
ڇاڪاڻي ته سان ڪهاء - ڇا اڇلي هڻ تون آگ ۾
٧- سڻي حال هنن جو - حيرت لڳي شاهه
ڇني معافي آهي مڙن کي- ڪير سڪايو ساهه
موٽي هن شهر ڏي- ڪاڻ ڪندس آءٌ ڪاهه
هنڌ هنڌ ٿي واهه واهه - مليو سهاڳڻ سهاڳڻين
بيت ٥٠ (راجا راء ڏياچ جو سر دان)
١- پاڻ پهرين راٺ جو - ڳڙهه پاسي ڳايو
ٿيو غلغلو ڪرنار ۾ - ڪو عطائي آيو
سالڪ ساز سرود سين - کي جو ڪمايو
ٻيجل ٻولايو - ته سر جو سوالي آهيان
٢- ٻيجل کي ٻي راٺ جو - سڏايو سلطان
اڳي ڪو نه آيو - پنر لهڻجي پان
جالڻان جيءُ جدا ڪيو- طرح ٽٽي جي ٽان
مون وٽ مال متاع جي- ڪمي آهي ڪا نه
تو ڦس ڏيان مڱڻا - روح رچندا دان
ميان مهراڻ - ڇوري چنگ کي ڇڃ ڪي

١١. صدقي پٽن جي ديش اسالجي ڪتو
۽ مٿي مٿن مهنجو هميشه ڪمو
١٢. سڀ پٽ مون کي ڏني ها ڏني
۽ قربان قوم تان ڪريان ها ڪٽي

بيت ٤٩ (پنورڻا ناريون)

١. اڳي هڪ شهر ۾ ڪنهن بادشاهه ڪئي ڪاهه،
وارن واهون بندارن - ڪا نه ڀڄڻ جي ڪا واهه
پنهنجا سڌي ڪئي ڪڌهي - ڪا نه وڃي ڪا واهه
وڙلي وڃي پناهه - ماڻهو اندر قلعي ۾ (ڪرت)
٢. هلان ڪيدو بادشاهه - آيو قلعي تي ڪاهي
حڪم ڏنائين لشڪر کي - نه ڪوٽ وڃو ڊاهي
هڪ هڪ مڙد قلعي جي - اندر جو آهي
سڀئي ڏهن لاهي - اڳلي هٿ آڪ ۾
٣. مارار مڙد مڙئي - زالن جهڙو نه وار
لنڌي وڃن شهر مان - اڪري لين لسروار
ساڳ ڪٽن مالي ليڻي - آهي ڪين اختيار
هر ڪا کڻي هٿيار - ٻليءَ تي ٻيهجي هلي
٤. حڪم ڏنئي بادشاهه - زالن نهرائو
جي ڪپڙي اگر اوهين وٽو ليون - مڙد پنهنجو
مون تان آهي لباس ڪري - آن کي پنهنجو
جي هيڪڙي فرمايو - پنهنجا آندو سو اسان
ليو ليڻي - جهو لوهان پنهنجا

اخلاق ۽ علم جو - اعلان آهه ماڻا

بيت ٤٨ (ديش لاءِ پيار)

١- ڪنهن سوڙ وهيه ماڻا کي ست پٽ هئا
سهي سوڙ سختيون جنهن هئا چڻيا
٢- ماءُ پالي لپائي ايڏا لائق ڪيا
هڪ ٻئي کان جوڙا جيرا ڇڻيا
٣- هڪ ٻي مهل ڏنهن سي جنگ لي مڪا
خوشيءَ سان ڪيڏي ڪيا سي آلدا چڏا
٤- ماڻهون ڪو مونيو هئو جنگ لاءِ ان
پڇيو حال سارو اچي ماءُ ان کان
٥- قاصد چيو سڀ آئي منڙي اما
سپاهي سندو سڀهو تو سليمان
٦- لڏيون خون دشمن جون وهيون تي جتي
لڏهڻي سڀوڻن ڏنو سر الي
٧- لڳي ماءُ کي ان جواب تي اچان
چيائين نئي تو کان پڇن جو اچان
٨- ٻڌاءِ جنگ آخر ۾ ڪنهن ڪئي
ڪنهن سوڀ پاڻي ڏني ڪنهن پڻي
٩- قاصد چيو سڀ آئي ماڻا متي
فتح تي اسان جي هار دشمن سڌي
١٠- ڏئي نهڪ ماڻا ان وال چيو
نه پڻن جو نه ڪوني آرمان ٿيو

گلشن دنيا جي اندر - باغبان آهي ماتا

١٢- ڀؤلر گنگا جي جل کان- ماتاجي آج آهي بهتر
سچ پچ سڀني جي لئه - ايمان آهه ماتا

١٣- پهنجي اکين جون آليون- دل ۾ رکندي دائم
سيڪڙن سچ ۽ صدق ۽ - ايمان آهه ماتا

١٤- دالي دنيا ۾ انجي - ثاني نه ڪو سراسر
ٻارن جي پيار جو هڪ - نشان آهه ماتا

١٥- وڏا سڌو نه وڃڻ- ڪڏهن ان پٽ پيارو
ساري عمر سڀني ۾- سلطان آهه ماتا

١٦- مشهور ٿيا دنيا ۾ - جهڪي رشي مني سڀ
سچ پچ انهن سڀني جو - سرمان آهه ماتا

١٧- سڀ ويد ۽ پُراڻن - ۽ شاستر دنيا جا
تورات ۽ انجيل سڀ - فرمان آهي ماتا

١٨- جمنا گنگا ۽ سندر - گوداوري ۽ ڪرشنا
پڻ انهن سڀني جو - مڪان آهه ماتا

١٩- سنسار جا خزانا - رڌوُن سڌوُ سڀئي
سنتن مهاپرشن جو - ورڌان آهه ماتا

٢٠- سچ پچ جي سرڳ چاهين- ته ماتاجي سيوا ڪر
مڪتيءَ سڌي سڌو جو- دروان آهه ماتا

٢١- سارو سربراهن جو - پرڀوُ آهه ڪٿي ٻان
جا دين جا دنيا ۾ - لاثان آهه ماتا

٢٢- مشتاق ڪي اڪابر - ان ۾ ڀائي ليڪ

★ ويرثا ۽ قرباني ★

بيت ٤٧ (ماتا جي مهما)

١- سهڻي سچي سرڳ جو - آستان آهي ماتا
سنسار جي سکن جو - سامان آهي ماتا
٢- ٻهھچر ني خون پياري- پڻ جان ڏي جگر ۾
تڪليف ايڏي هوندي - نرمان آهي ماتا
٣- ڪيئن پرام سان پالي- ٻهچي ڪري اچن جو
اولاد جي شمع لي - پروان آهي ماتا
٤- ڏينهن رات سک ڦتائي- ٻهچي اچن جي سک لاء
مشڪل دکي سهي ۾ - نگهبان آهي ماتا
٥- اولاد جو اندر ۾ - هر ويل خيال ڌاري
انجي دکن لي هردم - پريشان آهي ماتا
٧- اندو مندو جي انجو - اولاد پل هجي ڪو
پورو انهيء جي لاء پڻ- آشيان آهي ماتا
٨- ندڙو ٻچو نماڻو - ماتا ري آهي ماندو
ڪرتا انهيء جي ڪانر - يڳوان آهي ماتا
٩- پوڙهو پڪو ڪٿي ڪو - انڌو هجي لنين لي
ليڪن پٽيو نظر ۾ - اڃا جوان آهي ماتا
١٠- ڪيڏو ستائين انکي- هرگز نه شوخ ٿئي ٿي
بيشڪ ديا ميا جو - مهران آهي ماتا
١١- ماتا جي گود جهڙو- نا ڪرئي هندورو هولدو

جو اُن وکابرو لٽي اُر کسر
ءالدو لاهي اُن ڀ ڪو هردم
واه هڪڙي ڀ ڪر ڀ هڪڙو ڪراو
ميال دل هر سمررو اُن ڀ ڏ ڀو
سالڪو لاهي جي ليدو لورو ڪٽي
ڏ ڀ اِسالي الهيءَ ڀ ليدي ڪيٽي
ڪر ڪرڻ جي اعالي واه عجيب
نم سب ڪر ڀ الن لٽيئي لصيب
واه عالم ڪيو اعالو جنهن
ليه ٻيهو وڏو ٻيراڻو لنهن
ڪوش ڳسناوڻ ٽيراڻ سدائين جي
ٻمان هي نيمه وڪنج ڏل لي

بيت ٣٦ (ڪاري)

ج ڏ ٻوڙي عيڪر ڪاري، ڪون [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

سنگن مان جو اُن کڍي ٿو
لهن سان پنهنجو گهر ڀري ٿو
چري ٿو منهنجي روزي اهائي
سگهي گذر لاءِ خدا ملائي

بيت ۴۴ (لاپارو)

١- اڄهو اُسوءِ جو مهنو آيو - لاپاري جو ڏينهن سعيو
٢- هلو پنيءَ ۾ ڏسون هلي - واهه پني ٿي آهي پلي
٣- سنگ سيٽي کيتن لڏن ٿا - پکي لن لي لُٽن کڏن ٿا
٤- ڏسو ته ڪيڙمي کيتن اچي ٿو -
خوشيءَ منجهان سو کيتن لڇي ٿو
٥- همت سندس ۾ ڏاڍو آهي - سنگ انهسان پيو ٿو لاهي
٦- ڏسو ته ڏاڍو ڪمتن هڻي ٿو - سنگ اٽي کمتن ڪٽي ٿو
٧- جهول جڏهين هو پنهنجي ڀري ٿو
گڏ لڏهين سڀ سنگ ڪري ٿو
٨- ٻوءِ ان مان اُن کڍيتو - اُن ڏسي خوش ڏاڍو ونڌيتو
ڏٽيءَ جا ٿورا گهڻا مڃي ٿو

بيت ۴۵ (ڪم ڪرڻ جي ريت)

ڪم جي وقت ڌيان ڪم ۾ ڏيو
راند جي وقت راند رؤند ڪريو
ان طرح سان جو ڪندو پيو ڪم
خوش گذاريندو سو ادا هردم
ڪم ڪرڻو هجي سمورو ڪجي
مؤر اَڌ ۾ ڇڏي نه اُن کي ڏجي

چالين آلڪي نہ ڪوڙي لهنجي ڪار
ڇو نہ پهنجو ڪلهو تون آڻين ڪم
ڪاڏي لهنجي ڄڃي اوڳي هڪدم
ڪين ڪنداسون سهائتا لڳن ساڻ
جو نہ پهنجي مدد ڪري تون پاڻ
پوءِ همت ڇڏهين ڪيالين پهنجي
ليس ڪاڏي ڪاڻ لڏهين سهنجي
ڏس پهنجي همت سبدا ڪم ڪار
ٻي ادا ڄڙس ڪو پهنجو اڙو ٻار

بيت ۴۳ (هارين جي محنت)

هين پهنجن سان ڪري ڪمالي
ڪڙمي ء پهنجي اڪ پچالي
محنت جنو لي مليس ڦل
فصل سندس اهو اڏون اڳل
ساوڪ ڏاڍي سوڀاهين ڪري لي
ڏلي سيڌي جي دل لري ٿي
اسڃي پڪل آن پر اپالهن
ڏرائي ڪاهه سان آهي ڇالهين
سنگ لڏن تا جي ڇوڏاري
پهارو لن کي ڇاٽي هاري
شاهه سڏون لو لن کي جاٽي
مُوَتِ نہ سمجهي سو ميت جاٽي

ـمڻي ماڪي ايو ڳهر لاهي. اِلين نہ چئي ڪي لوري آهي
ـمڙي ماڻهن ڪاڻ ڌري ٿي. سستي ڪڏهين ڪين ڪرڻي
ـاٿرو ڳهرجي اوهالکي جالي. مڪ جان ڪرئو خوب ڪمائي
ـو جي ڳالهہ لاءِ پري ٻري ٿي. سستي ڪڏهين ڪين ڪرڻي

بيت ٤٢ (پاڻ ڌي پاڙڻ)

جيڪو ٻيھجي مدد ڪري تو پاڻ
تو ايشور پڻ ڪري مدد اُن ساڻ
ڪو ٻ جڏهين شروع ڪجي ڪم ڪار
ڪري همت مڃهانس پٺجي پار
سکهہ ساري ڏاي ڌاڻي ۽ جيڪا
ڪم ٻيهجي تي لائجي سب سا
پيش جڏهين اَچي ڪو مشڪل ڪم
مڙس ٿي لهکي لڳو ادا هڪدم
جو نہ ٻيهجي مدد ڪري تو پاڻ
ڪير ڪندو اَچي مدد اُن ساڻ
ٻيو جوڌي جي هي ۽ ڳالهہ ڪر ڪن
ناهوُر وڏو سب تا جهڪي چون
ڳاڏي ڪنهن شخص جي ڦٽي ڪب ۾
وائڙو ٿي ٻيهي رهيو ڌپ ۾
ٻيو جوڌي کي ڪيائين اُت پڪار
ڪر مدد مون ساڻ اون اَچي هڪوار
ٻيو جوڌو اَچي ٿيو لروار

جيئن ٿو ٻڌجي ته رکي هڪ هڪ ڪٺو
جيتوڻيڪ ته ڀلو اورچائي ڏسو
تا ذري مان ڪيو وڃي ڪڍو قصو
تس اُورچائيءَ ته ماڪوڙن جو حال
هڪڙو ماڪوڙيءَ سندو ٻڌجو مثال
هڪڙو واريءَ جو دڙو ڪٽ هو اُتو
اُٿيڪي لنڊوڙيءَ ڪٽليءَ پٺي ته ولهو
لُڙهندي ڪيهن ماٺوءَ جيس ڪٽلي غريب
ٿو پيئي ڪرانٿون هي ٻورهيو عجيب
جهاڙين مولڪي دل گهرني سڪتيءَ جيو
اُن چوڙ لي هي اٿو ٻسو رهيو ڪيو
لُڙهندي ماٺوءَ کي لسڳو ڏاڍو عجيب
جهاڙين اي ڪٽلي سٽع ٿون هي سبب
واسه ته ٿون ٿي ڪٽي لسورو ذرو
ڪيئن ڪتساليندينءَ ٻسلا اڏو دڙو
لُڙهندي اُن ڪٽليءَ جيو هيءَ ٻاهه سٽ
مون ته تان آهي اُورچائيءَ جو ڪٽ
ڪرڪرٽ ڪان ليندس ڪڪ مُورڪين
جي مُهس ڏ ته مولڪي جولدا آفران

بيت ٤١ (مکہ ماکيءَ جي)

مکہ ماکيءَ لاءِ آئي سوارو - ڪان مٿان تا ڏي ٿي ٿيرو
ڦيرڦاءِ ... ڳڙارگهو ازيئي - سنتي ڪڏهين ڪين ڪرانئي

٣- سڀ چائو ٿيو سو ڇهڙو پلنگ، تہ ڇڏ پائين
ڳڻتي لٿي ۽ ٿاڪ جي ٻي پل پل ڪيائين
ڪرندو ڪنهن مهل ڪو ريٽڙو پٽ تي ڏٺائين
ڪو ريٽڙو اٿاهين ڇُري چڙهيو ديوار تي

٤- ڪر ريٽڙو ڪاهي هليو چڙهيو مٿي ديوار
ڪري پيڙو پٽ تي موٽي سو ٿنهن وار
همت نہ هاري تنهن ڪئي ڪوشش ڪيائين اپار
آخر همت ۽ چار چڙهي سو مٿي ٿيو

٥- چڙهي سو مٿي ٿيو ورئي ڪرندو پٽ
آئي لٿي ۽ شاه کي ڪل چڙي جهٽ پٽ
ڇي واڇاري وڏن سان ڪال ڪٽي ڪا گهٽ
ٽڪڙ جنهين وٽ سي موڙ نہ پهچن ماڳ تي

٦- ڇهہ پيرا هيءَ ڪريو سڀيرو سٺين ۽ وار
ڪي ڏٻري کي ٽڪڙو ڇري چڙهيو ديوار
ٿوري پنڌڙو ناهہ کي باقي همت ۽ چار
پهتو جڏهين پار تڏهين شاه شرمندو ٿيو

بيت ٤٠ (ماڪوڙي)

١- ڪڻ عجيب آهي اورچائي ۽ سندو
آدمي جهڙو اورچائي ڪندو

٢- من گهريا مطلب اٿهي ۽ ٿيندا نصيب
هن اورچائي ۽ جو قول آهي عجيب

٣- ٿوري ٿوري ڪم مڃهان ٿيندو گهڻو

درا ألهيء مان عمدي ايندي. بماري اڄ لهندي لهندي
لهن لي ڳرڙا هلي ٿيٺسي - راجا ڪي ويا حسن ڳئي
ونڊل ڏاڙن هت لهن لڏ. وري جڏي واس سائي ۽
هت ۽ ونڊل هو ألهو هي. حڪم جڏن ها هر لهن ڪي
حڪدي وڙا ڪي اند مڇهان. ٻيالين صدائي ڏاڻي ۽ لا
ڏاني حوڙي ار اڄ ميڪا. جڪسي ٻاشڪ آعسي
ساوڪ:- مهسن ماهه سڙاو ۽ ليسن ڪر ڙاسر
عتان علبو ونندان اون سماء عيڪڪلو
لياليهن لي ۽ لڊ او. اسڪي ڪر جهان ۽
٢- ليڪي لبعدن ناڄ سان. بر سب وعددو هس
إما سڪهر سمسه. چوڪي رڪ اون جسه ۽
٣- جيڪر منڙا اول ار اولي. در دنيا ما سر او ڳر
سڪ سچر سر مالي ار. سڪي سر ٻالڪي ڄاڻو

بيت ٣٩- (ڪوريئڙو)

١- ليتي لعسل ٻلڪ لي حڪدون ملڪ هي شاهه
اوراو ٻسي الدر ۽ ڪڪسي ڪا سنڃ
رڪيسه ٻڌا رامي لئي عرڪر ٻڌي واهه واهه
ڪار سڃيس ڪا راهه لهي ٿا ڙس موڙو لو
٢- مسوڪو لي هي رعبو والسي ۽ الي واسه
لهي سالڪهن لي معسان ٻيٺسي واسه
. هي ۽ ٻهندي ألدر سان اوري إعالي ناسه
ـــ ڪبر ناسه جسالو سم ٻڌ جسام لي

٦- جڏهن اچڻو ڪٽي ڳوٺ تي سردار
تڏهن هرڻي ۽ ٻوڙي آئي هيڪار
٧- ٻلي هرڻي مرڻ کان ڪين سائي
ڪندي دانهون ٻنيان گهوڙي جي آئي
٨- ڏسي هرڻي ٽهڪي کهل پيئي
ڪٽي لاهي ڇڏيائين اچڻو اٿيئي
٩- ولي اچڻي کي هرڻي جهنگ ويئي
اڏو سردار گهوڙو گهر ۾ لئي
١٠- جڏهن تي رات آئي لڏ سردار
تڏهن سڀني ۾ ٿيس آواز هن پار
١١- نه لوڪي ٻاجهه هڪ هرڻيءَ تي آئي
الٰهيءَ عيوض ۾ ملندي لوڪي بادشاهي
١٢- ڏٺيءَ ۽ وري ان تي آهڙو ڪرم ڪيو
جو اُ سردار جاڏي ٻادشاهه ٿيو

بيت ٣٨- (شڪر ڪرڻ)

راجا ڪنهن تي اٺب ٿليو - ڪپ سان سندس هٿ وڍيو
چيو وزير نه ٻولو ساهي - ان منجهه ۾ ڪا ڀلائي آهي
راجا وڌيو هو ڏمريو - تنهن وزير کي قيد ڪيو
هڪ ڏينهن راجا ٿيو تيار - ڪرڻ اڪيلو ويو شڪار
لڳو ٻپڙ تي ڏينهن جڏهن - وڻ جي ڇانو ۾ سمهيو تڏهن
جهڙن جو ڪو اٿ سردار - ڪوڙه ڪون ٿيو هو سو بيمار
ڏس مليس ڪان هٿ ڪر ڪر - ڇاڪ هڄي جو ماڻهون سو

بيت ٣٦ (وڻ جي ڀلائي)

١- ڏسو ته وڻ ڪيئن ڪري ڀلائي
اُن مان سڀ ڪي رسي چڱائي
٢- سڙي اُس ۾ پاڻ سدائين
ڇانوَ ڏيڻ کان رهي نه جائي
٣- ٽاريون اُن جون سدا نمن نيون
هٿ وڏائي ڪين وڪن ليئون
٤- ڏڪ هڻو ٿا اُن اُوڙ ڏاڍي تو
ٻت لئي ميوو ڪري ٻوڻي تو
٥- ڪرڻ نه گهرجي ڪنهن کي وڏائي
ڪجي اُن سان پاڻ ڀلائي

بيت ٣٧ (هرڻيءَ تي رحم)

١- ٻڌو هيءَ ڳالهه هڪ هرڻيءَ جي بارو
ڪريان هت رحم جو تو مان ذڪر سارو
٢- اُس غزني شهر جو هو هڪ سردار
ويو جهنگل ڏي ٿي گهوڙي تي سوار
٣- گهڻو اُن جهنگ ۾ گهوڙو هلايو
مگر ڪو شڪار اُن کي هٿ نه آيو
١- ڏٺو اُن ليت هڪ هرڻيءَ جو اڄڙو
پٺيان اُن جي هلائين گهوڙو لڪڙو
- ٻچو ڊوڙي ڊڪي آخر لڪي ٻيٺو
سردار سو گهوڙي مٿي ڪيو

٣- مٺي مائٽي لوکي جت ڪم نہ ايندي
پـلانـي أنـي ننھڙو آذار ٿيندي
٤. ٻچاڙي چڱي جي ٿيڻ ٻنھنجي چاھين
تہ ڪر پيڙلانـيءِ ۾ نہ ڪي سدائين
٥- دل ۽ جان سان ڪر ادا تون پالنـي
تہ تحقيق تني عمر ٿينديئي سجائي
٦- ڏني مھر سان جـي ڌڻيءَ لوکي مايا
تہ ڪر تون غريبن ۽ يتيمن لـي چايا
٧- ٻکين جون ٻکون لاھہ ٻو ڏيار تون تن
پڪائيج أگھاڙا تہ لوکي دعـا ڪن
٨- ڏسين جي ڪٺي واٽ تي تون أنڌو ڪو
أدا تون وجھين أن کـي ڏيکار رستو
٩- جڏھين ڪوبہ لولي پلائي ڪري تو
تڏھين لوکي آرام ڪيڏو أچـي تو
١٠- تڏھين ٻڻ ٻين کي خوشي چوڻ ٿيندي
پلائي جي ساڻن ڪرڻ ۾ ڪا ايندي
١١- گھرڻ جيئن ڪو تو سان ڪري ڪو پلائي
ڪرڻ گھرجي تيئن لوکي اي سان چڱائي
١٢- پلائي ڪندڻ تان ڀلو تنھنجو ٿيندو
پلائـيءَ جا پاڙا ڌڻي لـوکـي ڏيندو

★ ڀلائي ۽ رحم ★

بيت ٣۴ (مڙني آهر جو پيار)

١- مولڪي ڪنهن کي ڪر پيارا - ٻار منجهان کي گوڏ رڇارا
خوش کي ڪر هر مون ڏي ٻيارو - منهنجي آمز

٢- الله ڪني مون جڏهن کي ٻنئي - ڪنهن کي سمارام لولي ڏئي
جاڳي نه مولڪي ڪڏالون واٽي - ڪم منهنجي آمز

٣- ننڍ ڪندي جي ذڪر ڪاڌر - ڪنهن ڪٽي کي چالي ۽ الار
ٻار منجهان کي پاڪر پالـــر - ڪنهن منهنجي آمـــز

۴- ليس جڏهن کي آءٌ بيمار - دوا ڪري له کي لـــي ليار
الله تعالــــي رهـــي هـــوشيار - ڪم منهنجي آمـــز

٥- صبح سالجوي ۽ سار لڌالمن - ڪاڌو ٻيتو ڪيٺن کي ڏالمن
مون لـــي ٻهون جـــو ساهه چڏيالمن - منهنجي آمـــز

٦- لو ڪٽي مون سان آهي ڀلالي - لبون له ڪريان شڪر سدائين
مـــڙو لـــه وسري لنهنجي چڱائي - منهنجي آمـــز

٧- وڏي جڏهن آءٌ وڏو ٿيندس - سڪ سوان آءٌ اوکي ڏيندس
لـــولـــي ٻهون جـــو ساهه چڏيندس - منهنجي آمـــز

بيت ٣٥ (ڀلائي)

١- ڪري آهه اهتر سيڌي سان ڀلائي
چڱي ڳالهه اهڙي نه اي آهه ڪائي

٢- سڀئي مال دنيا جا هت لون ڇڏيندا
ادا جڳ مان لوڪي وڃي ساڻ ايندا

٤- ڇوڪرا ٻيــــو ننڍين جا مٿو وٺــن ڦري
مٿان ڪريـون اوچتو پيهون هيٺ ڪري
٥- آهن ڏک ڦـــهـــر جـــو ڪرڻون جي مٿان
ڪرڻو پـــڻ اڪري وڃو ننڍين جـــي هٿان
٦- اڏهين شرمنديـون ٿيون پليون ســـي اچي
وڏهين تي جڏهن شيءِ لاءِ سا هٿان ٿن ويئي
٧- چڙي سي مڪ ائي کي هليون ڏيئي پٺ
وڏهن جيڪي ٻار ٻن جوڙي اها جـٺ

بيت ٢٣ (ٻلڙي)

١. ڏس هيءَ منهنجي ٻلڙي-جنهن سان آئـم داڙي
٢- واٽ رهي ٿي خبردار- ڪوئا ماري ٿـي بيشمار
٣. ٽانگهه ٻلائون ڪري ناس- ڪوڙ ڪري ڪو ٿن لي قياس
٤. ڪوئا ٻه ڪن ٽا ڏاڍو زيان- ڪاٽو ڪپڙو ڪن نقصان
٥. گڏون جائن ٻه ٽا ڪوئين- جت ڪٿ ٻڌهنجا گهر جوڙين
تڏهن ٻليءَ کي ٻچو وڃن- ان ٻه ٻڌهنجي وڃو لڪن
هـيءَ منهنجي ٻلڙي- ٻور نه ٿئي سا ٻـ لـــڙي

١٠- سدائين لو سرعو ڪناري مچار
سدا آهه ڪوڙو عراب ۽ خوار
١١- ڪري پاڇهه پيئجي سچي لي ڏاٽي
ملي آبرو ٻڻ سچي کي ٿهٽي

بيت ٢١ (سچ) ڀاڱو ادون

١- آءٌ ڏ ڪڏهين ڪوڙو ليندس
ساهه سدائين سچ اي ڏيندس
٢- ڪوڙ ڇوڙ سان ٻه وڃايان
هتي هتي لــعــ ٻاڻ لجايان
٣- سڀني ڪوڙو ڪوڙو چوندم
پاسي ٻه ڪير وعــڙ ڏ ڏيندم
٤- سچ ڇـوڙ سان ملندم اسـاو
ڪڏهين ليندس ڪين خوار
٥- مولڪي ڏاٽي اُن سکيو ڏاٽي
ســـچ سان وتان دل گهٽي

بيت ٢٢ (ٻاڻ ٻر وڙهڻ نه گهرجي)

١- اچي وڙهون ٻاڻ ٻه الهون اـ هڪ ڏيهون
ڏولندون ۽ ڏوکيون گهڻو وڙهيالي جاشيدون
٢- سڀ لڻون جهيڙي جـو وڳــو هي ۽ هنر
ڏ هڪڙي هلي سگهي اي ڪي هو هڪڙو
٣- پيلون هون پيه لي. آهي هال اعــي
ميالو ميالو اسه ڪري گڏبي پيدون سي

اهڙي اَملهہ شيءِ جي ڳڻتي جڳائي
ڇڏڻ گهرجي ڪنهن ڪي لمهڪي ڦٺائي
گڏين عادتن کان پاسو اسا ڪجي
صفائيءَ لي هر طرح سدا ڌيان ڏجي

بيت ٣٠ (سچ) پاڳو پهريون

١- جڏهين ڳالهہ ڪهڙي نہ ڪنهن سان ڪجي
ڌڻيءَ جو رکي خوف سچ چئي ڏجي
٢- سدائين اوهين وات سچ جي هلو
اڳو سچ چوڻ بہ بلاشڪ ڀلو
٣- عقل بہ اَڪابر جي آهيو اوهين
نہ ڏيو ڪوڙ کي جاءِ جيءَ بہ اوهين
٤- نہ هرگز گڏيو ڪوڙ کي ساڻ سچ
جڳائي ملائڻ نہ ماڻڪ سان ڪچ
٥- اُتو ڪوڙ ڪاغذ جي ٻيڙيءَ مثل
نہ جاپار ڪٽندي نہ سهندي اُڇل
٦- ٿيو ڪوڙ ڪنهنجو جي پڌرو اَدا
نہ ڪوڙو ٿيو ليکبو اوُ سدا
٧- سچون پوءِ ڪهڙيون نہ ڳالهيون ڪري
نہ پي هرڪو چولدس ٻري ٿي ٻري
٨- مٺو ٿو لڳي توڙي ظاهر بہ ڪوڙ
حقيقت ڪري ڏوڙ جي آهہ ڏوڙ
٩- لڳي سچ چوڻ ٿو ڏکيو پڻ اَول
مگر اُن جو آخر عجب آهہ ڦل

٦- ڪپڙو بدن ستا جو ڏاري
عـزت سان سولت گـذاري
چاهي سڀڪا دل لي سالي
رک لون بدن جي بدن جي ستالي

بيت ٢٨ (سلائي)

١- چـڏ گدلائي رکـ ستالي سدا رهه آپر
ملي ميت لگن کي لون وهنجي ڏوا متر
آئي آب سلو مهت جسي کي زور سان
٢- مهت جسي کي زور سان لون آکوي لي٤ اوجل
لٿي ڏبئي وارن کي اي٤ ڪلاب سندو لون ٿل
ڌ اره لنهنجو مله ـــــرس لئي سرلن ٭
٣- سرس لئي سرلن ٭ ٤ سيئي چـرلـده آآ
جي ڪالمندا هولدا اول ڌ اوکي ٭ جولدا ڪاآ
الـڏو آدر ٻاآ آهـي ـــــلـالـي٤ ٭

بيت ٢٩ (تندرستي)

١- آهـي تندرستي لعمت هڪ عجب
جهڙي شاهوڪار لاء اهڙي ڪاڻ غراب
مال خزالا ڪمترا ڪنهن وٽ لک هجن
هموا مولي اڄ ميا وٺس پيا رلن
بر جي هرادو ڪمن ڪي سکهر لنهنجو لن
ڌ وٺدو ڪمن لنهن کي آهر سارو ڏن
٢- آهي تندرستي دولت سڀي سا
جي٤ عرش ڌ جهان خوش الس چرن لا

بيت ٢٧ (صفائي)

١- رک لون پنهن جي بدن جي صفائي
مور ڪج نه ڪڏهن گدلائي
پاڻي مفت ميسر آهي
تڏهن بت کي صفا ڪر تاهي
ناهي خرچ ٿئي مڇهه پائي
رک لون پنهن جي بدن جي صفائي....

٢- ليل ميت سان وهنجڻ بهتر
مهٽي خوب بدن کي صفا ڪر
لهندي آهي ٿئي ۽ پلائي
رک تون پنهن جي بدن جي صفائي....

٣- کن وهنجڻ جي عادت جيڪي
اچو اجرو رکن سي بدن کي
اوڏي ناهي لهين کي اڳهائي
رک لون پنهن جي بدن جي صفائي....

٤- ڪپڙا صاف ٻڪي جو بدن تي
رکي پاڪ داغن کان انهن کي
لهن کي کانه تئي تي ڏکيائي
رک لون پنهن جي بدن جي صفائي ....

٥- اوچي لئي جي ناهي ضرورت
سادي سودي سان ڪج پورت
گهرجي رکو تي اجلائي
رک لون پنهن جي بدن جي صفائي....

آهر لئهن جي آهي اهو ڀورڙا لسڙن ڪن آلي
مع اصحمس ملوڪتي جهڙن ۽ ڪرڻي آهي لئهن جي
ڪر لسڙن عماح أها مسا لوڪي جڙن وڏا

بيت ٢٦. (شراب بابت) بيوس

١. سوچ ڪر سياڻا چڏي ڏي ڏي شوق شيطاني شراب
جو ڪري ڪارو وڪي اخلاق جهڙو آفتاب
٢. مفلسي ۽ مرض ساڻ سدا لام ۽ اڄڙو ڪري
سڙو سختين او سهاڻي أعدم ڏڪاري عزاب
٣. ماڻ عزت عدالي ۽ ڪي ملالي ماڪ ۽
اٺ پياڪن کي ڏياري او شرابي ۽ جو عطاب
٤. هسن ارائي ۽ جو الر اد پيا ۽ ٽا لوڙ لکن
ملڪ مثلن گهر دکي اولاد اسد مالو خراب
٥. ٻاڙ هر ڪنهن ٻاب جي ۽ پيچ اد اخلاق جي
آهي هر ڪنهن ڏور ٻراڻ اڻ عرائي ۽ جو عطاب
٦. مغز دل جيرو اکيون سائڙو وڪي لپراب هان
ماس هڏ ڳاري وڪي ۽ او ڪري ڪمزورين قتاب
٧. اسپتالون جيل خانا ڪردون قائم وڪي
عقل جي ٻوڏي مٿان چاڙهي چرپائي ۽ جو نقاب
٨. مؤيس ماري هڪ دلعي هي دم بدم مارڪهڙي
ملڪ مان اي وس لڙي ڪڍ هن شراب ڪي شتاب

١- چڱن جي سنگت ۾ وڏي مان شان
چڱن جي سنگت آهه پارس سمان
٢- چڱن جي سنگت مان ملي ماڻهو
چڱين عادتن جو ء رستو اهو
٣- سنگت بد سندو آهي اجڙوڻي ڦل
رهجو ڏورن الهيءَ کان سدائين چٽل
٤- سنگت آهه بڇڙيءَ کي هر هنڌ ڏکار
رهي تو ڪسنگي خراب ۽ خوار

بيت ٢٤- (جوئا، بابت)

١- سڀالـــي هولش سان سياڻا جوئا کان جلد پاسو ڪر
کـــهـــالي ۽ ڪري ڪوڪو ڪيري تي ليٽ ڀاڻي پر
٢- ڏکو پيا ڏهه ۾ ڪاهي اـــکـــن ديکو وڏو ڊاهي
ڪتاب جـر سمو آهـــي اڏاڻي له نـــه آهـي زر
٣- اري هيءَ آهي بد چالي پساني ليٽ بـــد حالي
جهڳو براد گهر خـــالـــي پساني لـــهي براوا در
٤- شروع ۾ پير جيئن پائي ڏنـــي چشڪو تي هرڪائي
وڪـــي تـــي نمت ڦاسائي ڇڏڻ مشڪل لڳي اڪثر
٥- جوئا جي جهڙپ ساڙيا جي وڃي ساوا ۽ ليا وڻ سي
وڃا ناموس لنڪ ميٽي کڄي وڃا خاندانـــي گهر

بيت ٢٥- (فضيلت)

چڱا چـــون سان مـــڃـــي پاڻن جي هـنڌ نـــه هلجي
جيڪو پڙهن جـي هلندو سـر سـوُر وڏانـــي ســهندو

١٠. اَدب جهڙکي ناهي سولي ڏني آهه
سدا پاڪ هي ڏيڻ لـــي لڙائي آهه
١١. اَدب کان لو اِنسان اُٺجي عــزاـــز
اَدب سک الني هي عـــقـــل ۽ تميز

بيت ٢١. (سلا لٽڪ ١)

١- ماءُ پيءُ جو جيو سچجي-سدا اَدب ۽ ان جي رکجي
٢- لس اُستاد کي مان ڏجي-جيئن هؤ وري ليئن ڪجي
٣- ٻاءُ ۽ ڀڄ ساڻ رکجي پيار- ان سان ڪرڻ ڪجي لڪرار
٤- سوال سمجهي سوال الجي-اول الشور جو نالو ڳڻجي
٥- ڪوڙ ۽ چڻجي نجي ۽ ڪار-ٺهي چورالي ٿجي ۽ڪرار
٦- هن لاصحمه لي جو هلندو- مالڪ مڪ کي سو وڻندو

بيت ٢٢. (سلا لٽڪ ٢)

١- صبح اٿي لو، لي ارپاس- آلو ڌيئون ۽ والي راس
٢- پيارا ٻنڙا ليءِ سجاڳ- شال الو لاي لڏهن جـر ٻاڳـ
٣- لند لئي ڪر سعي چڏ- الي ڌليءِ کي سمهجي سڏ
٤- اول الي اٿن هست مٿهن ڌوءِ- مڙا ليءِ اجـــر اَجرر
٥- مالي ڪالي مڪتب ۾ ڳالهه سچڙ لـرن مڻهجي مڃ
٦- رک اَدب اُستاد سندو- جـــر ٻيڙ لوکي پيار ڪندو
٧- مولي جڏهن اچن لون ڳوڙ- ماءُ ۽ اٻيءَ جي شيرا ڪر

بيت ٢٣. سلي سنگت

١- چگن جي سنگت ۾ گذارڃ سدا
جر صحبت جو لاي او الر اڃ ادا

★ نيڪ نصيحتون ★

بيت ٢٠- (آدب)

١- اَدب ذات آهي ڏاتار جي
اَدب ۾ آ ٿو سونهن سنسار جي

٢- اَدب کان محبت زياده ٿئي
زماني ۾ عزت زياده ٿئي

٣- اَدب آدميءَ لي وڏو راهه آهه
اَدب جنهنکي آهي سو اي عجب آهه

٤- ڌڻيءَ جو اهو راجهه جو آهه چت
اَدب سان ٿئي ٿي نعمت ڪا مت

٥- اَدب آدميءَ کي ڪري سُرخرو
اَدب سان وڌي پڻ سندس آبرو

٦- اَدب جنهنکي ناهي سو حيوان آهه
اَدب آدميت جو عنوان آهه

٧- اَدب وارو سڀ جي سياڻو سدا
چون اي اَدب کي آياڻو سدا

٨- اَدب جو پيارو سڀ نالو آهه
اَدب آدميءَ لاءِ اڪرام آهه

٩- ٻارن کي پهرين اَدب ٿو ڪري
سعادت جو پيدا سبب ٿو ڪري

٥. من ڪورا سي مؤلي مڙئا اوسر ليا سي آيا رهه-
٦. صاحب سر هو وڪ سدائين سڀ ليا ڪم سڃاڻبرهه
٧. ٻلند ٻالارن نس ٻالي جري جڙو حسن چلم ڇٽاڙهه

بيت ١٩ سپاهين جي ٻاجهه

ٽل. او ڏاڍي لسه سپاجهور لون سائين
ساري جڳ جو اون مالڪ سڏائين

١. وڏي لبهون آهي اپ او آڀارو
سج چنڊ ٻڌ او اڀوي ۽ پاڻدو
سوهن سهن جهڪن ٿا تارا سدائين
او ڏاڍي لسه سپاجهور ....

٢. جهڪي جڳ سراسين هي ڏسون ٿا
اپ ۽ ڏرلي ۾ لي جهڪي لسون ٿا
سو سپاجها اسون سب او ٻالين
او ڏاڍي لسه سپاجهور ....

٣. سائين لوکي وڏي سکهه آهي
جوڙي جنس لهاجو ڪڏ اڏو ناهي
سڀني وسهي لي اسان کي هلائين
او ڏاڍي لسه سپاجهور ....

اُٿن مٿان اُسري طوطي ڪئي لدوار
سڻ ڇتروُن جي ڇولڪار
٤. پٽن ڪي ٻهراڻ ٿيو ڏس قادر جو ڪم
ڇڇو ڇل ڇڱو ٿيو ساٿون ڳليئو ڳم
ٻارهل خوشيءَ مان دم دم ٻري دم
ٻٽل مٿان ٻٽدي آڳن ڪيا آچار
سڻ هريءَ جي هولڪار
٥. ڪاٽي وٺي ڪيت ڪي ڏس ٻوڙيءَجا ٻار
ڪٽيو ڪا لپاٽي هت ٻ ٻمرن جا ٻار
هٽن ڪليلا هنڪي هڪل ڪرٻو هاڪار
مٿان لنگهدي موڙي عجب ڪيا لزهار
سڻ جهرڙ جي جهولڪار
٦. وڻن مٿان مور تي جهڪڻ لڳو جهنگ
سولهن تو سبزيءَ ڪان سيڪو ڏڙو دنگ
واڪاٽيون واحد ڪي ڇڇن ڇوري ڇنگ
نهندي ڪڇن ٽاريءَ تي ڪئي ڪاڏرڻ ڪتار
سڻ ٽڪاءِ جي ٽولڪار

بيت ١٨ (بادل)

١. ٻم جهم بادل ڪيا بهارا
٢. ڪوڻين ڪئي دل خوش خوشحالي ٻدلن ٻهر ٻمايا-ٻم جهم....
٣. وجڙن وٺس وسڻ جا ڪيتا سر ساڻول ٿيا ساوا-ٻم جهم....
٤. ڪل ڦل ڪاه ٿيون ڪلزاٻون واڙن ٻالد وراٻا- ٻم جهم ....

٦. ساوڪ منجهه ڪيترا وڻالين ڪن ونڊار
ٻاڙهين ڪندي ٻار ۽ ٻالڪ ٻاڄ هزار
ميوا لڳي هر ڪنهن ٻان اوڪي لهوري ٿار
ساراهين سنار جنهن آندو بسنت بهار کي
٧. الي وس بسنت جي جنهن سرهالي
ٻار ڏلي ٻاڻ ٠اهي جر ڪري ٻالي
ڪرٻان لدهن قادر جي ڪئڏي وڏالي
سالين سدالين ڪري مهر مڙني لئي
بيت ١٧ (بسنت بهار ٻاڪر ٻهون)
١. وڻهن مڙني ٻهون ڪالهين لال ٻهار
آلڪزوارن ۽ ڪمڪڪرن ٽڙيا ڪنڊ هار
ڪلهو ڪل ڪتاب جو هند هند لي هڪار
ڪلي ڪا ڪهدي ڪئي لاس ملي للڪار
سڀ ڪرلمال جي ٿولجار
٢. آلي وس بسنت جي ٿاي سڀڪا ٿار
ٻولهو موڪرو وعثرا ڇيلي چردار
ڪستوريءَ هرشوره ڪئي اڙيا ٻتڙرو هزار
ٻالهن ڪن ٻلستان ۾ ٻلبل جا دلسار
سڀ اسروي جي ٻشڪار
٣. آلي وس بسنت جي ٻکهن سرهالي
سيدو ڪنڌار ڇهيرن اتهور ڏاڻ وڏو وڏاڏالي
ڇرنير نهڙي چرني لاس ملي لالي

بيت ١١ (جبل ۽ نديون ٢)

١- برف پوي آڪاس مان جبلن مٿي جا
ريلا ٿي وهي هلي گرميءَ ڪدان سا
٢- جبلن تان پاڻي لهي ليٽن تان وهن
وڏيون نديون تن مان جڙيون پوءِ ٿيون
٣- ندين مان شاخون ڦٽن ڪوئي ڪن سيواهه.
پاڻي تان ٻوڪن ملي ان. ٿين ٻيا گاهه.
٤- سمنڊ ۾ ڪاهن ٻوليءَ ۾ وڃو سا ڇڙي
جتي ڪري جوڙ لي ڪٿي لٽ جڙي

بيت ١٢ (ڌڻيءَ جي ياد ١)

١- ڌڻي سڳورو ياد ڪجي- تنهن کي پنهنجي دل ۾ جي
٢- لهي سڀني جي جوڙو سار- پالي جئن ڪو پنهنجا ٻار
٣- مرون ۽ ماڻهون آهوني سنڀالي- ساري جڳ کي آهوني پالي
٤- سڀني جو سو سائين آهي. ڏک سڀني جا سو ٿو لاهي
٥- ساري خلقت الهيءَ اپائي- سڀني سان ٿو ڪري ڀلائي
٦- اهڙو آهي سڀاجهو سائين- ڪجي تنهن کي ياد سدائين
٧- سڀني وڏائي تنهنجي ڳايون- داڙي پنهنجي سان لايون

بيت ١٣ (ميگهه ملهار)

١- ڌڻي مهر جا مينهن وساءِ- پاڻي ڪيئن کي پهچاءِ
٢- ان سهانکهو ڏاپڙو ٿيندو- هرڪو ٿورا ڪاني مڃيندو
٣- گاهه ڪرندا گل ڦل ٿيندا- پکي خوش ٿي ٿا ڏيندا
٤- ڳايون مينهون ٿينديون متاريون- ڪرگهٽرو ڏينديون پتاريون

۲. پاڻي پرو سمنڊ جهڙو سڄرلي سارو
بحد اوڄ بڙو کري لهر ايڪي تارو
ڏاڍو واهه سمنڊ لي لڳي لو جهاڄهن
۳. ڪنڌارن وچن ڪاجهڙون اورن ساڄلاهن
واس ڪني ڪٽ پيٽ ڪٽي نار لاهي
ٻيڙي ڪي ٻاڊو ڏٺي ۽ زور ڏار آهي

بيت ۹ (ڀون ۽ پاڻي ۲)

ا پاهو پاڻي حروري شين
الس جي ملي بني ماهين
و سدس جا وڻا لوما بان
لـه رکي لي امان جي ڏاءِ
الڪي ذي ثال ڪهه سر ڏالي
ڀون پاڪيري سدس حمن ٿهڻي

بيت ۱۰ (جبل ۽ نديون ۱)

ٿي آهي ننهه سان ڏوڻي ته
ب ٿي متاهي ڪني ٿي ڀڻ
پيڻ واري ڏي ۲ لمح جي ا
حل پا تڪر عاڻر سي ڪولهي ا
ٿي ٿي جن ميتي حقيقتا ٿين ڪي
سڪ هي تنين ڪي ڏوڻي ته
هر ٿي ۽ ٿي تي ڪيا تيج ڪيڏن
مڙي ٿنڌي ڏي ڪيڪڙي ۽ ٻوڻي

بيت ١١ (جبل ۽ نديون ٢)

١- برف پوي آڪاس مان جبلن مٿي جا
ريلا ٿي وهي هلي گرميءَ ڪڻان سا
٢- جبلن تان پاڻي لهي ليون تان وهن
وڏيون نديون تن مان جڙيون پوءِ پون
٣- نديون مان شاخون ڦٽن ڪوٺي ڪن سي واهه،
پاڻي تان پوکن ملي ان. ٿين پيا گاهه،
٤- سمنڊ يا ڪنهن نديءَ ۾ وڃو سا ڇڙي
جتي ڪري ڇوڙ ٿي ڪٿي لٽ جڙي

بيت ١٢ (ڌڻيءَ جي ياد ١)

١- ڌڻي سڳورو ياد ڪجي-تنهن کي پنهنجي دل ڏجي
٢- لهي سڀني جي جوڙ سار-پالي جيئن ڪو پنهنجا ٻار
٣- مرون ۽ ماڻهون آهوني سنڀالي-ساري جڳ کي آهوني پالي
٤- سڀني جو سو سائين آهي- ڏک سڀني جا سو ٿو لاهي
٥- ساري خلقت الهيءَ اپائي- سڀني سان ٿو ڪري ڀلائي
٦- اهڙو آهي سڀاجهو سائين- ڪجي تنهن کي ياد سدائين
٧- سڀئي وڏائي تنهنجي ڳايون- ڌاڙي پنهنجي سان لايون

بيت ١٣ (ميگهه ملهار)

١- ڌڻي مهر جا مينهن وساءِ - پاڻي ڪيئن ڪري پهچاءِ
٢- ان سهانگهو ڏاڍو ٿيندو- هرڪو ٿورا ڳائي مڃيندو
٣- گاهه اڪرندا گل ڦل ٿيندا-پکي خوش ٿي ٻيا ڏيندا
٤- ڳايون مينهون ٿينديون متاريون- کير گهڻيرو ڏينديون پٽاريون

٢- پاڻـي ٻوء سمنڊ جـو ڇوڙلي سارو
ٻيڙ اوڻ ٻـرڻ ڪري ليو ٻوي ڪارو
ڏاڍو واڻ سمنڊ لي لڳي ٿو جـڏهن
٣- ڪنڌارن وٽن ڪاڇنداون اوڻ ساڙڪڻ
واس ڪٽي ڪت پسڻ ڪٽي نار ناهي
پاڻيء کي انڌو ڏٺيء ڏور ڏار آهي

بيت ٩ (پون ۽ پاڻي ٣)

١- هـوا پاڻـا پاڻـي ضروري شون
اپاڻون الس عـي مل سـي ماڀون
٢- وڏاليء سڌس ها وڏا لـمـا ڀان
د ظالمه رکـي لـي اسان جي ڏان
٣- اسالڪي ڏي شال سکهه سـو ڏٺلـي
ڪراون پادگيري سڌس جين ٿيئي

بيت ١٠ (جبل ۽ نديون ١)

١- ڏٺيء آهي قدرت سان ڏرلي نالي
ڪئي لئي مناهمن هٿئي نئي لڙالـي
٢- اپٽ واري ڏ ولـي آڻاهمن لئي ها
حال پا نڪر عار لـي ڪرلجي سا
٣- آڏيء لي اون مونڊي ڪڙهنا ليون ڪن
سمڊن جون ليرون لڳن اڳ ملي لـن
٤- ٿسي ۽ لئي لون نڪرالون نڪرين
جڙ ندمان رتي ڪڪري ۽ ڪڙهن

بيت ١١ (جبل ۽ نديون ٢)

١- برف پوي آڪاس مان جبلن مٿي جا
ويلا ٿي وهي ڳلي گرميءَ ڪان سا
٢- جبلن تان پاڻي لهي ليون تان وهن
وڏيون نديون تن مان جڙيون پوءِ ٿيون
٣- ندين مان شاخون ڦٽن ڪوني ڪن سي واهه.
پاڻي تان پوکن ملي ان. تين پيا گاهه،
٤- سمنڊ پا ڪٺهن ٻولئي ٻر وڃو سا ڇڙي
جتي ڪري ڇوڙ اي ڪيٽي لت جڙي

بيت ١٢ (ڌڻيءَ جي ياد ١)

١- ڌڻي سڳورو ياد ڪجي-ڏهن ڪي پنهنجي دل ڏ جي
٢- لهي سڀني جي جوڙو سار-پالي جيئن ڪو پنهنجا ٻار
٣. مرون ۽ ماڻهون آهرني سنڀالي-ساري جڳ کي آهوني پالي
٤. سڀني جو سو سائين آهي- ڏک سڀني جا سو ٿو لاهي
٥. ساري خلقت الهيءَ اپائي-سڀني سان ٿو ڪري ڀلائي
٦- اهڙو آهي سڀاجهو سائين- ڪجي ڏهن کي ياد سدائين
٧- سيٽي وڏائي ڏهنجي ڳايون- دلڙي پنهنجي سان لايون

بيت ١٣ (ميگهه ملهار)

١- ڌڻي مهر جا مينهن وساءِ- پاڻي ڪيتن کي پهچاءِ
٢- ان سهانگهو ڏاڍو ٿيندو- هرڪو ٿورا ڳائي ميندو
٣- ڳاهه ٽڪرندا گل ڦل ٿيندا-پکي خوش ٿي نپا ڏيندا
٤- ڳايون مهڙون ٿيندڙيون متاريون- ڪير گهڻيرو ڏيندڙيون پتاريون

٢- پاڻيءَ پوءِ سمنڊ جو سڄوئي سارو
بعد اُن ٻرف ڪري ليو پوي ڪارو
ڏاڍو واءُ سمنڊ ۾ لڳي ٿو جڏهن
٣- ڪڏهن وڃن ڪا جهازن اڀرن سان لهرين
راس ڪئي ڪت پهت ڪئي نار ناهي
پاڻيءَ کي اندر ڏٺيءَ زور ڏاڍو آهي

بيت ٩ (ٻون ۽ پاڻي ٢)

١- هـوا باهه پاڻـي ضروري شيون
اُبارون الس جـي ملن سـي ماڻهون
٢- وڏائيءَ سنڌ جا وڏا ليـسا ٻيان
۽ طاقت رکي ٿسي اسان جي زبان
٣- اسالکي ڏي شال سکھ سرو ڏٺسي
ڪراون يادگيري سنڌ جيتن ڪهڙي

بيت ١٠ (جبل ۽ نديون ١)

١- ڏٺيءَ آهي قدرت سان ڏرلي ڀالي
ڪٽي ٿي مناظر ڪئي ٿي نرالي
٢- ٻيڙ واري ڏ رلـسي اُناهن ٿي جا
جبل يا نڪر عام ٿسي ڪولبي سا
٣- آهيءَ لي ٻون ميٺهن ڪڙڪا لهرن ڪن
سمنڊ ۾ جون لهرون لڳن اڻ مٽي لس
٤- ڪسي ۽ ٿي لهر نڪرا لدون نڪرون
جڙن لدمان رتي ڪڪري ۽ ڪڙيون

بيت ٦ (عجب نظارا)

١- ڏسي دنيا ۾ عجب نظارا- سائين جي سک، سمجهه پيارا
اُڀ ۽ ڌرتيءَ ۾ اسرار- جوڙيا سائينءَ سڀ جهار
٢- اُڀ ۾ ٽوري تار کرائو- سج چنڊ ٻڌي پٽ ڦيائن ڦيرو
سهڻي تارن سندي قطار- جوڙيا سائينءَ سڀ جهار
٣- راتين ٻنهي ڏينهن آهن- جوڙن ٻنهي روز روشن
ڪڏهين چانڊوڪي ڪڏهين ڪار- جوڙيا سائينءَ.......
٤- وڻ ٽڻ ٻوٽا اڀريا آيا- قسمين قسمين ٻن بنايا
گل ڦل ميوا ڪيئين گلزار- جوڙيا سائينءَ سڀ جهار
٥- جبل ندين ۽ چشما لاهه- سمنڊ ڍنڍ ۽ ندين واهه
برف پڙا سڀ ڌارو ڌار- جوڙيا سائين ....
٦- جڳ جو چرخو عجب چلي- سڀڪو جوڙي ڏر الي الي
ڪري نه ڪوئي سگهي شمار- جوڙيا سائينءَ سڀ جهار

بيت ٧ روشن تارا

١- واهه ڙي تارا ڪول تارا- روشن تارا چانڪي وارا
٢- سانجهيءَ نڪتي نڪرو تا- آپ سڀني ۾ پکڙو تا
٣- ٽمڪو چمڪو ساري رات- ڪجي اوهانجي ڪهڙي بات
٤- رات لنگهي ٿا ٿاڪي چا- اوهين پتايو وات اِها
٥- جوت اوهانجي جي نه هجي- وانهڙو ڪر وات منجهي

بيت ٨ (پون ۽ پاڻي)

١. لڏندڙن وهڪري ۾ اوڻ آهين جو-
وهيو لت سمنڊ ۾ وهين پوي ٿو سو

قدرت جي سارهه

ٻيت ٥- (انبرت ويلو)

١- سورج جهڙي، جهڪي مڙل آهي ڪهڙي -
ڪري ڪاميٽ اُن ۾ ناهي ڏلي.
٢- اول تارو اڀري وهلو جڏهن -
پوءِ ٻاهر اوسر قطبي لي لڏهن.
٣- تو تارا هڪ پٺي ٻيا ڪم وڃن -
ليڪن سورج جيون اهون ظاهر لين.
٤- ٻئي تا آئي ڪن مٿيون ٻوليون -
وڻن تيجون دل کي پيون ٻوليون.
٥- لڳي ٿي هير اُن وقت تي دلپسند -
اٿي ڪن تي ساڄي صبح ڪانين بند.
٦- اُڀري ٿو نم جهڪو ٻيو، وڃي آسمان -
وڻن دل کي لڳا باغ، وڻ ٽڙيا ڪان.
٧- سڄي رات آرام سان لٿا سمهون -
سورج جي وڙ وڪ جاڳ ٿيو تا الون:
٨- جيئي روشنائي ٿي ليي جنڏهن
سڀ ٿي سج آسر ٿي شروع تو لڏهن.
٩- آئي تارا ڇڏين ڏٺيءَ جا هزار -
اسان جي سڄي رات جنهن ڪئي سنڀار.

٥- تنهنجي مهر سان دل جي اجڙيل باغ ۾ ايندي بهار
تو جنهن لــي اٿر ڪئي ســو دائما ڦولهو ڦليو

٦- تنهنجي چاهت لي پيو آهيان پوئي من ترس ڪر
مان ضعيف مجبور آهيان روح جــو توسان رليو

بيت ۴- (تنهنجو سائل)

١- تنهنجو مان سائل سدا منهن جو سڪي سردار تون
آءٌ ناقــص ۽ نبل ڪامـل تئين ڪرتـار تــون

٢- مان اڪيو بک ۾ مگر جڳ جو پرپـــو پالڻهار تـــون
آءٌ پياسي پياس ۾ مون لاءِ امـــرت ڌار تـــون

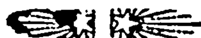
٣- آلڪ ۾ آهيان اڪهاڙو تـــي ٻڪمندڙ دول تـــون
آءٌ چــنــو ڇڙو ڇتين منهن جـــو آڌار تـــون

٤- زنــدگـــي اوباد بيجان واڪا وپرالـــي ڪري
منهنجا مالهي ٻنهنجي هٿ سان تنهنجي ڪر گلزار تون

٥- آءٌ اڻ تارو ڇتون ڇوليون تـــران ڪيئن توه ان
باجهه جي ٻيڙيءَ ۾ ڪر ملاح مون کي پار تـــون

٦- ٻنهنجي اک، آڏو ٻسان تو نقش جيمس هولناڪ
نوُر ٻنهنجو ڪر اچي دل جي آڳيان تروار تون

٧- چـــوُر چوٽيءَ ناٿين مـــان آهيان ٻراٿن سان ڀريل
حــد کان بيحد دانار آهــيــن اظهار تـــون

٣. جڏهن وڻن لي واءُ اچي ٿو - ٻن ٻن مان ٻرڻا اچي ٿو
ٻن ٻن جا چمڪارا - قدرت وارا

۴. چڙهي چنڊ ۽ چمڪن ڪولـي - ٻلبل ڪوئل ٻولي ٻولي
مور لچن لاميارا - قدرت وارا

۵. عجب ٻابا ٻچڙن ٻادل - اولڏون ٻرس ٻرس ڪن ٿانل
واهت ڪن وسڪارا - قدرت وارا

٦. قادر قـدرت منجهه سمائو ٻي رنگ هيءَ رنگ رچائو
چمڻ جا چمڪارا - قدرت وارا

٧. ملڪ مڙوارئي مندر آهـي - آگر سـب جي اندر آهـي
داهن منجهه دنارا - قدرت وا

٨. ساس اندر جو ساس ڪجي ٿو - ٻرس اَحد ناد وجي ٿو
موهن مرليءَ وارا - قدرت وارا

بيت ٣. (سڪا جو صاحب) [ضعا]

١. لون سڪي آهن سباجهو دو الر ٿيو جـو جهلو
هاڪ لهوڃيءَ کي انڌي مان دوُر ڪان آهيان هلير

٢. موسد ڏي مالڪ مولکي مهوڃي مداں کي د نس
عجب مون ۾ اَٽ مٺا سچ ٻچ اَلـسر سالين سلير

٣. لون ٻراز ٻنڊار آهن مالـسي حوالي ٻـر ڪٽي
آس هڪ لو ۾ رکـي مـون آسرو جڳ جو ٻلور

۴. لون هئون جـو لاو آهين ٿار وجهه مـــ ٿار لون
اي سوهڻ دليا جـي عرض ۾ جگر آهـي جلير

★ پرار ٿنا ★

بيت ا- (ٻاجهارو)

اَساڃي حال تي هر دم سباجها ٻاجهه پنهنجي ڪر
ٻلارا ٻال ٻهن جي سان اَسان جو ٻالد ٻالهو ٻر

ا- ٻلبل آهيون نه اون ٻنهنجي ڪلا سان راهه روشن ڏي
آسالجو هي ۽ قدم ڪچڙو سٺين رستي تي سائين ڏر

٢- چڱائي ۽ مدائي جي سچي ساڃاهه صاحب ڏي
ٻاو ۽ ٻهتري جنهن ۾ سدا سا شال ٻارن ٻر

٣- ٻڙهون جيڪي ڏرهون دل تي عمل ٿئي علم سان شامل
لئين سر چاهه پيدا ٿئي فضيلت ۽ اَدب خاطر

٤- ڪچي ڪان ڪر اَگر پيدا اَسان ۾ خير خواهي جو
دنيا ۾ خلق خدمت ڪان لئه ٻائيون بندگي ٻهتر

٥- ڪري جيڪي گهرون تڪان اي ڏاتر ڏيهه ڪي ڏيندڙ
سدا پرور پنهاري - اي داتا دادگر داور

بيت ٢- (قدرت وارو)

نرمل جوڻي نُور نظارا سڀ ڪن تنهنجي ساراهه - قدرت وارا-

ا- ڪوئن ڪوت ٻٽائي ڏرليون سهڻين سج چنڊ تارا ڪئين
جنجو اَنت نه ٻارا - قدرت وارا

٢- گل اَندر سرهاڻ ڏرين تو - موتين سان مهراڻ ٻرين تو
هيرا لعل هزارا - قدرت وارا

جيڪا ساهرن ۾ لکشمي ۽ داري روپ ۾ پئي وهندي هئي تنهن کي
اُهي صرف عيش عشرت جي پتلي سمجهي رهيا هئا ۽ مالڪ
۾ جيڪا لاپرواهي ڪري رهيا، وهندي هئي اُهي لياقتن
۽ ڪمالن ڪندڙن سان جيڪر ڏور ڪري رهيا تو سو
ڪنهن ڪان ڳجهو ڪرائيندي انهن ڪماڻن لاءِ جراردار پنهنجن
لاءِ آهي سرڪار ۽ سرمائيدار پنهنجو لاءِ سماج سڌارڪ ۽
اڄ جا ساڌو سنت تون لاءِ اولاد جا مالڪ جن ڪي
وڏ ماڻهوءَ ووالي وڏار آهي ۽ وٽن لا ٻوڪرن (ڳوٺن)
لاءِ اوليون اوليندا، جن لاءِ ڪا جنس مارڪيٽ ۾ نا
شراب جو ليڪو ليلام لاءِ وهنڊ آهي. اهي ته آهن جي
وقت ملڪ، پرشتاچار ۽ بيماريءَ جو ڏن پيو ڏڪا ڪالي
۾ وڃي ۽ غريب ۽ صنا غريب آهي ته اهڙن ڏينهن اڪثر
ديکاري رهيا آهن انگريزن واري. اڳ واري سادگي
ڪنهن کي پسند ڪالهين هڪ انهي ڪسي ڏسي هرڪو
چاهي ٿو ته اهان اوچو لباس. اڳ ۾ اوچو ۽ اصل اهڙو
ليکو هو جنهن ۾ تشليمس، عليمس، قابليمس، محدمد سڪ
مان مرپادا وغيره ڪو هوندا هئا. اڄ اوچو ۽ اصل ڳوراٺو
(خاندان) اهڙو آهي جيڪو اڪهاڙيءَ آڏليڪاٿيءَ، لٺن
دامن ۽ دراهن ۾ اوست ڪلاس لاءِ ۾ هجي.

جي اهڙي آهن اسان جا احمال ته پوءِ اولاد آوارا ته
ٿيندو ۽ وڇار ڪمڙي ته وڌندو. اولاد، ڪٽنب، سماج ۽
... جي سڀيا تاس اگرالن لي ڪئي آهي.

آهيءَ کيس سان ٻچپن کان وڌندي جوانيءَ سوڌو بازار اسڪول، ڪاليج، سئنيما، ورسين، ميلن، شاديـن ۽ ٻين محفلن، مجلسن ۾ ٻاڻ سان گڏ يا اڪيليون ۾ اماڻيندا ۽ اُنهيءَ اُگهاڙپ سان بازار جي سودي سبزيءَ وغيره جـو ڪم ۾ ڪندارين ڪنيائن تـي مائٽن مقرر ڪري رکيو آهي. قدرت جي نيمن اَنوسار ٻارهـن کان چوڏهن سالن جي اندر ڪنيا بالغ ٿي وڃي ٿـي لڙشدا ۽ اُمنگ اُڀرن ٿيندس ٿا اُن جي اُمنگن ۽ خوشين جـو ڏهه سال ڏيوالو ڪڍي سندس جوانـي برباد ڪئي وڃين ٿي اها ڳالهه پڻ عالم آشڪار آهي ته ڪنيا جي روئي راڄا جي گهر ۾ ڪانه آهي ڪنيا جي جنم وٺڻ سان اُن پيءَ کـي پڪ آهي ته هيءَ گهر سندس ناهي سندس گهر آهي ساهرا. جنهن کيس مري ڪرڻو آهي پوءِ به پنهن جـي گهر کان اَڏ چار کيس محروم رکڻ اهو اـ ڪو انصاف آهـي. ليڪين جي دل جون دانهون ۽ اندر جـون آهون مائٽ جاڻن سمجهن ۽ ٻڌن ڪونه. تا چا سمجهي ٻجهي اـ ڪنيائن سان ايڏو قهر ڪرڻ سو به پنهن جي نـي اولاد سان اڌير ڪرڻ. چا اهو ڪيڏو نـه اُگرو پاپ آهـي. اهـڙي پاپ ڪرڻ وارا پلي ڪٽي سوين تيرٿ يگيه دان پڃ ڪن پلي اُپا هجن ۽ يتيمن تـي ديا آڻي اُنهن جا دک دور ڪن اُهڙن پڃن جو ڦل هڪ ليڪيءَ جي هـن پاپ جو پراشچت ڪيو ڪري سگهي. ڀارت جـي ناري

هئي ۽ انهن جي ڪري ۽ وڃي ۽ سبب ڪري ايالي
سان ٻيڪي ۽ سوالي ۽ سان ساعرن جي پيش اچي پهچي
وڃڻ ٿي ان ڪري گهوڙي ۽ گهوڙي ۽ زال جوڙس ۽
لٿو پوڄڻ ڪو سبب پيدائي ڪري اچي سگهندو ۽
لڳي وري ڪانهي مراثي تي سگهندي هئي ۽ ڪيا
جي مالڪن جي ڪيا پيدا ان امر ۽ ستار انهن ليکو ويندو
هو جنهن ڪيا مالڪن جو بالڪل ڪري ٿئي ۽ وڃي انهن جي
ساعري ڪوڙ لائق ٿئي.
ڪيا جنهن مالڪن جو حوالي ٿئي لهڻ ان تي مالڪ
جي عمر ڪان اڳي ڪيس ٿيڻ ۽ مٿي ليي پڙهي پيرائي
هئي ڪاڻ مجبوري سبب جي ڪيا مالڪن ۽ بالڪ
تي وڃي سگهي ٿي ۽ ڪي ڏني ۽ سان ۽ سگهي پالڻ ڪسي
پيش سان الڪلاس ۽ ڪاليانا به باب سمجهو ويندو هر
ڏيهه ۽ آڪڙ ڪيهه ۽ ٻاهر جا مثال ڏئي شايعن ۽ پڙهڻ
پڪاراو آهي ته انهن جي ڪڏ هٿرا ڪري ميان ڪنهن
وقت (ذيل) ڪا جهڳڙا اداءي ته پوري اها هئي، انهي جي
پورڪن جي مرادا ۽ مهالتا.
اڄ ته پراڻن سان ڪڏ پڙهڻ ڳوٺ ڳوٺ آزادي ۽ سان
اڪيلائي ۽ راڄن وڃڻ بالڪل ۽ لاڪ ۽ آهي مالڪ پيهجو
شان آوجو سمجهي ڏڪر ولس ٿا ۽ وارڊن لوڪن ڪري
علم ڪان ولي جيڪو چاڙهه آڪر باب جهڙو ڪنهن مالڪ
تا جنهن سان پڙهو الڪ ۽ ڪولڙو پڪجي وري

انهن سڀني ڳالهين جي جڙ آهي **ڀارت جي ناريءَ جو نرادر**- نياڻين سان ناحق ۽ بي انصافي، اڄ جا بزرگ مائٽ اولاد جون شاديون ننڍيءَ عمر ۾ ڪرائي ڇڏيندا هئا اڄ اولاد جا مالڪ چون ٿا نه هنڌڙن ننڍڙن کي شادي ڪيئن ڪرائي اسان جا بزرگ نه هئا بيوقوف ۽ اڻ پڙهيل جاهل.

اڄ آزاديءَ کان پوءِ زماني ۾ سڀاڳي آئل آهي. آزادي ملي آهي نه تعليم، اخلاق، هنر، شڪتيءَ جو واڌارو ۽ ترقي ڪرڻ ڪين آزادي ملي آهي اجائي اگهاڙپ اڌنگي فيشن ۽ اخلاق هڻڻ ٿي عيش عشرت ڪرڻ لاءِ اڄ جي بزرگن جي رهڻ رواجن ۾ هڪ هرهڪ ڳالهه ۾ وڏو ڪر راز سمايل آهي ۽ گهڻو لاڀ پڻ آهي. ننڍي عمر ۾ شادي ڪرڻ ڇوڪرو آوارا ٿي رلڻ پنڻ ۽ خراب صحبت ۾ ڦاسڻ بدران پنهن جي جوابداري محسوس ڪري سچندي ٿي ڌنڌي واپار ۽ ڪم ڪار ڪي جنبي وڃندو هو. انهن کان سواءِ ڇوڪري ۽ ڇوڪريءَ (گهوٽ ڪنوار) جو ٻالڻ ۾ ئي پڻ کان جهڪو پيار جو ناتو جڙندو هو سو سڪ ۽ محبت وارو عمر ڀر انوٽ رهندو هو. ڇوڪري آهي نه، چٽڻ ڪاڻ اڻاج آهي. سس لوڻهن کي لپاليندي، پالمندي ۽ هاج ڪم، اٽڻ وهڻ، پهرڻ پوشڻ، رهڻ ۽ سيڪي ڳالهين کان چڱيءَ طرح واقف ڪندا

ڪئي جڏهن ته ۱۹۴۴ع ۾ اڳئين مالڪيءَ شروع
۽ سياسي حالتون ۱۹۴۷ع ۾ اوچتو تبديل ٿيون ۽ اهي اهم
اهڙا آيا ته ۾ رهبر اهيو انقلاب ڪري ڪال پيدا
رهجي اچي ۽ باقي رهيل هندستان ۾ ڏئي ڪم ڪيو
ڪري ڪيترن اهم آزادي آئي جنهن سبب جي آهي
سمجهه ۽ ناچه وچالي پنهنجي

آج جڏهن نهار ليڊرن الهي آڻي ڏسڻ ۾ بدلي
اهي تو ته چوڪرا ڪري پيا آهن آوارا آهن ۽ ان
پنهن پيا ڪي مالڪ تا تورو پنجون ته ڪهڙو چڱو پهچو ويو
وڃي سه مالڪ سوڙن ۾ اچوڪي اولاد ڪٿي ڪا سالم
ساڄاهه ڏي مائٽن جي ۱۱ والد انهيءَ خيال تي پهاڙ
صحيح آهي ته "باز محو جو وارثي نهار الي ٿي"
لهن مان ثابت آهي ته اسين مالڪ ٿي ڪجهه ۾ اڄ
ڪي سڌارن لاءِ ڪو قدم کڻي تا ڪاڻ تا خود امان ۾
آئي ڪي ٿا هون. هڙان ان جنهن ڪو اڪل پار ڪندا
هونڪدا ۾ مالڪ پنهنجن غلطين ڏسي اٿي ڪري تا سبب
ڏوهه اولاد تي مڙهيندا رهندا آهن.
آج جي آوارائي ڪرائي گيري ۽ اڄالي اڪهاڙين الڪي
وڌڻ شادين ۾ ڏٺي اٿي ۽ جنهن ڏرنس وري ڏوڙن ۽
ڪهڙي ڪل ڪل، مڙس جو زال ڪي ۽ زال جو مڙس کي
ڇڏي ڏيڻ وغيره.
آلبت اولهه وچي سڌجنديءَ بنان سوڙهي ڏسو ل

الڳ الڳ مزيدار ٿيندو هو انب ان قسمن جا ٿيندا هئا ھڪڙا پالي انب ٻيا ٽپڪو انب يا شاخ پالي آهي هوندا هئا جنکي ڪچا پٽي مٽيءَ جي مٽن ۾ بند ڪري اڪر جي ٻنڊ ۽ ڳدرو وجهي ۽ هيٺان مٿان ڊڀ (گاهه) ڏيئي ڇهه ڏينهن بند ڪري ستين ڏينهن کولبا هئا ۽ ٽپڪو اهو جيڪي وڻ ۾ پاڻهين پچي هيٺ ڪرندا هوا هنن جا انب حيدرآباد ۽ ڪراچيءَ وڪامڻ لاءِ جام ويندا هئا ۽ انب ٽڪيپ لي وڪامندا هئا.

رڱاوت جو به ڪم به هوسڙيءَ ۾ گهڻو ۽ سٺو ٿيندو هو. مسلمان گهڻو ڪري ڪلهن ۾ رڱيل ڪپڙو وجهندا هئا جنهنکي اجرڪ چوندا هئا. قسمين قسمين جون اجرڪون تيار ٿينديون هيون انهنکانسواءِ گاديلا پامت (رضايون) سوسيون پالنگپوش گديون وهاڻا ٻيا به ڪيترين رڱاوت جا نمونا ڪپڙي جا تيار ٿيندا هئا ۽ ڪٿي ڪٿي جا سوداگر خريداريءَ لي ايندا هئا پوءِ نه پهلومل سهجواڻي ۽ مکي شموڪرام جن سارين ۽ چانورن جون مشينون. انجڻون وڌيون. تنهن ڪالپوءِ نه واپار هيڪاري وڌڻ لڳو ۽ ڪٿان ڪٿان جا ماڻهو خريداري لاءِ ايندا هئا رڱاوت جي ڪپڙي ۽ چانورن جي ڪري هر هڪ شي جو ڪاپو وڌڻ لڳو سڪو چانورن ۽ رڱيل ڪپڙي سان گڏ سفيد ڪپڙو ڪرياڻو مناڻي وغيره به خريد ڪندو هو.

اسين نه اهڙيءَ موج ۾ پنهنجي منڙي جنم آستان هوسڙيءَ

شرنائين جا آواز اڏي مچ ۽ اُمنگ ۽ خوشيءَ جو ترانو
پيو ڳائيندا هئا. حڪمتن ۽ ڄڃتا هڪ ٻئي کي
تڪ وجهي ڏاڍ ڪندا هئا ۽ ٻئين ڪي ماڻهو استعمال
ڪندا هئا ڀلڪي ٻلها ۾ واهه واهه جو ڄڪار آواز
ايندو هو ۽ ڪڏهن ڪڏهن هو (هاڻالندو هو) ڪو ڪڏهن
هو. (ڄڄڄندو هو) اوڏي مهل هڻ شاباس جا لفظ
لڳندا هئا واهه جي موج مچندي هئي. ڄڃتڙ جي
ليکڪ نها ڏاڍو سچو ڏول ڦرندو هو ڀلڪ وٺي روڻي
جي جهنڪار پئجي ويندي هئي ۽ ڏڪڻ وارو اُهي روزو
موڙيندو ايندو هو.

هوسڙيءَ جي شهر جي اُتوا ننڍي مٺي وڏيڙ هئي
لڳائي جو چاليهوڪيءَ ۾ ڏاڙو داخل ٿيندو هو. واهه
جو هوڪو روئي تالي ٻڌڻ ۽ هواداريءَ ته ايندو هو
واهه جي شالنيءَ جي واهه ۾ ايندي هڪسان ته ٿورا
جا سر ۽ آواز آڻڻ ٿالي آهي وڻيندا هئا جهڙ ڪ ماڻ
ٿيون ٿالي اوائي ڏيئي وڃي آهي ۽ سي هو ڪند اپي ويندي
هاڻي سڀ. اهڙي هوسڙيءَ جي شهر ۾ ڦليءَ جو اهو ناٽ
ڏسڻ ۽ هوا ڪاڻ ته ميداوات شهر جا ڪهڙا سڀئون
سعف روائي ٽومڻ ايندا هئا هيءَ جا الب ستڙيءَ سڏ
۾ منهارو هولڊا هئا الهي جا جڪتون لس لڳندا هئا ملي
مدا جدا ته وڪرل هوادا هئا ڪاڙهڪ پتاشو جلجي ۽ گهر
ڪٽن ثالي جي الهي هوسڙيءَ جو سوان ۽ سبڪڙ ۽ ميلاح

ملهائيندا هئا هڪ ٻئي کـــي مٺايـون ڏيندا ونـدا هئا.
محرم واري مهني ۾ آشورا ٿيندا هئا جنهنکي حشر چوندا
هئا حشر ۾ دلدل لڏائيندا هئا تابوت سينگـاري ڪڍندا
هئا رات جو ٻي اڍائي ٽين بجي سوڌو اهو تماشو هندو
۽ وڃي ڏسندا هئا هندن کي ڏسي پاڻ خوش ٿيندا هئا
شيدين جي گهرن ۾ وري چنڊ چوڏس تي يا جمع جـي
ڏينهن تي مڙ ماڻُ وڄندو هو. ڇٽي وڏا ٻنڊ ڪاٺين جا
وجهي ٻاهه جا مچ ٻاريندا هئا ۽ واڙ ڇـــوڙي جهوليندا
هئا ۽ اچي اُنهن ٻاهه جي مچن ۾ جهول ڪندا هئا اهو
تماشو به ڪيترا هندو رات جو ٻي ٽين بجي سوڌو وڃي
ڏسندا هئاسين ذرو به ڊپ ڪونه هوندو هو ٻيرُني پاڻ
۾ دل وندرائيندا خوش ٿيندا گهر موٽيندا هئاسون.

هر هفتي جمع جي ڏينهن شهر جـــي ٻاهران ميدان
تي ملاکڙو لڳندو هو. (ڪشتي راند) ملاکڙي ۾ دهل ۽
شرنايون وڄنديون هيون انهن جي آواز تي پهلوانـــن ۾
ڦڙتي ۽ همت ٿيندي هئي ۽ هڪ ٻئي ۾ زور آزمائـي
ملهون وڙهندا هئا. شهر جي آس پاس جا ۽ اُتي ڏهـــن
ميلن جي پند تان هندو خواه مسلمان هاري ناري زميندار
رئيس سيٺيون اُتي ۽ پنهنجن گهوڙن تي چڙهـــي اهو ملاکڙو
ڏسڻ ايندا هئا چوگرد وڏو شاهي گول ماڻهن جو ٺهندو هو
ماڻهن جي پٺيان وري گهوڙن ۽ اُٺن تي سوار اُهو تماشو
ڏسندا هئا. گهوڙن جي هڻڪار اُٺن جي ڪرامت ۽ دهلن

شهر ۾ هڪڙا جولدا هئا ڌٻاران ڏاڍي ۽ ڏاڍو ڪ ٻيا رهندا
هئا ساڳو ٻيو ابرهيم ۽ ٻيا. ولندن ۽ ٽالپر وارن
آڪهون هيون شرواڻي، ٻالاڻي، ڏلاڻي، لوهاڻي، ٻاڳاڻي
ستاڻي، اڪباڻي ۽ ٻيداڻي.
سواڻي جند ۽ ٽاروين اسين ٽاهري ورائيندا هئا؛
جهڙڪو ۾ ساڳو سندس اهڙو هو لٻيڪي سيڏو وغيره ڏاڍي
خوش ڪندا هئا. ٻاڪن وقت ته روز لشڪن ۽ ٻاڻن جا مڙ
اڳيا ٻيا هوندا هئا ۽ سڀئي ڏور ۾ ڪوهه جو جيڏون لان ٻاڻيو
ٻيڙ لاءِ ٻاڻي پريندا هئا ۽ سواڻي آراوار ٻا هوليءَ هئي
ڏيهون لي ون اڻي ڪمرلن لهندو هو حتي ٻيڪ اڙ
ٻيڪ آسر ٻيڪ ڏر-و ۽ ٻيا دهڙ ڏاهورا جهالجهه وڃائي
ڪمرلن ڪندا هئا ۽ اعزو مقبرلن اڻي ٻيڪ لهلي جي
لڪالي ۾ هوليءَ لي بيجامه ظرفان ڏواس تان ولي
ڏوڙائي ٽالمن ملندو هو. ولگ ۽ ڪلل جي واهه جي وڙ ٻيڪ
هتي ڏوڙائي جي ڏيهن اهو ساڳيو اڻي ڪمرلن جڙو
جي روپ ۾ مسالن ٽالمن ٻيڪ جي سماڏن لسي تي
سمايه لهندو هو.
شهر ۾ مسلمانن جا ڏيهاڙي ڏور هئا هندن ۽ مسلمانن
جو ٻاڳ ۾ آرام ۽ مذهب جهڙن حسو لهن هوء هڪ ٻي
ڪي ڏاڍي قرب ۽ سڪ سان ڪهڪاريندا هئا.
ٻاڳ ۾ واڻي رس رهاڳ ڪندا هئا. هڪ هڪ هنڌ
۽ مسلمان جي ٻاڳ ۾ ڪوري دوستي هوائي هئي. ٻيا
ٻا ڏياري ۽ هوليءَ جڙون ڏان لي ڪلهي ۾

رات جو وڃڻو هو صبوح جو ڇهين بجي واپس اچڻو هو
ٻارن ۾ ڳالهين ڪندا شروع ٿيندو هرڪو گهر روانو ٿيندو
هو اُن وقت ڪوڙو نه ٻڌڻ ۽ سڪ ميل ميلاپ هڪ ٻئي
۾ هوندو هو. هرڪو ٻين جو ٻار ڪان خوشيءَ ۾ ملڻ
هوندو هو وڏا وڏن سان ننڍڙا ننڍن سان ڏاڍي قرب
۽ پيار سان ملندا جلندا هئا ۽ وڏن جو ننڍن کي ادب
رهندو هو. ننڍا وڏن کان ڊڄندا هئا. شهر جا پراڻا مڙس
۽ مکي پاڻ سڀ نياءُ ڪندا هئا اڄ وانگي راءِ ڪونه
ملندو هو جنهن جو ڏوهه هوندو هو تنهن کي سڄ ڇڏي
ڏيندا هئا ڏوهي ڏنڊ ڀري واري کي اُٿي اهڙي هٿ
ٻڌي سڄيءَ پنچايت کان معافي وٺي پوندي هئي يا
راءِ (ڏنڊ) ڏيڻو پوندو هو ڪن حالتن ۾ ته اهڙي ٻئي
سزائون ۽ مار پڻ ملندي هئي. سڀئي جهيڙا پنچ فيصل
ڪندا هئا. پوليس چوڪيءَ تي ڪوبه ڪونه رهندو هو.
سپاهي صوبيدار ۽ ٻيا پوليس وارا پڻ پنچايت کان ڊڄندا
ڊڪندا هئا. شهر ۾ اڪو ۽ ٻڌي هوندي هئي دان پنج
۽ پڄڻ ڪرڻ جو ته هي شهر آڳاٽو هو. شهر ۾ ٻاوا فقير
جهنڊن جا جهنڊ روز ايندا هئا مکي شيوڪرام ۽ ٻاسي
ڪوڏمل کان چڻي وٺي موديءَ کان اٽو سيڌو وٺندا
هئا نهالرام ۽ چندرام مودي هئا جيتا مد ڌڙواڻي هوندو
هو جو شهر ۾ جيڪي سبزيون ڦل فروٽ ميوا ۽ اناج ايندو
هو تن کي ايڪال ڪري ان ڌڙواڻيءَ جي هٿ ۾ هو.

لهالهوري آهي ھوڪر ٻالمدو ھو (اڪي ٻالي ساڻو ڀلھو
هلو نڪالي ۾ ڪٿهاڻي لسي) اوڏيءَ مهل ڪڏ ڪڏ لهڻا
نڪالسي ۾ ڪٿاھر ولڙا ويندا ھئا-ون، راسه جسر
چالدوڪيءَ ۾ لليليءَ جي ڪناري لسي ميدان ۾ ولھ
وني ۽ ڪهڙي ۽ ليت ڪيوڙ ۽ اهون ۽ ڳهڻيون رالدهن
لڳنديون هيون. هوراڄ گرميرام هاڻي جي آماس جو لوراڻ
اڙڪيندو هو ۽ آهي اڙ ڏيئون دائريءَ هي ڳان ۾ ڳالهه
ڪيرلن لڳندو هو. اهڙي نه خوشي ايندي هئي ۽ الله
ايندو هو جو لله تعالي وڃيو هو. راسه جو الدالي ٻاني
اچي ڳان ھڪ ٻئي کي سڏ ڪري داويءَ جي ڳان ۾ ...
هو نهايو لدو سولارو ۽ ايا شدرالداري راسه جو آواز سان
سڏيندا هئا ۽ هلو جاڳرلي اي.

ڳان ۾ ھڪ پاسي واس ڏوب ۽ دلهرون ... ۽
جهالجون ڏڪڻ جا آواز ته اي پاسي اسان ٻارن جو ڳرڙ
واھ جو ميلو لڳندو هو ۽ پڪسٽ مرلاڇند نهلو ۽ لليول سولارو
أسان ٻارن کي ماده ڪرالڻا ۾ سماڻون ورواهڻا ۾ لڪي
اولدا هئا قيصر ۽ منتلالي ملي مالي جڻي-جولدا هئا سنڪ
جهڪو بهار هجي. ٻڍاڙيءَ جو نيا ملندي هئي. چالو
رومته، پيرولون (مگر رڊل) جسمن سچيءَ پڪسٽ ۾ وراهڻي
نه ويندي هئي لسڻ ڪالڻا جي مڃ هولدي هئي سڻي
ڪسي ڏٺي اوءَ نهلو آواز ڪندو هو (ساڏو سنڪ لو
اوه وڻي ڪالبي هئي ۽ ڳهر ۾ ڪٽي اچڻي هئي. آڏي

واوا ڏيارين ۾ مٽيءَ جون ولڙيون جاهون ٻري رکيل
هيون ۽ اڪ ٻري ورتل هيا اسين ليڪا هوندا هئاسون
مٽيءَ واري ڏاٻا ڪرش ٿيندا هوا-ون ۽ اوچند وارا
سال اسين سال لعل صاحب جو ٻوراٽو ٻڌندا سڀڪنهن
ڪراسڻ هيا ۽ ڏڪڻون چاڙهيندا هيا ۽ ڪٿان ڪٿان
جون ماڻهون ڪائي ۽ ٻڪرن اڏيا ايندا هون. شاهي
بازار ۾ اندر اڪر جو ٺڪاڻو هو جنهن ۾ ڇڪن جو چبوترو
شاهي ٺاهيو ۽ وڏو ٻڙ جو وڻ هو جنهن جون ٽاريون ۽
ڏار ڏيڍيءَ جي ڪپ واري ٻڙ سان مليل هيا مطلب ته
بازار جو چڪر حصو ٻڙ جي ڇانو سان ڍڪيل هو. اڪر
جي ٺڪاڻي ۾ لعل صاحب جي اکنڊ جوت جڳندي
رهندي هئي. ٺڪاڻي جي سامهون ٻڪس ڪيون آچار ۽
پاپڙ لاءِ وڪڻندو هو ان سان گڏ چٽن جا ڪوهر
وڏي رکندو هو وڪڻندو به هو ۽ مهمان (وچاڙس) جهڪي
شهر ۾ مرڻ ڏاريءَ لاءِ ايندا هئا تن کي سڏ ڪري چٽن
جا ڪوهر ۽ سڪو پيارڻيندو هو. سڀ ڏنهن سڏس اهڙي
ڏيڍو هو ڏيڍو ڪوڻو ڪٽيو وٺو سڪو ڪوهڻيندو هو. اسين
ٻار به وڃي سڪو ۽ ڪوهر وٺندا هئاسون. گهڻن کي لاءِ
سڏ ڪري ڏيندو هو بازار جي ڇيڙي وٽ ٽورو اوري
وري ٻيو ٺڪاڻو (مندر) ٻيلارام جو هو جنهن کي ٻڪس
ٻلي جون ٺڪاڻو چوندا هئا اُن ۾ هر هڪ چنڊ اسي
پنجاس طرفان ڪٽاهو پرساد ورهيو هو ۽ جڏهن ٻاٽو

زور سان ڇرلسي ۽ لڳندي ٻڙي هيٺ مٿي لڳندي ٿي
۽ بيگون ۾ لذت واري راحت ۾ ٿي اهڙي هٿي ڪنارو
لي ٻوڙيو سان ساهورن لئي ڪٿي ۽ شاهي رستي هو
ساڄي پاسي ڪنڌار جو ديرو ۽ کاٻي پاسي (ٻوليس ڇرلڪي)
ڳاٽو هٿو اڳتي رنو ساڳ سڪلي سڪول مکي ۽ جو ڪوه
۽ باغ هرلدا هٿا ڪره. لي سڄو ڏسڻون لڳا وڃدا هٿا
پاڻي ۽ جي ٻري ۽ سان ڪري الله اڪبر ڪرلدون هرلدا
هورن حاڙون جي پاڻي ۾ لاءِ سود لهبا هولدا ۽
ٻڙيءَ لاءِ اوهي البلي ۽ هر ڪنارو ڏٺي هلبو ۽ ساهورن
ڪڏو بحر هر شاهي ورڻ ڏسڻ ۾ ايندو ان بحر جي وڻ
هيٺ ڪتپ مسافر اچي آشالس ولندا هٿا ۽ ڪالمن وارا
گاهه وارا سڙهن وارا پاڻي مٿي ۽ داوا واپاري لـ ان
بحر جي وڻ هيٺ واپار ڪندا هٿا ۽ پڪيڙن سيکيرون ۽ اي
وڻ هيٺ لمندارن هرن. بحر جي ساهورن تي ۽ بازارن
لڪرالدار هورن هڪ لڪاپي ۽ لسي وڏي شاهي
بازار. بازار جي ساڄي هٿ تي بحر جي ساهورن پاسي
جي ڪرلسي ۽ ڏالسي جماليءَ جي آرند وارن براچند
ڪمرلراماڻي وارن جي ڪرلي هٿي. ڪرلن تي الٽي
بحر ونسون چلون متون ٻڏن هولدارن هرن. ڏليليءَ
لسي سان ڪري الله اولهاريءَ ۾ صورن ان ٻارن شار هر
۽ شهر ايندو هو ۽ پاڻ مٿي ڪوليءَ لسي لال پان
۽ سان ڪري هر لال ڏرمالر هولدو هو
لـ مع ڪالـ هٿي. ٻراچند ڪدولراڻ

هوسڙيءَ جو مختصر اِتهاس

اسان جي سونهاري سنڌ علائقي جي حيدرآباد ضلع حيدرآباد شهر کان ٽيهن ميلن جي مفاصلي تي (ڦاٽ) ۽ ڦليليءَ جي ڪناري تي هوسڙيءَ نالي هڪڙو ننڍڙو وڻيڪ شهر هو ۽ هيءُ شهر پڪن سنتن درويشن ۽ ڏاڍن وارن جي ڀومي هئي اُن وقت جي ياد ڏي اچي ۽ ۽ درش اکين اڳيان ٿو ڦري ته انهن ڀو باسي ته سڙڪ لوڪ بہ انهيءَ موج ۾ ڀاري مشڪل ملندي هوندي ڦليليءَ جي اِي ڪناري تي ڏاليخان جماليءَ جو ننڍڙو ڳوٺ هو. اُن ڳوٺ کان اَڌ ميل پري هوسڙيءَ جي ريلوي اسٽيشن هئي. انهران اچڻ وارن ماڻهن کي ڦليلي پار ڪري هوسڙي شهر ۾ داخل ٿيڻ لاءِ ٻيڙي (نوڪا) ايندل هوندي هئي. ان ٻيڙيءَ واري کي ٻالٽي چنبو هئو ڪيس هڪ پيسو نامي جو پئڻ ڏيئي شهر ۾ داخل ٿيو هو جيئن مرلاڪ شرار کي ۽ سيرانديءَ پئڻ جو پيسو رکي مرلوڪ مان سرڳ لوڪ آماڻيو آهي ايئن هن سرڳپوري جهڙي شهر ۾ پئڻ ڏيئي پوءِ داخل ٿيڻو پوندو هو. ٻيڙيءَ ۾ چڙهڻ سان ڏسبو هو تہ ڀرسان ڪنارن تي پپر جي وڻ هيٺان ٻڪن کي پاڻي پهچائڻ لاءِ نار چڙهيل هوندا هئا جن جا سريلا آواز ڪن ۾ گونجندا ڪن رس ونڊيندا اِي ڪناري تي پهچبو هو. ساونڻ جي موسم ۾ پاڻيءَ جي

ٻال برهمچاري ڀڳت لعلچند

جنم وڪرم سنبت ١٩٧١ برابر سن- ١٩١٤

ڳوٺ هو-ڙي ضلع، حيدرآباد سنڌ

اڪيلو ڪيڏانهن ٻاهر اچي وڃي ڪرلي سگهندو آهي
لڪ وري ڪمس ني ڪو شوقي آهي. دنيا جي سڀني
ٻرهڇن تان دور ٻنهن جو رام لب پاڻ جتي رهائي له
ڪيسي ڪا ليبا ۽ دنيا پنهنجي ۾ ني موج ۾ مگهن آهي
سندس حمالي حالت هلڻي چلڻي ۽ رهڻي ڪهڻي ڏسي
جن هر حهازن ۽ ڏاڙن ۾ وشواس لاهي اعزا ساڌو سنت
۽ ونس جهاز لاءِ ابتدا ڏسا آهن ۽ چوندا آهن ته جنهن
قدرت واري هن درويش جي حمالي حالت اعزي
عجيب بثالي آهي لڏهن ۾ ضرور ڪا ته مٿيا ۽ هرلڪي
هن درويش جي حمالي حالت لبي هر ڪو ترس
ڪائيندو آهي. اؤلاد لنگرا ۽ الڏا ۽ ڪالس اڪزا علدا
رنڌر ٻار ڪري ويندا آهن ۽ پاڻ انهن جيڙو بس ڪ
آهي لڏهن هوندي ۽ والي جو ڪم هاج ڏسڻدو ڪر
ان مان اؤلن لنگرن ۽ سورداسنڪي پنهنجي اڇندي آ
دان ڪندر رهندو آهي عس رقم ڪالس ڳهڻي وعد
ني ۽ لي سگهي ان ڪري دالپوري وڪڻي جهڙي ڏا
الس ۽ ڳور ۾ لي وڏو آهي ۽ ڪمترا ڏڪي ۽ بيمار و
اڇن تا ۽ جهاز ٻارالي ڏاڪو ۽ آسيس ولي وڃن تا.

ڪاٺي جون جهزون ڪاڻڻ لاءِ ٻيڙا اٿس ۽ اُن جي
دل ورڻا لاءِ ذري سونهن خاطر ڪٿي ڪين واپس ڪندو
آهي ۽ جهندو اٿن ته گهڻو ڀاڙن ڪري وڃي ڪارائو.
سچو ڏسڻ ڊالھوري وڪندي ونچڪي چھل ٻھلائي پيئي
هوندي آهي. ٻانڊا ۽ الوين ڪم ۽ ولڊرڻ وڌو آهي
ڪم ڪان سواءِ ٻانڊا کي واڳائو ۽ بيمار سمجهندو آهي.
سنڌس هاڻي مست هاٿيءَ والڪر سياه جو بلڪل سادو
پوشاڪ صرف پتلون ۽ قميص ڪنجي (بنيان) يا سئيٽر
(جيڪيس) ته ڪيس پاڻ تي ڪالر اچي اوڍيءَ ڪان سواءِ
ٽڪي سر بلڪل نه وجهندو. اڄ جي رواج موجب ڇوڪراون
مٿي اگهاڙا ون ۽ ننگن اگهاڙن پير ڪٿي جهاز لاءِ ايندڙن
ته مٿي ڏاڍو غصو ڪندو آهي ۽ جهاز ته پاليندو اٿن.
جوڙيندو اٿن ته سلوار يا پتلون ۽ اوڍي پائي ايندڙن ته جهاز
اڳيندي ئي ته ... ڪالر لڳيندي. اڄ جي فئشن رواجن وسمن
لي ۽ مڇي مالس وابرائڻ لئي ماڻهن سان غصو ڪندو
آهي ۽ ڪيترا حجتي ساڻس واڪي حجت ڪري ڪيس
پٽائيندا ۽ پڻهن جي دل ٻهلائيندا آهن
مطلب ته سچو ذهن ونس وندر لڳي پيئي آهي. سنڌس
بدن مضبوط تندرست ۽ سڀئي انڊ زان ۽ عضون سالم
هوادي ۽ شارارڪ شڪتي تمام ڪمزور اٿس جو ڪم
ڪرڻ اٿڻ وهڻ يا هلڻ چلڻ ۾ ڦڙتي ۽ چالاڪي بلڪل
ڪانه اٿس جنهن ڪري اهي جي سهاري ڪان سواءِ

ٻڌي ۽ ڪاڏو نه ڪاٺي نه ڪو ٻڍي ڏاڍا ڪدم پئي وڃن ۽ ڪاڏو ڪاٺي وڃن سندن ڏاڍي ۽ اهڙي ڪا ڪرامت آهي جو ماڻهو جانور ڪاٺ مهڻن ۽ اڪرڻ کي بس ڏاڍا ولير وجهون ٻڌن ڪي نه جانورن کي وٽس ولي اچي هڙو اهراڻي وڃن.

خاص ڪري مٿي ۽ اڌ مٿي ۽ سنڌ اوباري مٿي جي سور ۽ سالي پيٽ جو سور وغيره ڪي نه ڳڻن بيمارن وارا جيڪي علاج ڪري لڪجي پون تا سي اُن وٽس اچن ٿا ۽ سڀني کي هڙو ڳهالي ڏاڍو ڏيندو آهي. سندس سرلو م هلڻ جي طاقت ڪاٺين لڳن هوندي ۽ اهڙو ڪو دکي هوندو آهي نه اُن جي گهر بس هلي ويندو آهي. ڪي نه ڪيس ولسي ويندا آهي ۽ واري نه حفاظت سان چڙهي اُن ويندا آلس. سول اسپتال ۽ مريض پئليء جي حالت ۾ ڪيس ناٽڪي ۾ چاڙهي اسپتال ولي ويندا آهن ۽ واري چڙهي ويندا آلس ۽ چرلدا آهن نه ڪج دوا نه ڪج سندس جي دعا هوللي نه ماڻهو جلد ڇڏيندو. ماڻهن جو مجهس چڱو وشواس آهي ڪنهن نه ڪيس پيسا ڪپڙا ۽ ڪاڏي جون شيون ڏين ٿا. مگر ڪنهن کان ڪج ڪين وٺندو آهي جيڪو وٽس لاء ڪجهه آڻيندو آلس اُن لي ناراض ٿي غصو ڪندو آهي ۽ سمجهندو اٿن نه رهي الهن پڻس جي سيسا ورائيندو يا لڳائيندو اِن ڪري ڪيترا ماڻهو نه وٽس شرڌا سان ڪجهه

جڏهن پاڪستان ٺهيو تڏهن سنڌ ماليءَ کي چڱي
اجمير آياســون يڪمشت لعلچند چانهه جـي ڪيٽلي ڪٺي
ڏهلي گيٽ کان ليا بازار ٽائين ڦرندو هو ۽ رستي ۾ چانهه
وڪڻندي ڪوهه دکي گڏيو هوس ته ان کي جهاڙ رکـي
هٿڙو گهمائي سندس دک دور ڪندو هو.

ننڍي عمر ۾ جو ڪيس بيماريءَ مان تندرست ٿيندي
هاڻ ۾ ليڪو ٿيو هو سو هـــن عمر ۾ هلندي هلندي
ٿورو ڪٿي ٻيو ٿڙڪيس ته بدن کي جهلي ڪين سگهندو
آهي ۽ بعضي بعضي ڪري ٻـــه پوندو آهي ۽ چڱيون
چوٽون ايندئون اٿس ۽ زخم ٿيندا اٿس ته به انهن جـي
ڪابه پرواهه نه ڪندو آهي. اهڙي نربل شرير هوندي به
ڪم ڪرڻ جو چاهه گهڻو هوندو اٿس تنهن ڪري وري
به ساڳيو سنڌه وارو ڪم دال پوريءَ جـو ٻيو هڪ هنڌ
وٺهي ڪندو آهي. سندس دال ۾ اهڙي تـــه شيري ۽
سواد آهي جو ڪتان ڪتان جا ماڻهو خاص سندس دال
کائڻ لاءِ هلي ايندا آهن. سندس همٿ ۾ اهڙو ڪو جس
آهي جو ڪنهن به دکيءَ کي همٿ لاٿائون ته دک دور-
دال جي ڏنڏي ڪندي هرروز ڪيترا ماڻهو صبوح سانجهيءَ
وٽس جهاڙ پائڻ اچن ٿا ۽ ٻاڻ به وڏيءَ خوشيءَ سان
ڏنڊي جو خيال نه ڪري ٻهرئن دکيءَ کي هٿڙو گهمائيندا
آهن هاڻي ته هر بيماريءَ وارا دکي وٽس اچن ٿا. ننڍڙن
ٻارن کي ٻاجهوڙي ۽ ليسي لاءِ جهاڙ پائڻ. ڪو ٻار ڪهڙ نه

بڪ پيل الس ۽ لڏرلي ۽ ڪا مٿيا منجهس هئي جنهن
ڪان پوءِ ۽ هود اڳ رانڪ هئا جو ڪڏهن ڪا ڳالهه زبان
مان ڪڍندا هئا ۽ اُنا سچي لي بولدي هئي ۽ جڏهن
هوسڙي چڏي مالڪ ۽ آيا ۽ آئي پاڙي ۾ چيتنداس
پرچومل جو پٽ ڪپڙي جو ڏللو ڪندو رهندو هو ۽
اُن وقت ماڻهوءَ وڏن ۾ ڏنگ جي جهاز پاراٽسي لاءِ
ايندا هئا ۽ چيتنداس راس جو لٺ ڦنائو ڪري ۽
ڏيهن جو پاڻهنجي ڏللي جي گراهڪي ڪري ماڻهن
سان ڪاروهار ڪري چوندو هو ته مون جهاز پاڻڪي جسڏي
ڏلي آهي ۽ ٻيڪس لعلچند جاٽي لوءِ ان وقت وڏو ماڻهون
چيتنداس جي ڳالهه لي وشواس رکي ٻيڪس لعلچند وٽ
ايندا هئا ٻيڪس کين ڪوڙوڙي چوندو هو ته آءُ جهاز ڪوڻ
جاڻان اِر ڏکي ماڻهو وشواس ڪين ڪندا هئا ۽ واڻي
لٽائيندا هئا. ٻيڪس ته جهاز جائندو لي ڪرڻ هو ۽ ٻر پوءِ
ڏاڍا هٿڙا ڪهالي ڪئي چڙهندو هو ۽ ڏنگ جو سوڙ ڪهڻي
ڳاڻي لاءِ واپدو هو هڪ ٻئي کي ڏسي اڏي ڏکي ايندا
... شا ڳالهي وايدا هئا، ڪڏهن ڪهس خيال لهو لـ
جهاز سکجي سولي ماما صاحب چندچلداس جڏهن
ڪهوڻ لاءِ ايندا هئا ته اُنهن کان جهاڙن ولـي
ڏ ڪرڻ لڳو ۽ لوراڻ ڏباري وغيره وڏن ڏيهن
زون ۽ مالها ڪئي هڪ هٿڏ واڻي ساڏيندو هو ۽
اُن لي استعمال ڪندو هو.

ڳوڙن جا گهر لٽا ڪري ڇڏيا هئا. جنهن ڪري نه بيماريءَ
وراڻ ٿي لڳڻ جي ٻڌڻ جو آسرو ڪهڙو ڪو ٿيندو هو.
ٽلڇند جا پتا جن به پليگ جي بيماريءَ ۾ گذري سرڳواس
ٿيا. ان وقت ان سالن جي عمر ۾ ڪيس به پليگ جي
بيماريءَ ورلو سندس ڪاڪو ڀڳت شامداس چوندو
هو ته هي ٻوڪرو هري ڀڳت جو جنم ولي آيو آهي
سندس ڀيالدو سنڌ ۾ هري ڀڳت جي ڄڻونئي آهي. ٽلڇند
کي بيماريءَ مان ڇوٽڪاري جو آسرو نه ڏسي ڀڳت شامداس
سڄي رات وٽس مسائن ۾ لڳيا ڪرڻ لڳو ۽ صبح جو
اچي ڪيس ڏاڍو پاڻين ۽ ڦيٽو رکيائينس ۽ پاڻي پڙهي
ڏنائين ته هڪ وڏي بيمارانيس پاڪ ٽلڇند اوبدو ٿي
الله ۾ ڪيس ڏورو حساب ٿي پيو هو جو هلندو هو سو
پيو لڙڪندو هو. ڇهن سالن جي عمر ۾ سڪول ۾ داخل
ٿيو ۽ ڇهه درجا سنڌي پاس ڪري اچي لڳيءَ وڏي
۾ ڪم ڪار ڏي لڳو سندس پاڻ ڀڳت پهلاج جي ولايت
وڃڻ ڪان پوءِ دال پوريءَ جو ڌندو ڪندو هو سياءِ جو
نماڻو رحم دل امام سادو قد چوڙو بدن الجسم ولاڪرو
اکيون وڏيون صورت ۽ چهري مان اهين پيو معلوم ٿئي ته
سچو پچو درويش آهي ۽ درويشن جي سنتان آهي
درويشن جي مٽس اچي. آهي ۽ سندس هلڻ مان ڏسجي
ٿو ته ڪرتار جي نه ڪا مٽس وڏي ڪريا آهي شادي
ڪانه ڪئي اٿائين. ڀڳت شامداس جي لنڍي هولدي

ڪري ڪڍهن ڪٿي ڪڍهن ڪٿي. ويندو ضرور آهي سنڌ ڪهڙي وياڪيان ڪي اهڙي سمايت ڪري اهي ڪي ڄڄي ته سنڌ رهڙي خوبي سياه ۽ ڪن مان اهي ثابت آهي ته هي ۽ هڪ اڪل لعل آهي.

نوٽ:- هن سٽ ورش کي چاليهن سالن کان لڳ لڳل آهي ته ڪو بهڻ ڄڃي بزرگن (ٻڪڙن) جو يادگار قائم ڪرڻ پر اها مذڪاسا اجان پوري ڪا نه ٿي اهي سڪڌهن سنڌ جيڙي ڪي لي ته سکڦير ته سنڌ سرڏواس لهڙ کان ٻوءِ سنڌ ڪهڪرن، عزيزن ۽ پرمين ڪي واهتي آهي ته سنڌ ٻيمي ۽ بگيڙ جي ڪمالي ۽ ماڻ جيڪا ڪنهن لئيل آهي لڌهڪي ڪنهن پرساٽ جوڙي ڪارلسه پر لڳائي سنڌ نالو روشن ڪري لوڪ اوڻي پرارڪ پر جس ۽ آشيرواد جا پاڻي لڏن.

جيون چرتر پيگت لعلچند

پگت لعلچند جو جنم سنه ١٩٧٠ براٻر عيسوي سنه ١٩١٣ع ۾ غور-ٽي ۽ جي ٻرڦت ۾ ٿيو. اُن وقت سنڌ ۽ ٻليڪ جي بيماري ٿي ڌڙما پيئي ڪي هن لڳيءَ بيماري

سگهي پر ڪرڻ ۽ سگهڙائي ڪرائڻ اول سوال اٿاري
سگهڙائي يا سخت بيمار ٿيڻ جي حالت ۾ آهي. ان ڳالهه ۾
ٿي رهڻو پيو هوندو آهي. جت حالت گهر ڌڻي لاءِ بيماريءَ
جي حالت ۾ گهڻو ٿي اچي زور ڪندا آهن مگر ڪنهن
جي گهر ڪرڻ ويندو آهي سندس ٻاليجو چوهڙيل ۽ ان
جا گهر وارا اچي ستائيندا آئس ۽ ماڻا گهر هلي رهي ٿو.
۾ ڪرڻ ويندو ٿيڻي آهن ڪي ڏڪا ڏيندو ۽ ناراض
ٿيندو آهي جيتوڻيڪ اهو گهر انهن ڪٿي چئجي ٿو.
پنهنجي ٿي گهر والڪر آئس جو روڻي ٻاٽي الاهين لهي
ملندي آئس ٻر ڪڏهن اول سوال ۾ گهر ۾ ٿو. رهندو
آهي مهني ماس ايندو چڪر هٽي گهمي ڦري ويندو ٻر
رات گهر ۾ ۽ رهندو همدرد ٿو. جهڙس ڪو ورلو هوندو
سڀر ۾ ڌڻي جي شڪتي ۽ هوندي ٻ. شل ٿو. ڪٿي
ٻڌائين ته ڪو بيمار سيمار يا دکي آهي ته اُن جي دل
وٺڻ لاءِ هلي ويندو ۽ ٻاڻ بيمار هوندي جي ڌڻي جي لوڙهق ۽
هوندس ۽ پاڙو خرچ ڪري ۽ اهڙي وقت همدردي ڪرڻ
ضرور ويندو آهي. مهمان نواز ۽ سندس جهڙو ٻڪر ٿيو
ٻڪولي ٿيندو مهمان جي خاطري نل وجان سان ڪندو
۽ مهمان آئس ۽ خوشيءَ ۾ ٿو. پيو ماڻيندو ڪيترا مهمان
سندس ٻيترا ٻئسا ڪٿي ويا هوندا ڏهين ۽ مهمان جو
آدرستڪار تمام سٺي نموني ڪندو آهي. سسنگ ڏي
۾ سڄو ٽاڙو آئس روزانو سسنگ ۾ وڃڻ لاءِ پاڙو خرچ

ڀڳت ڀهلاجراءِ سن ١٩٥٥ع جي ڪاتڪ ڪاٺيءَ
ڪاڻ ورائل جنم سن ١٩٠٥ع هو- ڏي اعلا، حيدرآباد سنڌ

ٻرڳن جي لاءِ لسي چوڙن ٻوڙن لڏائين لهرالڳ
وغيره خرچ ڪرڻ ۽ ٻاڻ کي حرش لطيف ڄالسي جتي
۽ وڃندو آلي ڪيڪ ڪم ڏيندو لي رهندو آهي احمر
جي ٻڪ ڪنوروام ڌرمشالا ۽ جتي سنسه ڪنوروام جي
مورتي استاپن ٿيل آهي ان جي دروازي جي اندر
ٻنهي پاسن کان مرياڌا پرشوتم شري رامچند ۽ مرلي منوهر
شام مراري جون مورتون ۽ ٻئي اکاراٻا الس ٻر چاليهه
سالن کان جيڪا لڳن لڳل الس ۽ ٻڪتن جو ڪر ڪڪي
پالي وارو يادگار قائم ڪريان اها مڃو ڪاما اڃان ٻروڻي
ڪاڏ لي الس ٻر آٿا اڃان جڏي ڪالڪ آهس. سندس
ڪاڏو پيتو رهڻي ڪهڻي اٿڻي ويهڻي هلڻي ٻوراءِ پوشاڪ
امام ساداءِ لمرتا ۽ طامع جي لسه ونس حد آهي سو
الهسه سالن جي عمر وارو هجي پيرسن ٻاڻ کان لنڊن
کي ۽ پيرن لي هٿ رکي ڏڏار آهي ۽ الهن لي مخصوص
ڪندو آهي ۽ مان لنبر آهيان ۽ انهن جي پيٺ ۽ ڪم
ڪهن جاڻان. احمدآباد ۽ دهلي دروازي جي ٻاهران
ددپشر روڊ لي چالهه جي هرنل الس جا سندس ٻالجر
چوهڙمل هلائيندو آهي ۽ ٻاڻ سدائين ان ڪئين (دوڪان)
لي لي رهندو آهي ان دوڪان ۽ مٿي هڪ لنڊڙي
ڪوٺڙي الس جا ٻرجسي ڪتا مثل آهي ڪالڻ ٻيڻ سهڻ
ڪٺا ۽ لي الس. شاستر وڪيل الس لسن جس
ڙيءَ ۽ ڪندو آهي آرام سان زندگي

۽ ڪيترو دير سان هڪڙي ڏينهن رات جو ٻارهين اچي
آن سائين پنهنجي دوست جنهن سان ولايت ۾ جهڳڙو
ٿيو هون، ان سان گڏ اوچتو اچي اڪثر سنڌس اندر
وقت اڪيلو پاڪستان ۾ رهڻ جو مطلب اهو ٿي هو ته
جيڪي ٻوڙ جا غريب جن ۾ الڏڻ جي سمرلي ۽ هٿي
ان کي پاڙو طرح ڏيئي لڏائڻ. هتي اجمير ۾ اچي ٻارهن
مهينا کن چانهه جي ڪيٽلي ليا بزار ۾ رکيائون ڏلڏو سڏو
ڪندو هو جو هتي ۽ سندس چانهه ڏاڍي مشهور ٿي
وئي پر جو ڪهڙ ۾ سندن دل اصل ڪانه. لڳندي هئي
سو وري جهور هليو ويو اتي ڇهه مهينا کن خوب پورهيو
ڪيائين پر اتي به دل نه لڳس ۽ وري احمدآباد وسايائين جتي
گهمندي گهمندي هڪ جهوپڙي دلي دروازي جي ٻاهر
ددبشر روڊ تي ورتائين ۽ چانهه جو ڏلڏو چالو ڪيائين
پنهنجي پاڻيڇي چوهڙمل ڪسي پاڻ وٽ رکيائين ماڻهن
کهٽوني چيس ته هتي چانهه جو ڏلڏو ڪول. هلندو پر
هي اوچ مڙس مڙار ڪرڻ ۽ وڏي لڳن سان ڪم ڪي
لڳو رهيو همت جو ته ڪچيءَ ڪان سخي ۽ دالار هوندو
هو سندس همت ڏسڻ لي هريال آهن پر وڻڻ جي هيرني
ڪالي اٿن. هن سڄي زندگي پورهيو ڪري پيسو
وهائي پيسو ڪمائي پنهنجي سرٻر کي سکي ۽ آرامي ڪوله
ڪيو مگر اوکيءَ سوکيءَ پاڙن کي مدد ڪرڻ ۽ دان پنج
ٿيرت پالڻاڻون ساڌو سنتن ۽ ليڪن کي کارائڻ ۽ پنهنجي

اڏورو رهجي واو جنهنجو ذڪر اڳ ۾ ڪيل آهي. ڀڳت
ڀلاجرام کي اهڙي جوڙي لڳل هرادي: هڪ ته پنهنجي
ترڪن (ڀڳتن) جي ياد ۾ گهٽي (ٽالي) جنهن جو جلد لسي
سگهي اولرو جلد لهرايان ۾ ارچنو ئي اوچنو سنه ١٩٤٧ع
۾ پاڪستان لهو ۽ يادگار جو رٿيل ڪارو لي ته سڪيمر ۽
لڏپلاڻ شروع ٿــي وڃي. ڀڳت ڀلاجرام يـاڻ هندالوءِ
هندستان اچڻ لاءِ تيار نه ٿيو. ڀاڪي اسان نوجهن کي زور
ڀرڻ لڳو ته توهين هاڻ مان ڀرءِ اڀندس. مولڪي ٻڪ لي
ته هيءَ اسان کان ڀهڪجي جان ڇڏائڻ لــو چاهي اسين
روالا ٿي وڃداسين ته هيءَ ڀتيءَ ڪجهن اڀندو. مون عند
ڀڏو ته اوهان ۽ هلو ۾ هيءُ مهيجي هڪڙي لــو ڀڏي.
ڀيولي مون اي غصي لوڻ لڳو ۽ ڀهالين لــ مان سجي
کي لڏالي ڀرءِ اڀندس مولڪي اڃا هڪڙي هڪم ڪرڪراهي
مولڪي ٻڪ لي ته هي اڀدولي ڪجهن لڏهڪري لالرءِ
کي ونس جڏي اسين ۽ جتا روالا ٿياسون اسين آڪٽوبر
۾ هتي اجمير آياسين. لالرءِ کي اڳري لاءِ ڇڏي آيو هوس
ته ملتان ڀلاح هونءِ ته اچي ڏ. اتويءَ ڀيالي اڀدو ۾ هڪ
ته ڊري ۽ ڪنهن ماڻهوءَ سان لالرءِ کــي ڪڏ موڪلي
... ڪاري ڀڪ ٿي لــ هيءَ هاڻي ڀلڪل
ڀدو هتان ڪيترا چلوڻ لکيون هيون ۾ ڪو
... ته اڀدو هو. جڏهن سنڌ پاڪستان
فساد ۽ هولڙيءَ ٿي لڏهڪالوءِ

وٽنو. جوڳي ٻنهي گودڙي وڙهي اسان ٻنهين پاڙن کي ڇڏي ڪيڏانهن نڪري هليو ويو. ٿورن ڏينهن کان پوءِ خبر ملي ته مالڪي جي شهر ۾ دالپوريءَ جو ڌنڌو پيو ڪري. پوءِ ته اسين به گهر جي جڳهه مسواڙ لـــي ڏئي مالڪيءَ آيا هون.

اسان جي مالڪيءَ اچڻ کانپوءِ ڀلاج دالپوري بند ڪري چانهه جو ڌنڌو اختيار ڪيو. سندس هٿ ۾ شيري ۽ سواد هوندو هو جيڪا به شي ٺاهيندو هو ته بلڪل صفائيءَ سان ۽ خرچ کان ڪين ڊڄندو هو ۽ جي ٺاهڻ ۾ ڪا غلطي يا نقص ٿي پيو ۽ ڪيس سواد نه آيو ته اها شي ڦليلي ۾ پروان ڪري ڇڏيندو هو ۽ وري ٻي نـــ ٺهيندو ۽ اُن ڏينهن ڇرٽي ڪري ڇڏيندو هو چانهه ۾ هي چڱو مشهور ٿي ويو. جو ڪٽلي چانهه جي راٽي مل هوٽل واري جي پاسي ۾ پرمانداس ڪپڙي وارن جي دوڪان لي ٿي وکي هوندي هيس ۽ گراهڪ پڪا ٻڌجي ويا هئس جو ڪنهن ڏينهن چانهه ٺاهي ڪٽي اچڻ ۾ دير ٿي ويندي هئس ته گاڏيون پيا ڏيندا هئس پر ڪنهن ٻي جي چانهه نـــ پيئندا هئا. اولهاري ۾ وري جهٽ پٽ ڪلفيءَ ۽ آئسڪريم مانو ليار ڪبو هو. همٿي بندو مددي خدا. ڪمائي ڪري هيمراجمل جو قرض لاٿو ۽ جڳهون آجيون ڪيون ويو ۽ پڻ انهن جڳهين جي وچ ۾ پٽ پيل هو سو خريد ڪري سنه ١٩٣٦ع ۾ گهٽي نهرائڻ جو ڪم

ڏکڻ ۾ اڪيچار ملڪ اهڙي ٿڌ ۾ جو هندو ۽ ٻيا ٻيو
مسلمان سڀ ڏيندا ۽ هار هٿن ۾ کڻي هڪ ٻئي کان اڳڀري
لهڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳا. ڳوٺ ۾ اڏهين هندن جو
خاص رواج ڪرڻ هوندو هو. ڪو اڪڙ ٻيڪڙ شاعر ڪار
ٻنهي گهرانن جو ٻار ٻيلاج جي شاديءَ لئي جا سهرا ٻڌندا
۽ ٻيون گولا آتشبازيءَ اهڙو ۽ رنگ لڳائي جن سڀڪنهن
جي واهه ۾ واهه واهه جي واڪا لڳي ويئي هئي سرڪس
(ٿيٽر) وڏي شان مان ۽ سڀني ڏام ڌوم سان ٻڪرو ٿئي
شهر جا ماڻهو لڏا اچي وڏا ٻيٺڪي ۾ شامل هئا سيني
کي ألفاظ خوشي لڳي پئي هئي ۽ ڳوٺ راڄا ٻيلاج
جي ٻيٺاليءَ لئي اهڙي ڏينهن مون کي خوشي ۽ مڙئي
مرڪ لطف ڪال ٻئي آلي سدس سڄڻ ائي سالا ۽ ٻيو لڳا.
لعل شادي خوشيءَ سان گذري ڳوٺ راڄا ڪردار ولي
لاڏي ڪونڌي ٻنهي جي گهر آيا هرڪو مٺ مالڪ ٻار
دوست خوش ٿيندو ٻنهي جي ٻنهي جي ماڳ وڃي سگهي
تير ٻه هن ٻار کي شاديءَ جي خوشي جرڻ ڏسڻ ۾ لئي
ڪال لئي آلي. ڳوٺ جي شادي ڪردار چار ڏينهن مالڪن
۾ ۽ چار ڏينهن سامران ۾ وري سڌس مالڪن مان ٻيرون
. ٻالڪن جي اڄ وچ زال وڃين مالڪن ۾ ۽ ڪيس وري ساهورن
۾ وڃڻ ٻوي ٻر ٻيلاج جي آئا کي سچي خوشي ڪا
هئي هن سڀ ٻرش اهڙي ڪا اندور کي آزادا ڪٺي
جو الڻ مهن ڪالهه ٻتي اسٽيءَ جو وچوڙو لي وار ۽ هڪ

ڪرڻ مٿو جوڙي پنهنجي گوڏي وڃڻ وڌي اسان انهن پارن
کي ڇڏي ڪيڏانهن نڪري هليو ويو. ٿورن ڏينهن کان
پوءِ خبر ملي ته ماليءَ جي شهر ۾ دالپوريءَ جو ڌنڌو پيو
ڪري. پوءِ ته اسين به گهر جي جڳهه مسواڙ تي ڏيئي
ماليءَ آيا سون.

اسان جي ماليءَ اچڻ ڪانپوءِ ڀلاج دالپوري ٺاهڻ
ڇڏي چانهه جو ڌنڌو اختيار ڪيو. سندس هٿ ۾ شيري
۽ سواد هوندو هو جيڪا به شي ٺاهيندو هو ته بلڪل
صفائيءَ سان ۽ خرچ کان ڪين ڇڄندو هو ۽ جي ٺاهڻ
۾ ڪا غلطي يا نقص ٿي پيو ۽ ڪيس سواد نه آيو ته اها
شي ڦليليءَ ۾ اڇلائي ڇڏيندو هو وري ٻي نئين
ٺهيندو ۽ ان ڏينهن ڇٽي ڪري ڇڏيندو هو چانهه ۾
هي چڱو مشهور ٿي ويو جو ڪٽلي چانهه جي واٽي مل
هوٽل واري جي پاسي ۾ پرمانداس ڪپڙي وارن جي
دوڪان تي ٿي وڪي هوندي هيس ۽ گراهڪ پڪا ٻڌجي
ويا هئس جو ڪنهن ڏينهن چانهه نه هي ڪٽي اچڻ ۾ دير
ٿي ويندي هئس ته ڪارڙن پيا ڏيندا هئس پر ڪنهن ٻي
جي چانهه نه پيئندا هئا. اونهاري ۾ وري جهٽ پٽ
کلفيءَ ۽ آئسڪريم ماٺو تيار ڪيو هو. هٿئي ٻڌو مددي
خدا. ڪمائي ڪري هيمراجمل جو قرض لاٿو ۽ جڳهون
آجيون ڪيون ويو ۽ پڻ انهن جڳهن جي وچ ۾ پٽ پيل
هو سو خريد ڪري سنه ١٩٤٦ع ۾ گهٽي نهرائڻ جو ڪم

ذڪر لئي ته اڪيچار خلق اچي، گڏ ٿي جو هندو ۽ ڇا ته
مسلمان سڀ ڏيٺا ۽ هار هٿن ۾ کڻي هڪ ٻئي کان اڳرو
ٿيڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳا. ڳوٺن ۾ انهن ڏينهن
خاص رواج ڪونه هوندو هو. ڪو اڪڙ ٻڪڙ شاهوڪار
ڏينهن گوراڻيندو هو پر ٻالاچ جي شاديءَ اي ڇا سڀ ڏينهن
۽ ڏهون گولا آتشبازيءَ اڇڙو ته رنگ لڳايو جو سڀڪنهن
جي وات ۾ واهه واهه جي واکي لڳي پئي هئي سرڪس
(پٽڪر) وڏي شان مان ۽ سنديءَ ڌام ڌوم سان لڪتو-هي
شهر جا ماڻهو لٿا ڏورڙي وڏا پيشڪي ۾ شامل هئا سڀني
کي آڪاسڻ خوشي لڳي پئي هئي پر ڳوٺ راجا ٻالاچ
جي ڀسالي‌ءَ لي اهڙي ڏينهن مون کي خوشي ۽ ملڙي
مرڪ اٿر ڪالو ٻي آئي سڌس سرڻ ٿي سنا ته پي لڳا.
آخر شادي خوشيءَ سان گذري. ڳوٺ راجا ڪنوار ولي
لاڏي ڪوڏي ڀينهن جي گهر آيو هرڪو مٽ مائٽ يار
دوست خوش ٿيندو پنهن جي ٻنهن جي ماڳ وڃي سگهي
ٿيو ۽ هن يار کي شاديءَ جي خوشي جڻ ڏسڻ ۾ لئي
ڪالر ٿي آئي. ڳوٺ جي شادي ڪنوار چار ڏينهن مائٽن
۾ ۽ چار ڏينهن ساهرن ۾ وري سڀئس مائٽن مان پيرو
ٻانهن جي اڄ وح زال وڃڻ مائٽن ۾ ۽ ڪيس وري ساهرن
۾ وڃڻو پوي پر ٻالاچ جي آما کي سڄي خوشي ڪالر
هئي هن سڀ ٻرش اهڙي ڪا اٿور کي آراڌنا ڪئي
مهڻ ڪالهوءَ ٻني ٻنيءَ جو وجهڙو ٿي وار ۽ هي

۽ ٿانئن هنبالين لــ چور رهندو هو ۽ اهڙو لڳو تــ ٻدڙي
وچي کيس ٻاڪر ۾ ڦاڻو ڪيائين چور کـــي وڏو ٻنڌڪر
ڀڄڻ ھو اڳيء ٻنڌڪي سان اڏي هيٺ ولي آيس. مالڪن
کيس آڏران ڏلي. ۽ ٻاڙي واري کيس چير تـــ اهـــو
چور اٿي ڪڏهن لاء ۽ ڪرڻالڄي ٿي لاء ساڃ ڪري
ڪامت هٿڻ: جـــي ســولوس ڏسڻ لاء مٿي ڄڻھو ھو پيا
سندس سالي گهر ۾ اڪيل آهن کيس ته اهو خيال آيو ته
جڳهه ڪچي آهي مٿان ڪنهن ته وسيع ڪو ڪس لڳي
وڃي ان ڪري جڳهه ڏهرالي ٺڪي ڪري ٺوراڻالين ۽
سندس ڦالي جهوني جڳهه جيڪا خريد ڪيل هئي ان
مان ٻه ٽي دوڪان جوڙائي ۽ ڪرالي تي ڏنائين ۽ هڪ
۾ ٻاڻ ڪرڻائي جو دوڪان لڳائي ويٺو ۽ پنهن جـــي
عادت موجب جيڪو سادو سڌو نشو ايندو هـــو انهن
سان رهاڻ واڙي ڪندو هـــو ۽ انکي سيڌو وغيره ڏيئي
روانو ڪندو هو ۽ آئي ولي مهمان مڙئي جي خاطري ۽
ســ ٻلي ۽ ٻالــ ڪندو هـــو. دوڪان جي ٻوري سوري
ڪمائي مان سندس الهي خرچ جي ڪري ڪوت ٻوڻ لڳي
۽ ماڻا صاحب ته جڳهه لوڻ ڪان ڏوڻ سال ڪن ٻره ڳذاري
وٺي. لهن ڪان ٻره دوڪان ۾ ٻاڪـــي جيڪو ڦرليچر ۽
ٺڪو ڪرڻالو هـــو ســو ڪهت وڌ وڪڻي دوڪان
تي ڏيئي ٻاڻ ڪڍائهن لڪري وڃڻ جو سعدو
ٻره مون ڪي اها ڳالهه اسعد لــ ٻيٺي اســـ ٻاقي

موڪليا اٿو گهٽ وقت ڳالهيون ٽيليفون تي ٻڌايائون هن
ڏٺو ته ٻيائي ڪونه ٽڪندو مگر ٻيائي خلق کي ڪاٺي چڙهيو
سو پوءِ اُٿيون هليو آيو ۽ اوچتو ئي اوچتو اچي ڏير
ٻهتو اُن ڏينهن جي خوشيءَ جي حد نه هئي پر ڪاڪو
شامداس سندس اچڻ کان هڪ مهنو اڳ گذاري ويو هو
باقي مالا صاحب ۽ ٻانون کي جهڙو سندس وڃڻ وقت
صدمو پهتو هو اهڙي ئي خوشي سندس اچڻ وقت
نصيب ٿي. هيءُ ٻالڪو بهادر پڻهن جي سهراڻيءَ کان
هميشه ڏڪو (لٺ لٺيي) ۽ ٽارچ رکي سمهندو هو.
ڪڏهين به ڪٿي ڪو سڏ واڪو ٿيو ته هڪدم ٽارچ ۽
ڏنڊو کڻي ڪاهي پوندو هو سر جو سانگو ئي ڪونه
ڪندو هو هڪڙي دفعه جي ڳالهه آهي ٻاڙي ۾ رات
جو چور چور جون دانهون ٿيون پاري وارا ڪڏن تي چڙهي
ويا پر چور لڌو ئي ڪونه ۽ سڀ گهرن ڏي واپس لهي
ويا هن پهلوان کي اُن ڏينهن بخار هو سو به ٽيهڙ لڳ
جو وارو هوس اُن وقت ڏنڊو سهراڻيءَ هيٺان ڪڍي
هوس باقي ٽارچ کڻي اُتي ڏاڪڻ تي چڙهڻ لڳو مون
۽ مالا صاحب گهٽوئي جهليس ته ماڻهو سيٺي وڃي گهرن
۾ سکيا ٿيا هاڻي تون اڪيلو ڇا وڃي ڪندين بخار ا-
اٿئي هلي سمهي رهه پر هڙهڪي ڪا لاڄي ڪهڙي من ۾ ونئي
سو چڙهي ويو ڇرمت تي ۽ اُٿيون اوسي پاسي جا سڀ
ڪنڊ جاچي واپس موٽي پيو آيو ته هڪڙي بازيگر (سنگهه-)

ښکست پهلاجراه سنه ۱۹۲۹ع په ولایت (بارین) جنوب
ملاکا شهر په. هن وقت شام مراري هندو هوټل
د د یشر روډ احمدآباد

اهي ٻه ٽيءَ ڪاٺ ٻيڙا ڪرائي ڪندو هو. سپار ؛
ايماندار سندس جهڙو نه ڪو زماني ۾ ڪو مشڪل لڀندو
حساب ڪتاب لکي ڇڏي وڃڻ ۾ مٿس ڪنهن ڪڏهن
رکي نه آيا ۽ ڪي ڪنهن لڳائيندو. پرائي پئسي يا
پرائيءَ ڪنهن به شيءِ کان لهار ڀڄندو اهي ڪنهن نه
ڪم لاءِ ڪهڙو به سوال ڪندس نه پڇڻ جا. ڪم ڇڏي
ٻئڙهن سوالي جو ڪم ڪندو هو والد (فارسين) ۾
سينگاپور جي ارباب ملاڪا شهر ۾ ادائي سال مزي ساڻ
رهندو، اوچتو هڪ ڏينهن اچي ڦري هڪ ٽولي سپاهي ؛
ايماندار ڏاڙهو روپ ۾ سيٺين چوريءَ جو ڪوڙو الزام
لڳايو جنهن تي ساڻن الڪي پير جنهن مٿس الزام لڳايو
اهو سندس ڏوست هم ڪلاسي هو ان جي ئي معرفت
ولايت آيو هو الهيءَ ساڻس جهڳڙو ڪيو جنهن ڪري اهو
سنڌين دوست بدن جو سگهو هو پر ٻاڪ ۾ وڙهندي
وڙهندي ڪيس اهڙو ڌڪ ڪهاڻين ۽ ڪنهن تي رکي
ڪيس هيٺ ڌڪ ڏڻ لاءِ لهار لبو مگر وري ان ڪيس ڏيا
آئي ۽ ڇڏي ڏنائين ۽ سيٺين ڪي ڇماڻين اسان باقي ڇهه
مهنا انگريزيءَ وارا مان ان رهندس مون ڪنهن حساب
ڪري ڏهن جا پيسا ڏيو ٻر سيٺين ڪيس سندس پيسا
نه ڏنا ۽ هيءُ علم آبرو رستي ۾ سينگاپور لاهي سنڌين
جي پنچايت ۾ داخل ٿيو الي هڪي پنچايت طرفان آسرو
ملدو ۽ ڏهه ڏينهن واهي رهيو ٻر اوت سيٺين پئسا ڪرڻ

ڏٺو هو ۽ اُن سان گڏ اسٽيشن تي مزوري (حمالي)
ڪندو هو ۽ گهر ۾ ڪڏهن ايندو هو ڪونہ
مليل هوس گهڻو ڪري اتي ئي رهندو هو. مالڪن جو
ڏپ اهڙو هوندو هوس جو روٽي تائي کائڻ لاءِ ٻاسڻ
آندا هوائين تن جي ڳالهہ بہ گهر ۾ ڪانہ ڪيائين جڏهن
الان اسٽيشن تان اوچتو ولايت جي مسافري ٻڌي ايگريمينٽ
تن سان جي ڪري وڃڻ واري ڏينهن کان هڪ ڏينهن
اڳي ڳالهہ ڪيائين تہ مان سڀاڻي ولايت روانو ٿيندس
اوچتي اهڙي جدائيءَ جي ڳالهہ ٻڌي سڀني جو هيئون
ڦاٽڻ لڳو ۽ کيس ايلاڻ لڳا تہ ولايت وڃڻ ڪينسل
ڪري پر هيءُ ڪين مڙيو جيتوڻيڪ سڀ کي مڃارايو
بہ هو ۽ هن کيس خوشيءَ سان ڇڏيو تہ ٻلي نہ هلي تہ
مون کي ڪو اعتراض ڪونهي. پر هيءُ مڙس زبان جو
پڪو سو ڪٿي ٿو ٻين جي ڳالهہ ڪني ڪري وڏي
ڳالهہ سندس لاءِ اها سڀني ٿي جو گهر جي غلاميءَ کان
آزاد ٿيو هيءُ سدائين آزاد خيال وارو شير وانگي نڊر
چوڏهن پندرهن سالن جي عمر ۾ پنهنجي ڪمائڻ جي
خيال کان جهنگلن مان رات جو اڌيءَ ماڃهيءَ گهوڙي تي يا
پيادل اڪيلو وار ايندو ويندو هو تہ ڏپ ڪونہ ٿيندو
هوس. ڳوٺ جا بزرگ کيس گهڻو ئي ڊيڄاريندا هئا ۽
ڀوتن جا ڏنل ڪرشما کيس ٻڌائيندا هئا تہ اسان هي
ڪي هوءِ ڪين شرڪر ۽ جن ڀوت انهن رستن تي ڏٺا

ڀاڻ ڇڪڻ ڪمالپيدا ٿيا هوا ٿيون، ۽ پيا ٿيھيو. مالا صاحب کي
ڳوڙ ڪري لاءِ ۽ ٻيا آيا ڪيئن پڪڙجي ۽ ھڪ ھڪ آر اسان
پڻ ھجي پاڻ ۾ ڪي اڪرجي، ڏيندو ھو ۽ اسان جا ڪان ڏورو؛ ڪٿو
ڪم ڪرائيندو ھو. پاڻي ڇڪڻ لاءِ ھو پيش. ٿيون مان
ٻاڻ ۽ ڇڪيندو؛ ھو ڇڏي ۽ پاڻ ۽ ڪنھن جو پوڙو. پيو ٻه لک
جيو ٻاھادر. ھمت اڳو شاھي. دانا ۽ دانوان ڀي ٻئو ۽ اروح
ھلائيندو ٻيو ڪنھن نه ۽ ڪنڌي ۽ ڪم ڪان ھڪڙيندو
ڪئين ھو ڇاڪر ۽ ڪرڻ اٿلاءِ ھرڻ. اھو ڪي وڏي
پرشيءِ ۽ اڪيلا ساڻ ڪري ٻار پولڻ ھو اھي سبب ڪڻ
معجزن ۾ ڏسي وھي ۽ ڪان ٿي ڏس ۾ ابتدا ھتا ۽ اڪيلا
رھڻ ڪاٻيو. پيدا ڪندو ھو اھي ڳھڙو وھڙا ڪي جھڙو
سمجھي ۽ ڳھڙ ۾ رھڻ ڪان، ڏاڍيو لتاڙيندو ھو ڪيھڙي ۽
ڪا ڳالھ ڪاڏھن ڀلي ڪالڌي يعدي سٺي ۽ ڳھڙ ۾ ڪاڪو
ٻار مالا صاحب ڪئي ڪيئن ۽ وقت، ڪنھن ڇولڊا ھيٺ ۽
الھن جي اڳيان ڇڪيندو ڪين ھو ٻه لک ۾ الھن ڇولڊو
ھو ۽ ڇڪر ٿيو ڇڏي، ڪري، وڃان اڪري مون کي
امڙو اشارو ڪيندو ھيو ڇيڻو مان سڪرال ڇڏي آيا
ڇڏيڻ رمان اڪيلو جڏھن آيس، ۽ دالبوري ۽ جڙ ڏيندو
مولڪائي سرتي ٻالڪودي حلوائڪو (مٺائي) ۾ ڏرڪان
ڪو ليا ڏين ھر سڌمل ھن ڏين ۾ ڏ لڳڻو ھو اڪري اھو
ٻنو ڪاٺ پيد ڪري وڃي ھومو ڪي ۽ ڏئي. اسٽيشن الي. اٿو
(پنجي) ڇڏو ٿيڻ ۽ ڀيڻ ڀيڻي ۽ ڇڙو ۽ ڪھاڙو ڇڏھن ۽ روز

جي ڪڙاڪي جي ٽڪ ۾ ڳوٺ کان ڏيڍ يا ٻن ميلن جي
پنڌ تي مٿي واهه جي موريءَ تي وڃي وهندو هو.
اُتان ٽپالي گهوڙو ٽپال جو ٻري حيدرآباد کان ٽنڊي محمد خان
ويندو هو اُن کي هڪ ٿيلهي ٽپال جي ڏيئي اي وٺي
ايندو هو. اُن وقت ١٩١٤ع واري انگريزن ۽ جرمنيءَ
جي لڙائي لڳل هئي جنهن ۾ حيدرآباد کان بدين ريلوي
لائين پٽجي وئي هئي. اُن ڪري ٽپال حيدرآباد کان
گهوڙي تي ايندي ويندي هئي اُتهين ٽپال کٽي وري
شهر ۾ دليوري ڪري تنهن کان پوءِ اچي
اسڪول جا ڪم ڪندو هو ۽ پڙهائيءَ ۾ به چڱو چاهه
رکندو هو ۽ ڪيس شوق جاڳيو تہ فائنل جو امتحان
ڏيئي ماستري ڪرڻان سو عمر پوري نہ هئڻ سبب
حيدرآباد جي آفيسرن ۽ هلنديءَ وارن وٽ پيرين پنڌ
ايندو ويندو هو ليڪن وڃي هٿي هنڌ ڪيائين ۽ امتحان
۾ وهڻ جي آڳيا مليس پر پاڻ نہ پرائيس جو امتحان ۾
فيل ٿي پيو ۽ وڃي ڪاڪي شامداس سان ٻڌيءَ تي
اُن کي مددگار ٿيو پر ٻڌيءَ جي پوک مان پورائي نہ.
تنهن ڪري مڙس جي دل نہ لڳندي هئي تنهن ڪري
ڪاڪي کي ٻڌي ڇڏائي دڪان ليڙڙو کولي ڏناڻيس
۽ پاڻ وڃي دال پوريءَ جو ڏنڌو اختيار ڪيائون ان
وقت اسين ٻئي پاڻ پڙهندا هئاسون ۽ سندن ٽپال وارو
ڪم وري آءٌ سنڀاليندو هوس ۽ پاڻ دال جي ڏنڌي

[illegible] البي؟ [illegible] كي [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible] سنه ١٩٠٥ع [illegible]
[illegible] دلير
[illegible] وقت
[illegible] بالكل
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ڊاڪٽر مورجمل سنڌيور واري جي معروف جڳهه جو سودو
ملهو جو ڊاڪٽر صاحب جو انهن سيٺين سان گهاٽو سنبنڌ
هو. اهو جڳهه جو سودو ١٩٤٥ع ۾ ٿيو هو. انهيءَ مان
اِها ڳالهه ملي ته پڳتن جا وچن سورهن آنا سچا آهن جو
سنڌن ملڪيت ڦري کهري ليٽ وري سنڌن ئي حوالي
ٿي ۽ پاڻ پهلاجراءِ جهڙو ڪچ وقت اڳي واس جو
پلاهه ڪاڏو هو سو ۾ سنڌس سپنو سچو ٿيو ۽ پنهن جي
بزرگن (پڳتن) جي ڏالي اُهيءَ جڳهه مان گهٽي نهراڻا جو
ڪم ١٩٤٦ع ۾ شروع ڪيو پرڏائي جي لڳيءَ سبب
ڪم اڌ ۾ رهجي ويو ۽ ١٩٤٧ع ۾ پاڪستان ٿيو ۽
هندستان ۾ اچڻو پيو ۽ انهيءَ سڄيءَ پراپرٽيءَ جي
عيوض هتي اجمير ۾ دهليءَ گيٽ اندر جڳهه مليل آهي
جنهن ۾ رهندا به آهيون ۽ ڪرايو به ملندڙ آهي اسان
ٿنهين پاڻن کي به ڪا سنتان ڪاله آهي انهيءَ ڪري
ويچار آهي ته پنهنجن بزرگن جي ياد ۾ انهيءَ جڳهه ۾
ڪي ڪو يادگار قائم هجي پر هڪ الجهن آڏو اچي
رهي آهي ته چارئي پاڻي گڏ ته مرلداسون ڪونه. حيالي
اُلائي ڪيتري آهي هن ڪالپوءَ اُلاڄي ڪهڙو وقت درپيش
اچي ڪير ڪنهن کي ڏيندو ڪارائيندو ۽ وهاريندو. مگر
آشاوادي آهيان ته اهڙو ڪو سڄڻ پرس ماڻيءَ جو سچو
لعل پيدا ٿئي جو اسان سنڌي جي مري وڃڻ کان
پوءِ انهيءَ ڪاري کي سڦلو بڻائي ته اسان جي ۽ اساڄي

بهلاج مون سان ڳالهه ڪئي ته هيءَ جڳهه جيڪا وچ ۾
آهي سا ملي وڃي ته ڪلي ڪٺي نهراڻي ڇنڊي ته ماڻهن
کي نه اچڻ وڃڻ ۾ سهوليت ٿئي ۽ ٻيڪڙي جو به يادگار
قائم ٿي ويو ۽ انهن پاسي دوڪان ڪبا ته ماهوار مسواڙ
ملندي. بهلاج ته اها واهيات ڳالهه خالي من ٻهلاڪلاه دل
جو ٻڌون ڪاڻي ڪري چڙي هئي. جو اها ڳالهه بلڪل ٿيڻ
لاممڪن هئي جا ڪاڻ ته آسان وٽ پئسو ڪو نه هو اٿاو
ٿي قرض سنو ٿي هزارن لکهه ڪاسواءِ سيٺين جو ته ٿلوسٽو
مثل هو ۽ شاهوڪار هئاسي جڳهه ڪيئن وٺون. مطلب
ته اسالڪي جڳهه خريد ڪرڻ جي طاقت ڪانه هئي ۽
سيٺين کي وڪڻڻ جو ڪو سبب ڪو نه هو ۽ قدرت
ڪر اهڙو کيل رچايو او ڪٺي ڏينهن سيٺيون پنهنجو
ڪم ڪار بند ڪري ننڍي عالم خان سري ۾ پنهنجي گهرس
هليا ويا ۽ جڳهه خالي پئي هئي هڪ ته جڳهه ڪچي
۽ جهوُلي هئي اهو وري چار پنج سال ٿيو پئي هئي
هئي سو برسات ۾ ڊهي پٽ ٿي وئي. الڏهن سيٺين
وڪڻڻ جو ويچار ڪيو ڪلهن وقت اسين ٿيا پار هزارين
چڏي ماڻهي ۽ وڃي ڏٺا هئاسون ۽ ان وقت ڪڍي ٻئا
آسان وٽ جمع هئا جڏهن اها خبر پڌي سون ته هڪ
ياءِ بهلاج مولڪي چوڙو ته اون ننڍي عالم خان سري سيٺ
ڪمندي مل وٽ ويئو وڃي ڳهڻ وٺ ڪئين ته ڪري
سوڊو ڪري آچ. مان ياءَ جي جڳهه دو جهڙو روالو ٿيس ۽

ڪيس سيءَ ۽ لپ اچي ورتي. سو گهوڙي لــي چڙهي
نندي عالم خان مڙيءَ پنهنجي گهر روانو ٿيو ۽ ٻيو ورڻي
دوڪان تي ڪول آيو ۽ گذاري ويو. ٻڌو هوم ته اٺ ڏهه
ڏينهن بيمار هو تنهن ڪانپوءِ سرڳواس ٿيو.

ٻيو مثال هيءَ ڏنم ته ڀڳت هيري مل واري گهر جي
جڳهه جا ٻه حصا ڪري هڪ چيتي مل ڀڳت ۽ ٻيو ڀڳت
ٽيڪوملجي ٻارن کي مليل هئا. سوئي ڀڳت چيتي مل جو ٻارڙو
ٻاروملڏيڇڙاپور وارو پنهنجي سڳيءَ ٽيڪومل جي ٻارڙي
کان خريد ڪري آيو هو ۽ سڄي جڳهه پنهنجي حوالي
ڪيائين ته ڏيڇڙاپور ڇڏي اچي هوسڙيءَ رهندو ٻه سندس
اها مراد پوري ڪانه ٿي الاجي ڪهڙي سبب جڳهه
وڪڻو ڪيائين دلال سوديلاءِ اچڻ وڃڻ لڳا انوقت اسالڪي
ڪائين لاءِ وٿاڻ جي ضرورت هئي ڪاڪي شامداس اها
جڳهه خريد ڪري ڀاءُ ڀلاج جي ٽالي لڳائي ورتي جو ٻوءِ
ان جڳهه ۽ پنهنجي گهر واريءَ جڳهه کي سنبت ١٩٨٨ع
۾ ڀرائي ٽنهي سرٿرائو گهر واريءَ جڳهه کي گهرني ڪيو هو
۽ خريد ڪيل جڳهه مان دوڪان ٺهرائايا. جيئن ته جڳهن
کي اڳيان پٺيان بازارون هونديون هيون هڪڙيءَ بازار جا
ماڻهو ٻيءَ بازار ۾ وڃڻ لاءِ گهر مان يا دوڪان مان
لنگهندا هئا. ان وقت ڀاءُ ڀلاج دوڪان تي رهندو هو.
اها ماڻهن جي آمد وڃ ڏسي ۽ ماڻهن کي سمجهائيندي ۽
چوندي به ڪو اثر ڪونه ٿيندو هون. ٽڏهين هڪ ڏينهن

هڪ ڀيرو ماڻهو آيو ته اچي رهندو هو ۽ گهوڙو ٻـــ اڃڻ
وچڻ لاءِ هون ۽ اڪري روٽيءَ لاءِ نوڪر هوندو هون
اهو نوڪر جڏهين ڳوٺ ويندو هو ته مان سيٺين جي
روٽي ناهيندو هوس. جو اسان جو گهر پاسي ۾ هـو.
سندن نوڪر جنهنجو نالو ولو هوندو هو تنهن سان ڳالهائڻ
ٻولائڻ جو رستو هوندو هو. ان ڪري ولو جڏهين ـــ
ڳوٺ ويندو هو تڏهين سندس ڪم مان سنڀاليندو هوس
کيس پگهار ۱۵ روپيه ۽ روٽي ملندي هئي الهيءَ ڪري
انهي. آن تاريخ جي حساب سان موڪلي مجرا ڏيندو هو.
هڪ ڏينهن ولو ڳوٺ ويل هو ۽ مان سيٺن جي روٽي
ناهيندو هوس. ان ٽائيم ۾ ڪندومل. وليرام ۽ ليڙومـل
نيٺي ڪرنيءَ لي هتا ۽ جڳهه جي مرامت پئي ڪرايائون.
هڪڙي ڪمري جـي ڪنڊ ۾ جيڪا لنبڙي ڪچي
سماڌي هئي تنهنکي ڊاهي زمين ڪـي سڌو ڪرڻ لاءِ
وليرام رازي کي چيو. رازي جو نالـو آرب جمعدار هو.
شيدي مسلمان هو ۽ بزرگ هو ۽ ٻڪتن جي ڳالهين کـان
واقف هو تنهن هٿ ٻڌي سيٺ وليرام کي چيو ته سيٺ
اِعا دڪي آءٌ ڪونه ڊاهيندس. وليرام مٿس غصو ڪيو
ته آرب جمعدار ڪم ڇڏي وڃڻ قبول ڪيائين پر دڪيءَ
کي هٿ نه لاتائين. وليرام کي چيائين ته. تو هين ڊاهي
ڏيو ته باقي پٽ کي لنبي سنڌن مـان ڪندس. وليرام
۾ ڪوڏر کڻي دڪي ڊاهي ڇڏي. ڪلاڪن گذرڻ بعد

ايشور سان لؤلين لڳا.

ڪاڪو شامداس ڀڳتن جون جيڪي مهمانيون ڪندو هو تن جا ڪي مثال مون ڏنا. هو چوندو هو ته، ڀڳتن جو پئسو يا شيءِ کڻهن کي به قلندي ڪالهين ۽ ڀڳتن جي مٽيءَ جو به ڪنهن اپمان ڪيو ته ان کي چڱائي ڪانه رسندي.

حال حقيقت

ڀڳت پارومل ڀڳت هيري مل ۽ ڀڳت خانچند ننهن جي گهرن جي ڪنڊن ۾ مٽيءَ جون ڪچيون ۽ اڱڻيون سماڌيون هونديون هيون. جنهن جڳهه تي ڀڳت جي مرلڪ شرير کي شمشان ڪرائيو هو ان جڳهه تي اهي سماڌيون ٺهيل هونديون هيون خاص سماڌين ته سڪهه ڪڏ ڪري ان جي مٿان مسائين ۾ ٺهيل هونديون هيون ۽ هي انهيءَ سماڌين سندن پوڄا ڪرڻ لاءِ گهر ۾ هون سندن پوٽا ان تي واس ڌوپ ڪندا هئا. ۽ جوت جڳائيندا هئا. ڀڳت پارومل واري جڳهه جيڪا سندن لياڻن کي مليل هئي سا ٺٽي عالم خان مريءَ جي ڪوٽ وارن مولاڻن آڪهه جي لڇومل پوهوملاڻيءَ وارن خريد ڪري ان ۾ اناج ۽ جنس جي ڪوٺي (دڪان) کوليو هئائون. ان ڪوٺيءَ تي هن جا ٻه ماڻهو مقرر رهندا هئا. تنهن کان سواءِ ڪڏهين مهمان به، ڪڏهين سندن

ڪرڻ هوندو هو. حڪيم اڄرمل ڪتري حڪيم جونئرا
ڪتري مشهور هئا. ونانس ڪئي جا مرض چاڪ
ٿي ويندا هئا اهي به جواب ڏيئي ڇڏيو. لاڏهين ورتي
حيدرآباد شهر جو ڪالڊيرو ڊاڪٽر مشهور هو ان ڪي
آنڊالون ننهن به جواب ڏاو ته مرض جي اپچ هو آسرو
ڪرلوي جڏهن سڀ حيلا وسيلا پورا ٿي چڪا لاڏهين
خالچند سپاريءَ جسو پاءُ نهلرام بساري پڳسه شامداس
رت آهو ۽ اچي پيرن لسي ڪري پيو ۽ روئي ورلاپ
ڪرڻ لڳو ته مان پاءُ کان سواءِ دنيا ۾ جيئرو رهي ڪونه
سگهندس ڪيئن به ڪري مٺهن جي پاءُ جسي حياتي
بچايو. ان کي اوڏي مهل دلاسو ۽ دلداري ڏيئي پاڻ واسه
جو جهنگل ۾ هليو ويو ۽ صبح جو آهو پاڻي پڙهي ننهن
۾ پهون جسي واسه مان هڪ ڏري وجهي نهلرام کسي
ڏالنهن ته وجهي پمنارلسن ۽ هڪ ڪارو ڏاڳو به ڏالرلس
ته ڳچيءَ ۾ پڌي ڇڏاڻس الهي ڪرڻ کان پوءِ خالچند
ڏاري ڏيري چاڪ چگر پلر ٿي پهنجو دڪان هلائڻ لڳو
پڳسه شامداس کسي لوري وڪسه کان پوءِ (چڪ)
چاهه ۾ سڄو پيدا ٿيو جڏهن ڪري استري داخل ٿيو.
سن ۱۹۳۰ع برابر سنبت ۱۹۸۷ ۾ هو پهو تاريخ ڦاڙڻ
راسه جو لوئن اڄي پڳسه شامداس جولسي جوسه سمايا
(سرڳراس ٿيا) پڳسه شامداس کي ته سڌان ڪالسه اڄي
اهڙي طرح پڳسه پهون جو صڦر اررو ڪري سهٽي وجي

(زمان) ٻڌندو. ان وقت ماسي صاحب لالي ٻائي، ۽ اسان وٽ ٽڪيل هئي. انهن ڏينهن ۾ منهن جي ان ڀائرن جا ورلاپ ٻڌي اچڻ وڃڻ وارن ماڻهن جا به هردا ڏار ڏار ٿي ويا. ان رات ڀڳت شامداس سڄي رات گهر کان ٽڪري ويو ۽ صبح جو اچي خاطري ڏنائين ته ڇوڪري جي عمر وڏي آهي چنتا ۽ غم ڪرڻ جو ضرور ڪونهي ۽ ٻنهي جو ڏاڍو ڦيٽو به ڪيائين. تنهن کان پوءِ سڀني ماڻهن ۽ گهر وارن مان هراس دور ٿيو ته ته، هر ڪنهن ائين ٿي چيو ته بلا جو ڪاتل آهي وڃڻ جو ڏانگ ناهي. پر ماسي لالي ٻائي وڃون ماريو هو جو رکيو هو ۽ سڀني کي ڏيکاريو ٿي ويو پر پوءِ ڏس ڏينهن ۽ علاج بلا جي ڪاتل وارا ٿي ڪيا ويا هئا پير محبوب شاهه جو پاڻي وغيره ڦالدا. وهاڻ ٽوريءَ جو جلاب ڏيڻ انهن سڀني علاجن ڪرڻ کان پوءِ سنين ڏينهن مان سرائيءَ ۾ آيس ۽ ڏيري ڏيري چاڪ ٿيڻ لڳس پوءِ ته اسڪول ۾ ماستر ۽ سڀ ڇوڪرا مون کي چوندا هئا ته توکي ٻيون جنم مليو آهي.

مثال ٻيون:- هي مثال منهن جي روبرو جو ڏٺل هو. هوسڙي ۾ خانچند پساري مشهور هو تنهن کي اچي نمونيا جي بيماريءَ ورتو. ماڻس صفا ضعيف هو، ٿي ويو ۽ بيماريءَ اهڙو زور پڪڙيو جو گهر وارن کي سندس بچڻ جو آسرو ڪونه رهيو. ان وقت هوسڙيءَ ۾ ڪو ڊاڪٽر

۽ جهوليءَ مان ڪڍي ڇڏيائين، انهيءَ مان لکڻ جي دل ۾
شوق اڀريو لکڻ ۽ پڙهڻ ۾ هوشيار ٿي پيو. بيماريءَ
جي سختيءَ جي ڪري مرڻ جهڙي حالت ۾ ماڻهن جا
سوال راس ٿيو، وڃي جهنگل ۾ جاڙ ڪري صبح جو
اٿي آهي اچي ڏسندا هئا.

ٻيا مثال: ١ ماڻهن جي گهر ۾ هئا جي مالا صاحب
اسان ٻڌل آهي ۽ هن مثال مڪاني جي ويڙهه ڏنل آهي.
گهر جو مثال:- ماڻهن لڪڻ جي ان سالن جي عمر
۾ ٻانگ جي اڌاريءَ ويڙهه هر ڪنهن راس جائي لڪڻ
کي جيڪا ڏنائون.

ٻيو مثال:- هي مثال جهڙو مکاني جو آهي. مان ڪنهن
ڏينهن ٻڌندو هوس وسيع جو ڏينهن هر اروٽ جي
جاگرافي جو ڏور ڪرڻ هوم لڪڻ لاءِ راس جو ڪرڻ
مان ڏٺي وڪڻ لاءِ صدائي ڪڍڻ وس نه هئن ڪي وڃڻ
ڏنگهو اسان جي ٻاڙي ۾ هڪ لچارا وهندو هو ان ڪان
جواڙ ٻارالي گهر آس نه هون ڪي اسدار پکهر اچڻ لڳو
۽ وڪا مالا صاحب لاهي لٽوڙيا ۽ واسه مان گهر اچڻ لڳو
جا ٻڌڻ مالا صاحب لب ۾ جهلي اچانڪ ٿي ويٺي ٻاره
جا ٿيو سا هئن ڪي ڪهر ڪالهين مان سس ڏهاڙا بي هوش
پيو هوس، اما عمر سڄي شور ۾ ٻڪرجي ويٺي ۽ سڄي
واٽ اسان جي گهر ۾ ماڻهن جي اچ وڃ هئي هڪڙا
آيا ڪنهن ڪول لي چوو نه ڪو جوڪرو

جو ڪم ڪرڻ پهچندو هوس تنهن ڪري نوڪر رکي سمجهاڻ ڏيکاريندا هئا. جو اسان ٻن ڀائرن ۽ ڀاڄائي (اسان جي ماءُ) جي پاڻ پوشڻ جو ڀار ٻـ مٿن اچي پيو هو ڪيترو پاڻ به ڪم ڪندا هئا صبح جو سوير ويندا هئا ۽ رات جو اٺين نون بجي تائين نوڪرن سان گڏ پاڻ ٻــ ڪم ڪندا هئا. گهوڙي ۽ ڳائن جو گاهه ۽ ڏارو وڻاڻ جي صفائي. وري ڪيترو به وچين نوڪرن سان گڏ ڪم ڪرڻ اهڙي عمر ۾ ڏکيو هو پر هنن جا پڪا ۽ سچا هئا رات ڏينهن محنت ڪندا هئا ته ڏهين ته گهر جو خرچ پورو ڪرڻ اڪرندو هو ڪڏهين ته سبزين جي پوک ۾ نقصان به پوندو هو پوءِ ته ڪيترن کي ڇڏي لنڊڙو دوڪان کولي ويٺا.

ٻيو شامداس ته وڏو سڌ ٻرش هو. ٻوٽ جا خواهه ٻاهر جا ماڻهو ونس ڌاڳي ڦيٽي لاءِ ايندا هئا. سندن لظر ته اڳيندي هئي پاڻ ڪهٽي نـي پاسو ڪندا هئا پر ڪڏهن ڪڏهن ڪو سندن لظر جو شڪار ٿيجي پوندو هو پر وري ته ڌاڳي ڦيٽي سان ان کي نيڪ ڪري ڇڏيندا هئا. اسان کي ٻــ ويٺي ويٺي اوچتو ٻري ڪان تڪ اچي هٽندا هئا جو سچو منهن لسجي ويندو هو. پوڙهي ماڻهوءَ جي تڪ ۽ مائيلي ماءُ جي مڪ جو مثال مشهور آهي. اسين روئي ماما صاحب کي داتهن ڏيڻ ويندا هئاسين ته ماما صاحب اسان کي سمجهائيندي هئي

سنه ١٩٥٤ع ۾ ٽيٽي ياڙ ڏاڏوي رڪمٽي

سميت پشڪر ۾

کي رڳاري پڻ ڏنيندا هئا ۽ اُن مدا انتا پال اچي پرسندا هئا بوءِ ڏاڍي باڪي ڀاري ۽ رواڄ جي موج لڳندي هئي قدرت جي مهمانيار آهي پڪس ٻوجومل جي پنهنجي شادي کان پوءِ ان سالن جي عرصي اندر هڪ ڪڪي کي جدر ڏيڻي پاڻ سرگرواس ٿي، ڪڪين جو لالو صوروهو پر هن جو دادو پاڻي هن ڏنيا پر نه ٿيو، لنڊڙيءَ عمر ۾ سرگرواس ٿيو.

... پڪس ٻوجومل ۽ سندس لنڊو ڀاءُ پڪسَ والسي مل سنه ١٩١٣ع ۾ ١٩١٤ع ۾ پليگ جي بيماري سبب ۾ پنهنجي هٿي جنهن ۾ ڪورن جا گهر خالي ٿي ويا هئا ان بيماريءَ جو يڪ هي اچي پالر نه ٿيا ۽ ٻنهي ڀاوان جي شرن وڙالون پڪسه والسي مل کي شاديءَ جي ڏهن سالن جي عرصي ۾ ٽي پٽ ٿيا هڪ ڀلالي، ٻيو ورڀند ٽيون لالو. انهن ٽنهي مان ڪنهن کي نه ڪا سنتان ڪالا آهي.

❀❀❀❀

جيون چريلر پڳسَ شامنداس

پڪس شامنداس جا پيءُ پالر پڪس ٻوجومل ۽ پڪسَ والسي مل جنهن برلوڪ پڌاريا لنڊهين سندس عمر سترنهن سال کن هئي اٿئي ورتيءَ اوستا ۾ ئي پنهن جسو ڏاڍو ۽ ڪم ڪار جيسا هئا سڌن ڪسر هوندو هو جنهن ... ترامسه ... روڻ اوستا جي ڪڙي ترامسه

ڏنيون ۽ پنهنجي گهر ۾ ڀڄن ڪيرتن ڪندا هئا ۽
مڙهيءَ مندر ۾ ڏينهن وار لي ڀڄن ڪيرتن ڪرڻ ويندا
هئا. اهڙيءَ ريت هي ڀڳت پنهنجي زندگيءَ جو صفر پورو
ڪري ڏيري ڏيري جوتي جوت سمايا. ٽنهي ڀائرن کي
پنهنجي گهر جون جڳهون هڪ ٻئي لڳ هيون.

ڀڳت هيريمل کي ٽي پٽ "هاسومل، ٽيٽومل ۽ چيتومل
ٿيا پر ڪنهن کي به پتر سنتان ڪانه. ٻچي سندس جڳهه
جا ٽـــي حصا ڪري ٻـــ ٽيٽومل جـــي نياڻين ۽ هڪ
چيتيمل جي نياڻيءَ کي مليو. ڀاروومل ڀڳت کي پتر سنتان
ڪانه هئي ٻه نياڻيون هئس ان جي جڳهه ٻه انهن نياڻين
جي حوالي هئي ۽ باقي ڀڳت کانچند کي ٽي پٽ هئا.
شامنداس- پوچومل- وينسيمل. ڀڳت شامنداس جي شادي
ملن فراس جي ڳوٺ مان ۽ سندس لنين ڀائـــرن ڳوٺ
ٽنڊي صيد خان ۽ وسي واڪي جي شيوڪاڻي آکهه
مان ڀڳت پوچومل جي شادي لالوڪچند جـــي نياڻيءَ
روچل ڀائيءَ سان ۽ ڀڳت وينسيمل جي شادي ڏيولداس
جي نياڻيءَ گياني ٻائيءَ سان ٿيل هيون. اهو گهراڻو ٻـــ
ڀڳتاڻو ٻالي هو. راڳ ڳائڻ جا ماهر ۽ ديوان ڏرماتما هئا
سندن پويان هـــن وقـــت احمدآباد مهيساڻـــن پالنپور ۽
سوائي ماڌوپور ۾ رهندا آهن ڀڳت پوچومل ڪالمـــن وديا
۾ پڙ هو. سندس سهرو تلوڪچند ۽ اُن جو ڀاءُ ڦتنمل
۽ پوچومل ٽيئي چٽا ڳڌجي چڌهين راڳ ڳائيندا هئا ۽ خلق

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] وٽ
[illegible] ڪي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] حالي [illegible]
[illegible] آهي اسان
[illegible] اسين [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] حالي
[illegible] باقي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

نڪري اچي الي گڏ ٿيا اهڙي روئداد کي ڏسي
الي هڪڙيءَ ڀڳت ۾ ڪي ٻه ڄڻا ناڌرو هئا سي هيري
ڀڳت جي ڀڳت ۾ هلي آيا ۽ سيڪو ناچوءَ ڪسي لڏري
وڏائون جو سندس ڳلو ٿپ ٻڌهي وڃو. اهڙو حال ڏسي
هيرو ڀڳت سڄيءَ ڳالهه کي سمجهي ويو جو ٻه ماڻهو
ٻيءَ ڀڳت جا الي ٻيٺل ڏنائين پوءِ ته هيري ڀڳت اهڙو
منتر اُچاريو جو اُهي ٻئي ڄڻا ناڌرو ٻنهن جي ڀڳت ۾
اچي ڏسن ته سندن چارئي ماڻهون ڇٽڻ ۽ ڳائڻ وارا
اوندا ٿيا ٽنگيا پيا آهن ۽ ڏوڪري ساروڪيءَ وارن جا
هٿ ۾ ڪوله ٿا هلن ڏوڪڙيءَ جو ڏڪڙن لسي هٿ
سارنگيءَ واري جو سارنگيءَ ۾ هٿ پيو آهي پر آواز نه
ڪڍهن جو ئي ڪون تو نڪري اها حالت ڏسي ٻئي
ڄڻا ناڌرو موٽي هيري ڀڳت وٽ آيا اچي ليلايائون ۽
ٻنهيجي پل ٻخشائي ڀڳت هيري کي عرض ڪيائون ته
اسان جي ماڻهن کي جيئدان ڏيو ڀڳت صاحب پاڻ ڦليليءَ
ٿان جل جو لوٽو ڀري اُلي ويا ۽ جل جو ڇنڊو هڻيائون
ته مڙس اٿي اُٿيا ۽ سڀوان ٿي هٿ جوڙي ڀڳت هيري
جي قدمن ۾ ڪري آنسس وراڻون ته ڀڳڙيون جهڪي
مٿن لي پيل هوڻ سي زمين ۾ رهيون ۽ ڏسندي ڏسندي
گم ٿي ويون. اي دفعي جي ڳالهه آهي ته ورچي ۾ ڪاليءَ
لاءِ روانا ٿيا ٿسي سامان ۽ سندن ماڻهون ٻيڙيءَ ۾ هئا
باقي پاڻ ٻئي پاڻر جيئن گهر کان ٻاهر نڪري رهيا هئا

کي ڦليائي ۽ جي ڪجھ لسي مسائل وٽ اچو ۽ ڪجهه ها
اٿي وڃا ڪڏ آهن ان جي وچ ۾ چڪيا ڏجو ٻر انهن
درختن جي وچ ۾ چڪيا لاهڻ لاءِ جڳهه ڪافي لسو هئي
لاهن ڪري عام ماڻهن والڪي ڦلياٽي ۾ هي ڪداري لسي
چڪيا لاهي آڱر اڱاڻي ۽ باهه اڳيس ئي له ڪر چڙو له
ڪالورن آلون آهن لهڪري ڪاسليت استعمال ڪيائون
له اهڙي زور سان برسات اچي وسي جو باهه اڳل به
وسامي وئي لاهن برسات وسڻ لڳي اُنان سڀ چڪيا
ڦيرائي الهن وڻن جي وچ ۾ آلدي ۽ برسات بند ٿي
وئي ۽ چڪيا جي باهه به بلڪل سولائي ۽ سان ٻهن جو
شغل ڏيکاريو ۽ لوري ۽ ڏاڍو ۾ ڪم سمايم نٿي وڃو.

پڪس ڪنڊامل کي ٻي پٽ هئا. هڪڙو هيرومل ۽ ٻيو
ٻارومل نالي ڪالومل. هي ٻئي ٻالو به ٻنهي سڀ پتاهن
جهڙالي پراڪرمي هئا ۽ پڪيون به وجهندا هئا. هيءَ
نولي هيري پڪس جي اللي سان مشهور هئي. هتي
به پڪيس وجهندا هئا آلي پاڻ سان ... سارنگيءَ
وارو الله ڏاڻو مشهور ۽ سيڙو ... ماڻهن کي
پاڻ سان گڏ ضرور کڻندا هئا ... ٿي پٽ
هئا ... لمبوار ... ڳائيندا هئا.
...
... شهر ۾ پڪس
... هيري پڪس
... اڳتي مان مالڙو

ڇين ته گهر ۾ ... چالور نه اڄ خلاص آهن مهمان به اچي
رکيا آهن. چگو الهن کي ڪٽي تا ڪاراون باڻ اڄ ڪٽي
ڪونه تا ڪائون ۾ شل مهمان کي بـــ. پوري ٿئي پگت
صاحب ڪنڊمل وراڻيو ته د ڪير چوٿي آهين ڏس تـــ.
جهولڻ ڪهڻ ٿو مدجهس ابرڪت وجهي الين چئي لوتو
ڪٽي ويا ڦليايءَ لي آکو پاڻڻ. آکو پاڻي پاڻي اوٿو پري
ڪٽي آيا ۽ آلکوڇو بـــ. پاٽيءَ مان ابرڙي آيا هٿا آلکوڇو
دڪريءَ مٿان ڪٽي ڪولي وڌائون ۽ لوٽــي پاٽــيءَ سان
پرال دڪريءَ جي چوگرد ٽي پهرا ڦيرائي دڪريءَ جـي
پاسي ۾ رکي ۽ ان ڏيهن وسولي وڌڻ پاڻ وينا ۽ پنهي
کي چيائون ته لون مهمان کـــي وٺي ڪاراء ۽ پاڻ ڏيندا
آيا پر الکوڇو دڪريءَ مٿان ڪونه لاٿائون آلکوڇي جـي
اندران‌ٿي اکيون پوري چاٽــي پريندا آيا مهمان بـ. ڪائي
خوش ٿيا پر پاڻ نه ڪائي بڌء ڪيائون.

پگت صاحب ڪنڊمل جڏهن شرار ليائيائون ٿي تڏهن
پوت جا سب پنهنج گهرائي الهن کان موڪلائي سامگري
تيار ڪرائي پاڻ بهون جـي هٿن سان چادر مٿان اوڍي
سمهي پيا ۽ سيني کي چيائون ابوهو ستدار. پنهن ستنام
چيو ۽ پگت صاحب جوتي جوت سمائجي ويا. اهـڙيءَ
ريت ستدن گر داو آدي گر سواميءَ بـــ. جيٺري ڪنجي
تڪر ۾ سمادي ورلي هئي. پگت صاحب ڪنڊمل پنهن
کي ابهران آکيا ڪري ڇڏي هئي ته مٿهن جـــي شرار

پنهن جو ڪم ڪرڻ لڳو باقي جيڪو به ڪلاڪ رکي
وري اچي پٽيانن ۽ صوبيدار کي چپاٽين لاءِ هاٽي پلي
هلو نه هلون. صوبيدار پنهنجي ڪري ڇڏڻ لڳو سان
اسان سڀ ڪٽي لوهان پلي پڪڙيو يا پيٽو يا وڪٽڙ.
ٽنهن لي پڪس صاحب، چيس نه وڪٽڻ پاڻ ڪسي، حرام
آهي پالي. سوالي ڪر اپندو آهي. نه ولي ويندو آهي
پيو اهو جيڪي ڏنڙ سو اسان جو لي قوت مس آهي.
پٽي دفعي جي ڳالهه آهي نه هڪ لاڙ جي سوداگر
ڪنهن واپاري ڪان لاک خريد ڪئي هئي ان جي لوڙڻ
واسطي پڪس ڪنٽامل ڪسي مقرر ڪيو ويو پڪس صاحب
پالدي (وڪار) جي هڪ لاک (پلڙ) بيڪڙال (بند) رکيو
۽ پٽي لاک لي ڪالتو لنکي لاک لوڙيندڙ رهيو سوداگر
جيڪا دولدي (لدي پڙي) آلدي هئي سا لاک. سان
ارجي ولئي لڏهن سوداگر اچي بند ليل دوکي پير سان
ٽلو هٽي چيو نه اچا به آهي چا در ڪليو له. پالدو حالي
لڳو پيو هو ٽنهن لي پڪس صاحب وڙٽاليس نه در ڪري
ٽڏو هٽي ڪولين نه ها نه. لوڙيندي هٿا حال پعني لسه
ڪٽي ني ڪار ها.
هڪڙي ڏينهن مهمان چار بار ڀسه زالون ڀسه مڙد
چدپ جي ڏينهن دعا ولڻ لاءِ وٽس آيل هئا پر واٽ جو
دير سان پهتا هئا پڪس صاحبن جي رسوني ليار هئي
جند نه ڪنڊو ڪري لاهري رڌي هئي. سنڌن اچڻ

جيون چرتر ڀڳت صاحب ڪنڻمل

هي وڏو سنت پرش هو ۽ نت نيم سان ايشور ڀڳتي ڪندو هو. سدائين سچ ڳالهائيندو هو جنهن ڪري سندس زبان ۾ سرسوتي جو واسو هو جيڪي به زبان سان چوندو هو ليکن ٿي ٿيندو هو ڪيتري ئي جا ماڻهو آسيس وٺڻ ڪاڻ ايندا هئا راڳ به ڳائيندو هو. ڪم سندس کيتيءَ جو هو، کيت ۾ پاڻيءَ پيئڻ واسطي ٻنگ به پوکيندو هو هڪ دفعي ڪنهن ماڻهوءَ مٿس چغلي هنئين ته ڀڳت ٻنگ پوکيندو ۽ وڪرو ڪندو آهي شهر جو صوبيدار پاڻ سان ۽ پوليس وارا ٻيا به وٺي سندس کيت ۾ آيو اچي ڏٺائين ته برابر ٻنگ چڱيءَ انداز ۾ پوکيل هئي صوبيدار ڀڳت ڪنڻمل کي ڪاوڙي ڳالهايون ڏنائين ۽ کيس گرفتار ڪري ٿاڻي ۾ وٺي هلڻ لاءِ چيو. ڀڳت صوبيدار کي عرض ڪيو ته سائين جن هڪڙا چار ڪلاڪ ڪنهن وڻ هيٺ آرام ڪن ليڪن مان ٻنهن جو ڪم ڪار لاهي وٺان پوءِ جيڪا توهان جي مرضي. صوبيدار سندن چوڻ ڪري ترسي پيو. ڀڳت ڪنڻمل هڪ ٻاريءَ جو ٽيون حصو ٻنگ پٽي ڪٽي آيو ۽ صوبيدار اڳيان گهوٽي پيتائين وري وڃي ٻنهن جي ڪم کي لڳو اهڙي طرح ٻه ڪلاڪ ترسي وري ٻيو حصو گهوٽي پيتائين وري به وڃي

مٿس ڪيس ليو هو ان وقت هن ٻهراڻي ڪيس سان گهڻي لاڳاپي جي شروعات لئي ڪئي جنهن جو ڳالهه آهي:- "هڪ انگريز اوڻ ڪئي لالي-چند شارڊا بل ڪئي هتائي." ان وقت منهنجي عمر ارڙهن سال هئي ڪٿا تا ڪيئن ان وقت جا جوڙيل آهن هن وقت جڏهين ڇپائڻ جو ويچار آيو ۽ لوڻ ڪرڻ لڳس ته ڪي ته وسري ويل اڏوڪارا مس ياد پيا اچن انهن کي لکڻ سر لاهڻ مشڪل ٿيو لڳي لڏهن ڪري ته ۽ خاص ته منهنجو مڪرلب ڪولو هو ۽ اڻوري پڙهي ته ڪار هئي ان ڪري غلطيون ضرور هونديون لڏهن لاء پڙهندڙ ڪيا ڪندا ۽ غلطين کي پنهنجي دماغ ۽ عقل سان سڌاري پڙهندا ته مهرباني.

شيوا ٻر - و ڀيه مل و ٻسري مل
٢٥٩-٣ ٻهلاڄ پڳٽ يون
دهلي گيٽ الدر، اجمير

۽ ڪم ۾ ڪوله آندو آهي پاڻ سان ڪٽي وڃڻ بدران
بهتر سمجهي ته هٿي لکي ڇڏي وڃان ته من ڪو ٻيو
ڪم ۾ آڻي يا ڪنهن کي ڪم ۾ اچي ٿو. وڃن. لنڊي
هولڊي مون کي ڳائڻ جو شوق هوندو هو ٻر ڪنهن
محفل مجلس يا چئن ماڻهن جي اڳيان ڳائيندي لڄ ٿيندي
هئم ڪيترائي ماڻهو منهنجي حوصلي وڌائڻ لاءِ مون کي
آساهت ڪندا هئا ۽ چوندا هئا ته ٻڳت ڪانه ٻولي
ائي جو ڀيسا لهي ملندءِ جهڙو اچئي لهڙو ڪٽي ڳاءِ ڳائڻ ۾
وري شرم ڇاجو ڪي وري چوندا هئا وڌائي اتس مانُ
تو ڪري ته جيئن وڌيڪ مدت ٿئيم ٻر سچ ته مون کي ڏاڍي
لڄ پيئي ٿيندي هئي ۽ همت نه ٿيندي هئي ۽ اڄ
سوڌو ۾ همت ڪانه ٿيندي اٿم ٻر جي اڪيون ٻوري ڪٽي
ڳائم ته خود مون کي آنند نه ايندو آهي ٻر جي پنهنجي منهن
ٻيو ڪن گدائيندو آهيان ته وڻندو اٿم ان ڪري مون کي
ڳائڻ جو اهڙو ڪوئي لکو ڪو راڳ راڳڻيءَ يا طرز جي
خبر اٿم ڳائڻ يا ڪن گدائڻ وارو پنهنجي پنهنجي طرز ۽
پنهن جو پنهن جو سر ڏيئي ڳائي يا پڙهي.

سنه ۱۹۲۸ع يا ۱۹۲۹ع ۾ هڪ بل شارڊا ائڪٽ نالي
سرڪار بحال ڪيو هو جنهن ۾ شادي ڪرڻ جي عمر
ڇوڪري جي ارڙهن ۽ ڇوڪريءَ جي چوڏهن سال مقرر ڪيل
هئي انوقت ۾ منهنجي هڪ دوست شادي ڪئي هئي
سندس عمر قانون موجب سال کن گهٽ هئي جنهنڪري

پنهنجو جهڙوڪ متن مانئن سکين سنڌين جي سازي نا سازي
يارن دوستن ۽ ٻراهمڻ جي وڻائي لئي وڻائي ٻاڙي اوڙي
چاڙ سڃاڻ وارن جي آچار وڃار وهنوار ٻر ڪڏهن وقت
ڪروڙ چيا ڄمر وٺي ليندو هو ته ٻي ڪڏهن سان سورن
اوڙڪ ٻڌائي پنهنجو ٻاڻ سان حال اوريندي الڊر مان اڪيلو
ڪنهن اڪون لڪڙي ويندا ون هئون ۽ مٺن ڪـــي شانتي
اچي ويندي هٿي اهوي۽ الله کي ٻالـــي وڏيڪ لڪين
هوڙڪ لئي هوس لڳندو هوم ۽ پنهنجي اڪيء آڄر جوڙي
ٻاڻ کي ٻڌائيندو هوس ان طرح وقت ته وقت پنهنجو جو
ٻاڻ کي خوش ڪندو هوس. غصو ۽ ڪروڌ ناس ٿـــي
ويندو هو ۽ ڄمر چاهي رنجش دور ٿي ويندا هئا ڪڏهن
وقت ڪا خوشيء جي اهو جڙهي وٺي اـ ٻـ پنهنجي
لڪين جو ٻاڻ الله وٺو هو ۽ هٿن ... کي ...
ڪراه وڃار ڪوڙـ هو ان ڪرڻ ... ڪرـ. ڪندو
هوس ٻر اح اهڙو وڃار من ... آهر ا هرهڪ انسان
هتي اچي جيڪي ته ڪمائي ... ٿي
چڏي وڃي ٿو مطلب مارن ... ٿو ٻر هر
ودبا ڪرنائون وغيره ... ٿي چڏي وڃي
ٿو مان ته هيٺ ... ڪ ... ۽ ... ته ... هي
جي ڪمت ... ورڻ ٻاڻ سان
... وسلي ان کي ٿالي
... ۽ ... کي ...

(مدوراجن) دل ولدرائڻ جي خيال کان به هي امت
پنهنجو مٽ پاڻ آهن کهڙو نه غمن ۾ غلطان انسان اڪالت
۾ يا ڪنهن مجلس پارٽيءَ ۾ يا ستسنگ ۾ سڪ سان
ويهي پڙهي جي پنهنجو سر ڏئي ڳائي ته سنيها
جي شؤ کان وڌيڪ ولدر ۽ چڪڙي جي چشڪي کان
گهٽ آلد ابدس هدن ايتن ۾ ڪي پيمه سدله جي مشهور
درويشن- شاعرن- سامـيءَ جي سلوڪن ۽ شاهه لطيف-
سچل سرمست- روحل فقير جـي رسالن مان تمام سولا ۽
سليس چونڊ ڪيل ۽ عمر مارئيءَ سسئي پنهون ۽ درويشن
جي روح رهاڻ جا آهن هر هڪ بيت ٽن چئن کان ڏهن
ٻارهن سلوڪن- پدن يا منٿرن جو ٺهيل آهي ۽ مون کي
ڪي نمبروار ته ڪي بنا نمبروار سلوڪ ياد آهن ۽
ڪيترا ته وسري به ويا اٿم جن کي ڳولڻ لاءِ سڌي
ڪتابن کي جاچيو اٿم ۽ پورا ڪري تا ملن جهڙي ڪي
مليا آهن يا جهڙي ياد اٿم سي اڌورا يا اڻپورا هوندي
به هن ڪتاب ۾ درج ڪريان ٿو تنهن لاءِ پڙهندڙن
لاءِ ڪميا ڪندا.

ب- مان ليکڪ ۽ ڪوي يا شاعر ڪين آهيان اڪي
ڪانڊ يا ڳوار آهيان هن ڪتاب جي ڇپائيءَ ۾ جهڙي
هي ڪيت لاهي لکيا اٿم سي پاڻ کي پرچائڻ ۽ خوش
رکڻ جو ساڌن هوم- گرهست جيون ۾ اچي ڪري هن
سنسار جي صفر ۾ ڪمترن ٿي لاهن چاڙهن مان لنگهڻو

[illegible] اسكولي [illegible]
[illegible] بالك اورڠ [illegible]
[illegible] قادر الله
[illegible] قادر الله لو
[illegible]
[illegible] حكمترا [illegible]
[illegible] كالا حكوبتالو [illegible]
[illegible] اسكولي
[illegible] جهتولڠ
[illegible] السالي جدون [illegible]
[illegible] كان [illegible]
[illegible] مثالي [illegible]
[illegible] اوروڤالي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] داور ساوي
[illegible]
[illegible]
[illegible]

انهن ڪافين ڪلامن، لوڪ گيتن، لاڏن ٻئن سان گڏ
نه خوشي ٿيندي ها، اڄ ڏسجي ٿو ته گيتن سنڌي
ٻارن کي انهن جهونن ڪلامن ۽ لاڏن سان دل ئي ڪانه
ٿي لڳي. ٻر سنڌي ٻوليءَ کان به گيترا ٻار جڻ نفرت
ڪري رهيا آهن. ايتري قدر جو پنهنجو نالو به ڪين پسند
ڪن، ٿو اچي ليٽ، ته اسين سنڌي ۽ انهن سنڌين جي
سنتان آهيون جن پنهنجي سرهان ۽ ڌرم خاطر پنهنجو وطن
گهر گهاٽ ملڪيتون ڇڏي هتي هندستان ۾ اچي
وري به پنهنجو ڳاٽ اوچو رکيو آهي ٻر وري جي اسين
پنهنجن ريتن رواجن ۽ پنهنجي سڀيتا ۽ ٻوليءَ کان مونهن
موڙيندا سين ۽ ٻري پڇندا سين ته اهو اسالجي سنڌ پڻي
ٿي ڪانڪ؟ ٿيندو لبهڪري ڪوشش ڪري پنهنجي
اينڊڙ سنتان کي پنهنجي سنڌي آدرش اصولن کان واقف
ڪرڻ گهرجي. خوشيءَ جي ڳالهه آهي جو وري به ڪن
بزرگن ۽ سماج جي سڌارڪن جي مدد سان سنڌ جي اصل
شاعرن ۽ درويشن جا ڪلام ڪافيون ريڊيو دوارا سنڌي
پروگرامن ۾ ٻڌجن ٿا ۽ ڪڏهن ڪڏهن ورسين ۽ ميلن ۾
سبنن مهالمائن ڳائيڪن ۽ ڳائڻ کان به اهڙا ئي جهونا
ڪلام ڪافيون ٻڌڻ ۾ ايندا آهن. ٻر مان جڏهن ودياراٿي
هوس ته ٻارهين درجي کان ستين درجي استائن سنڌي
ڪتابن ۾ مون جيڪي بيت پڙهيا هئا تن مان اڪر
ريڊيو تي اڪو ڪڏهن محفل مجلس ۾ اڪو وري ورسين

* وڃيرڙ لوڪ گيت ۽ لاڏا *

مهنجو جمالو جتڻن جو هرجمالو ۽ مورو
لاهي تورو سچو مورو ولهي ڏيان
گهوٽ جو ذڪر لئي وهڻ مهل
لاڏو - منهنجو ڏولهي آ لٽيءَ وي هرڻا
سڀ سنبهڻ تو ولا هي ڏاڍهون چڱا
لاڏو هلندو ساهرن هڻا
سوڙلڪا سون ڀري مهريا- سڀ سنهڻ
تو ولا هي ڏاڍهون چڱا
لاڏي کي جا لڪڙي هريا سنهڻ سهڻ
ڪنوار مهريا- سڀ سنهڻ تو ولا هي ڏاڍهون چڱا
آڙي آهي لاڏا چنڊ جهڙي چانڊوڪيءَ لي
مهنجا ورڙ لاڏا چنڊ ماڙيءَ لي
ميڪ پڻدو ماڻن وجهر سڀ سهندو ساهرن وجهر
ورڙي گهوٽ پرڻجڻ لاءِ ويندو ڏ
لاڏو - اڏاپالس آليمر گلال- اڏاپالس عطر گلال
جنجوڙي ڪٽوري لاڏي پاڳ ۽ واجا سڀ ڌهڻ ساڄ
شرنائون سيتي سون جون گهوٽ پرڻجي گهر م ايندو
اوڏيءَ مهل هن لاڏي [illegible] وڌي عمر
لاڏو ڪنوار ولي گهر آيو
گهوٽ جو پانو سوب [illegible] گهر آيو
مائون وڏائيو سال [illegible] دهو
جس جڏا تي [illegible] ولن گهوڙي لاڪر ڪان

٨- روزن سان غلام ڪيو اٿئي ٻار اسالڪي
٩- قسم آهي خدائي جدائي ٿي ماري
١٠- نه مون ڇوراٻو ڇرخو اڪا ڪٿي ڪنڻ جي
١١- هميشه هوت جي حب رکي ڇڏي ٿي حرص حيواني
١٢- مون ڇاڙهيندو وچ ٻيڙيالا ٻيڙيءَ وارا
١٣- اصل اصل اسانجو آهي ننڍي ٻاروچل لوڻي
١٤- اَچ ٻاروچل اَچ موٽ وڇوڙو تو ماري
١٥- مون سان مٺا ملڻ ۾ ڪرين ٿو حجاب ڪهڙو
گهرو گڏ رکين آهي حساب ڪهڙو
١٦- جدائيءَ ۾ تنهنجي جاني جگر منهنجو جليو
او هالسان ليڪهن لالو مون لئي مولکي پلوٿهٽي هٽي
١٧- حال محرم ويا ڇڏي ڪنهسان درد دل جو اوريان
١٨- اي طبيبان وچ تون موٽي ڪاله گهرجي ٿي دوا
ڇٽڻ منهنجو ڪو نه ٿيندو يار ٻنهنجي ڪالسواء
١٩- ويندس ٻار مري وو مري تنهنجي درد فراق ۾
پيري ٻولدي سان ڇولدي سان رهي وچ رات ٻيئرو ۾
٢٠- ڇڏ وسڻ جي رات راتا ڪڻ اکيون ٻئي ڪل وري
منهن نه مٽ محبوب منهنجا محب مولسان مل وري
٢١- مون ڪنيوله ٻورو پاءُ ڙي مولکي صبوح سڏيندا سير لئه
اج ڪيو ڪيو مست ٻرڻ جي ناز مولکي
وسرايو روزو نه ياد نماز مولکي

ڪلامن ۾ ڪونه نه لطف ۽ رس آهي جو ڳائڻ يا پڙهڻ
سان اڀري نه اچي ۽ موج ايندي هجي جنهن ۾ خوشيءَ
جي جهوڙ مچي ويندي هجي ۽ راڳين جاڳي لئه جي
ڪا پرواهه نه ڪري سڀني راڳن پڙهڻ ۾ ڪاميون
هيون. ڪلامن ڪافين مان ٻه ارٿ نڪرندا آهن هڪ
دنيوي عشق ٻه الاهي عشق (پرماتما سان پيار) جيئن
سسئي پنهونءَ جي ڪافين ۾ پنهون کي پرماتما ۽ سسئيءَ
کي سڪ (طالب) ۽ سهڻي ميهار جي ڪافين ۾ به سهڻيءَ
کي سڪ (طالب) ۽ ميهار کي پرماتما جو لقب ڏنل آهي
ليڪن هرهڪ سلسلي جي عاشق، شاعر، درويش جي ڪلامن
ڪافين مان ٻئي ارٿ نڪرندا آهن ۽ ڪافيون ڪلام
لاثاني آهن جيئن ته ـــ

١- دم نه ماڪ کان ڪجانءِ ڌار
جيڏانهن مٽيءَ کي جبل جهاڳڻ آءُ
٢- ڪيئن وساريان ور ادانون منهنجو حال محرم يار سڄو
٣- جن جي مخفيان ونڊيان پرڻ لي کان پڇو سڀ سڄڻ جي
٤- لوڪ نه لکين پيرا چال ڌاران لئو ته به آءُ اسين ڳچيءَ
ڳل لهجي آهيان
٥- هڪڙو خيال خوديءَ جا ڪاڻي پهنجو لڳ ناموس ونيائي
٦- دلبر ڪيو اسالکي پرديس پرڻ مسافر
٧- اَج ڪا پرڻ جي خبر آئي ـ
سرهي وڃام سيجڙي سداين

۽ ايشور ڀڳتي لاءِ ليمر سان ڪندا هئا ۽ راڳ، ۽ ڳائيندا هئا سندن راڳ ۾ گهڻو رس - جس هولندو هو، مين جي مدد نه هولدي ۽ ساز لاءِ راڳ ڳايائون نه، اڄوڪي اڄهو پرساس آئي ۽ اهڙي ڪرامات هو اندي هئن جو زبان مان جيڪي چوادا هئا ليئن ٿيندو هو. الڪري سڄي شهر جا ماڻهو انڊا خواه. وڏا سندن عزت ڪندا هئا هرڪو ڊڄندو هو نه متان ڪڏهن پڪٽ ناراض ٿي ڪو پارالو (سراپ) نه ڏئي وجهن. شهر جا سيٺي غريب شاهوڪار مڪي چوڌي سندن چڱو آدر ستڪار ڪندا هئا ۽ ڪين سڄيءَ سڪ ۽ شرڌا سان شيوا ڪندا هئا ڪاڪو شامداس وقت ۽ وقت پنهنجي بزرگن جون وشواس ۽ نه اچڻ جهڙيون وچتر ڳالهيون ٻڌائيندو هو جن مان ڪي ٿوريون مونکي ياد آهن ۽ ڪجهه جيڪي ڏنل آهن اُن جي آڌار لي ٿوري ۾ (مختصر) جيون چرتر سان هن پستڪ جي شروعات ڪجي ٿي.

ب:- اسان سندن جي سولهاريءَ سنڌيءَ جي دريا ۽ واهن ۾ مير بحر (ميڙين وارا) ميڙين (لوڪائن) ڪشتي ڪاهيندي ۽ جهر جهنگلن ۾ پٽن - وستن لي ڳائن ميهن ۽ اُٺن جا جهند ڪاهيندي وات هلندي آهي ڌار طرح طرح جا گيت بيت ڏوهيڙا ۽ ساکيون سر سان آلاپيندا هلندا هئا. ليهڪالسواء سنڌه جي شاعرن جا شعر ۽ ڪافيون جون ڪرتائون ۽ عاشقن جون ڪافيون ۽ درويشن جي

۽ سنڌ ۾ گهمندا هئا ڪين ڪيترا وڻجارا ۽ ڏن سيڙ ۽ سامان شهر ڏانهن ڏيندا هئا پر اهو سڀڪجهه پرڏيهه ۽ ٻين ڪي ڏئي ڇڏيندا هئا ۽ پاڻ پنهنجي پيٽ جي ڪمائي ڪري گذران ڪندا هئا ڪين هن ابتڙ زماني جي هوا جو اثر ڪو اهڙو هو جو پنهنجي مڪاروڪل مان پرڻ پاڻي پرڻي وڃا نه اسانجي ٻولي ڪو ڪٽيو ٿي ڪو نه جو ڪل ڪي لڄس (لچارو) ڪري اهڙن مهان پرشن کي وارون وار لاسڪار آهي. پنهنجي ٻڌرڪن جي اهڙي عقيدي ٿي اڄ اها اُجي ڪلها ٿي آهي نه هيءَ پڪتارو ڪل آوري عرصي الدر سوانت ٿورو وارو آهي جنهن کي مڪمل يادگار قائم ٿئي يا نه ٿي ٿئي ليسن سنڌ ياد ۾ هيءَ پستڪ ڇپائي ڇڏجي اڳتي جيڪا ايشور جي مرضي هوندي.

مون ڪان وقت ۾ وقت ڪيترا ماڻهو پڇندا آهن ته لوهاڻڪي پکيس جو ڪوٺيو وڃي لڪو ٿيو لڪو ٻڌو ۽ يا ٿورڙي آلو ٻالي پکيس ڪيئن آهيو اهڙو سوال ساڳيو مون پنهنجي ڪاڪي پوڄ شامداس کان پاڻ پڇيو هو هن مونکي ٻڌايو هو ته اساس جا وڏا (بزرگ) ڪلا ڏاري سادي سياه وارا غريب هئا، ڪي مزوري ته ڪي ڪيتي ۽ ڪي هاڻ هوڙيا هرڪ. ڪندا هئا سنڌ ڪيڏي ڪلا هوندي هئي هر پنهنجي ڪريا

مهاڳ

الف:- جيڪي مٿس هن ڌرتيءَ تي جنم وٺي ڪري
اچي پر اُپڪار ڪن ٿا تن کي ٿي وليءَ- اولياءَ- مهاپرش
سڏيو وڃي ٿو. اهڙو هڪ ڳوٺ گهراڙو سنڌ ۾ حيدرآباد
ضلع جي هوشري ڳوٺ ۾ ٿي گذريو آهي هي درويش
سدائين سچ ڪمائيندا ۽ سچ کائيندا ۽ سچ ڳالهائيندا هئا
سندن گرهستي جيون سدا چاري پر اُپڪاري هوندو هو
۽ نت نيم سان ڀڳوان جي ڀڳتي ڪندا هئا جنهنڪري
صدين کان سندن ڪُل تي ڀڳت ٿالو پيل آهي هي ڀڳت
چيلا چيليون ڪول وٺندا هئا انڪوٺي ورهين ميلا لڳائيندا
هئا پر پاڻ پنهنجا نشش ٽي رهندا هئا ۽ پنهنجي ورهين
ميلن ۾ ايندا ويندا هئا سندن واٽ ۾ ۽ وچن ۾ رڌي
سڌي هوندي هئي هي ڀڳتاڻو گهر دعا جو در هو ڪيترا
جگيباسو پنهنجون آشائون ۽ مدو ڪامنائون پوريون ڪندا
هئا ۽ دوکي پنهنجا دک دور ڪري گد گد ٿيندا هئا

پستڪ جو پرڪاشڪ ڀڳت وريندي مل

★ وينتي ★

(۱) ڪن ڪارڻن ڪري ڪتاب ۾ ڪٿي ڪٿي چڪون ٿيل آهن. پڙهندڙ سڄڻن ينهندي ڏيان سان چڪ درست ڪري پڙهڻ جي ڪرپا ڪندا. صفحه ۱۳۸ لئي ٻارهين سٽ جي پڇاڙيءَ ۾ (رکڻ ٻارڻ لوهه) جي عيوض (رکڻ راڻين رڻون) پڙهڻ گهرجي.

(۲) هتي هندستان ۾ جيڪا سنان ٿي آهي سا گهڻي ڀاڱي سنڌي پڙهيل ڪاهن لڏهن ڪري ٿا هن پستڪ جي الف ڀاڱه (مختصر جيوليون) ڪي جدي ڀاڱي ۾ ڀاڱن ڇپائي ڪي ديوناگري ۾ ڇپائڻ جي امنا آهي لڏهن لاءِ سدمه جڏن ۽ ٻراهمي سڄڻن جي ٻڌڻ ۽ پسنڌ ڪيءَ جسي سهيوگ جي درڪار آهي.

(ورنديل پڪس وليسيءل)

پشارڪ:- لهندجي ته ٻڌي ڪير ڪرل ٿو.

لون سب ڪهن جي سٽيندو رهه
ٻڌي ڪرلي ۽ ٻڌي- ٻيو ٻاڻ ڪي پرچالبندو رهه
مهٽا ٻالا مائيهن جا سيٽي سهسائيندو رهه
ڳارون گيد ڳلاڻون - ونئر ورائند اڏندو رهه
ڪنهن ڪهون سان ڪن- صبر ڪري سهندو رهه
(ڏنون) ٺٽن ڏراڪن ٻل پيا- ڏراڪي دجندو رهه
ڏکر ڪال ڪان ڪمبندو رهه جيڪو قالم الٽي ڪندلي آزمالي ٿه الٽي چڙيا الٽي اجا ۽ آزمالين ٻيو آزمائيلن ڪسي آزمالي- مٿي مڏهن ۾ ڀالي ٻيو ورادلي ورنڊ ڪنهن ڪي اجاو وڌسو چاڙين ٻيو ڏاٺهن بچيالين ٻيو- (ٻلي) ساريا ته سيٽي پيا الٽي

ٻه اکر

ٻارن، بزرگن، گائڪ ڪلاڪارن ۽ ٻين ٻوجهه ساڻن سهڻن-مهان پرشن کي لوڻن- هن پستڪ ۾ صفحه ٦٥ کان صفحه ١٥٤ تائين بيتن کي پڙهڻ سان اميد ته پنهنجي ننڍڙي هوندي جون سڀ ڳالهيون اکين اڳيان ڦرنديون ته ڪيئن نه هڪ پائي يا هڪ پئسو نامي جو خرچي وٺي اسڪول ۾ ويندا هئاسين. ماستر (استاد) ۽ مائٽن جو ڪيڏو نه ڊپ ۽ ادب رکندا هئاسين ۽ ماستر جي مار کان بچڻ ڪيئن نه اهي بيت ياد ڪندا هواسون. پر اڄ اهي بيتن کي وساري ويٺا آهيون جن ۾ ڪيڏو خزانو لڪل آهي- منهن جي هن پستڪ ڇپائڻ جي مراد سان گڏ ٻئي اها به مراد آهي ته پنهنجي سنڌ ۾ ديش سنڌي زبان (ٻولي) ۽ سنڌي شاعرن- درويشن- جي ياد ۽ پنهنجي بزرگن جي ريتن رواجن سنڌي سڀيتا ۽ سادگيءَ کي ڌيان ۾ آڻيون ۽ اينده پيڙهيءَ کي به واقف ڪريون. الهيءَ ارادي سان هيءُ پستڪ ڌرمي آستان- ڀڳتن- گائڪ ڪلاڪارن ۽ ڪن بزرگن ڏي مفت موڪلجي ٿو باقي عام ٻارن لاءِ لاڳت کان به گهٽ قيمت لئي پيش ڪجي ٿو جيئن سڀڪو لاڀ وٺي سگهي. آشا آهي ته پراڻي سڄڻ چاهه ڏيکاري وري ڇپائڻ لاءِ اتساهت ڪندا.

(داس ورينڊ)

فهرست

الف- مختصر حيوتيون

ٻ- اڳه جا سڪولي بيت

پ- وريدواٹي

سنڌ جي سوغات

عرف

سونهاري سنڌ

ڀاڱو ٻيو ۽ ان کي ٻڌڻ جي آڻ ڪرايو

قيمت: صرف سوا روپيه

ڇپائيندڙ

ورندمل ڀڳت ونسي مل

رهندڙ

اصل هوسڙي پوءِ ماڙي هاڻي اجمير ۽ احمدآباد